

พัฒนาการพรรคการเมืองไทยภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง 2498 - 2550

นายจรัสศักดิ์ ขำหรั่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการเมืองและการจัดการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE DEVELOPMENT OF THAI POLITICAL PARTIES UNDER THE POLITICAL PARTIES ACTS

1955 - 2007

Mr. Chirasak Kumron

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Politics and Governance

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

พัฒนาการพรรคการเมืองไทยภายใต้พระราชบัญญัติพรรค

การเมือง 2498 - 2550

โดย

นายจิรศักดิ์ ขำหรั่ง

สาขาวิชา

การเมืองและการจัดการปกครอง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ดร.กนกรัตน์ เลิศชูสกุล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.สดศรี สัตยธรรม)

จรัสศักดิ์ ขำหรั่ง : พัฒนาการพรรคการเมืองไทยภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง 2498 - 2550 (THE DEVELOPMENT OF THAI POLITICAL PARTIES UNDER THE POLITICAL PARTIES ACTS 1955 - 2007) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร.สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์, 178 หน้า.

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการบังคับใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองไทยที่มีต่อพัฒนาการของพรรคการเมือง โดยศึกษาผ่านโครงสร้างกฎหมายพรรคการเมือง บริบททางการเมือง และผลของการบังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายพรรคการเมืองไทยและกฎหมายพรรคการเมืองในต่างประเทศที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาพรรคการเมือง โดยผลการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติพรรคการเมืองของไทยส่วนใหญ่เป็นผลพวงจากการทำรัฐประหารหรือการยึดอำนาจรัฐ ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับ ควบคุม และจำกัดบทบาทของพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองภายในประเทศให้มีการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบที่รัฐกำหนด มากกว่าเป็นกฎหมายเพื่อการรับรองสิทธิ และขยายโอกาสในการรวมกลุ่ม และดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของประชาชน และส่งผลโดยตรงต่อพัฒนาการของพรรคการเมืองไทยที่แข็งข้ออีกด้วย ซึ่งต่างจากกฎหมายพรรคการเมืองในต่างประเทศที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่ระบบการเมืองอย่างเต็มที่ด้วยการลดเงื่อนไข และข้อจำกัดด้านการจดทะเบียนพรรคลง และเปิดพื้นที่ในการทำกิจกรรมทางการเมืองอย่างเสรี แม้มีบางประเทศที่มีลักษณะการตั้งเงื่อนไขการจดทะเบียนคล้ายกับกฎหมายพรรคการเมืองไทย แต่ในส่วนการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองนั้นกลับเปิดกว้าง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อพัฒนาการพรรคการเมืองของประเทศในยุโรป และแสดงออกอย่างชัดเจนทางดัชนีชี้วัดประชาธิปไตยที่จัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มี “ประชาธิปไตยเต็มใบ”

ภาควิชา การปกครอง ลายมือชื่อนิสิต .....
 สาขาวิชา การเมืองและการจัดการปกครอง ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....
 ปีการศึกษา 2559

5680926224 : MAJOR POLITICS AND GOVERNANCE

KEYWORDS: POLITICAL PARTIES ACT / THAI POLITICAL PARTIES / DEMOCRACY /

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง / พรรคการเมือง / กฎหมายพรรคการเมือง

CHIRASAK KUMRON: THE DEVELOPMENT OF THAI POLITICAL PARTIES UNDER THE POLITICAL PARTIES ACTS 1955 - 2007. ADVISOR: ASSOC. PROF. SIRIPAN NOGSUAN SAWASDEE, Ph.D., 178 pp.

This research aimed to study the effect of the Thai Political Parties Acts on the development of Thai political parties by investigating the structure of the political parties laws, political context, and the consequence of law enforcement. This paper included the comparison between political parties laws used in Thailand and foreign countries. The findings indicated that Thai Political Parties Acts mostly are the results of Thailand's many coup d'états. Instead of being used to create more opportunity for political integration and political activities and for right approval, the Acts have been used to control and restrict the political parties under the regulations defined by government. This action results in the slow progress of Thai political parties. In contrast, the Political Parties Acts used in some foreign countries shows the differences. The Acts in foreign countries studied in this research are being deployed to support people to be a part of politics by reducing some conditions and criteria for political parties registration, moreover, to allow political participation among citizen. Although the conditions in political parties registration laws of some countries are similar to Thailand's Political Parties Acts, the political activities in European countries are more at liberty. This action also affects their political parties development as obviously shown in Democracy Index of the countries with “full democracy.”

Department: Government Student's Signature .....

Field of Study: Politics and Governance Advisor's Signature .....

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือ ความเมตตากรุณา และการสนับสนุนจากบุคคลหลายท่านด้วยกัน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้จุดประกายความสนใจด้านพรรคการเมืองตั้งแต่สมัยที่ผู้วิจัยเรียนอยู่ในระดับปริญญาตรี และเป็นผู้ให้ความรู้ และคำปรึกษาด้วยดีเสมอมา ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.กนกรัตน์ เลิศชูสกุล และ ดร.สทศรี สัตยธรรม ที่คอยให้คำแนะนำอย่างดีเยี่ยม ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์พิเศษ ดร.อดิศร เพียงเกษ คุณสามารถ แก้วมีชัย และสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่เมตตาให้ข้อมูลเพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ให้แก่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณกัลยาณมิตรทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณเชือก โชติช่วย ที่คอยช่วยคิด และให้คำแนะนำที่ดีเสมอ รวมทั้งสมาชิกกลุ่มชาฟารี แห่งภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รุ่นที่ 62 ที่ให้กำลังใจกันมาโดยตลอด

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คุณพ่อวิเชียร และคุณแม่ปิยนุช ขำหรุ่น ที่สนับสนุน กำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์เพื่อการศึกษาของผู้วิจัยด้วยความรักและความปรารถนาดีเสมอมา จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาและมีส่วนช่วยพัฒนาระบบพรรคการเมืองในอนาคต ขอมอบคุณงามความดีอันพึงมีนี้ให้แก่ ระบอบประชาธิปไตย และผู้ที่เสียสละเพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยทุกคน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	9
สารบัญแผนภูมิ.....	10
บทที่ 1 บทนำ	12
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	12
สมมติฐาน.....	24
วัตถุประสงค์.....	24
ขอบเขต.....	24
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	25
ระเบียบวิธีวิจัย	25
บทที่ 2 กรอบคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	26
ความหมายของพรรคการเมือง.....	27
หน้าที่และบทบาทของพรรคการเมือง.....	28
กฎหมายพรรคการเมือง.....	31
บทที่ 3 ประสบการณ์จากกฎหมายพรรคการเมืองในต่างประเทศ	34
โครงสร้างของกฎหมายพรรคการเมือง.....	36
กฎหมายพรรคการเมืองของประเทศเยอรมัน.....	44
กฎหมายพรรคการเมืองของประเทศสเปน.....	47
บทที่ 4 พระราชบัญญัติพรรคการเมืองไทย	50

ปฐมบทของกฎหมายพรรคการเมืองไทย.....	50
พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498.....	53
พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511.....	58
พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517.....	63
พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524.....	69
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541.....	78
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550.....	90
เปรียบเทียบกฎหมายพรรคการเมืองในต่างประเทศ	104
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา.....	112
รายการอ้างอิง.....	121
ภาคผนวก.....	123
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	178

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 องค์กรที่ทำหน้าที่กำกับ และควบคุมพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง.....	23
ตารางที่ 2 อัตราส่วนเนื้อหากฎหมายพรรคการเมืองของ 20 ประเทศในยุโรป	39
ตารางที่ 3 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498.....	55
ตารางที่ 4 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511.....	60
ตารางที่ 5 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517.....	65
ตารางที่ 6 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524.....	70
ตารางที่ 7 การเลือกตั้งทั่วไป และเหตุแห่งการยุบพรรคภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524.....	75
ตารางที่ 8 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541.....	81
ตารางที่ 9 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550.....	92
ตารางที่ 10 สรุปคำสั่งค่าปรับทางปกครอง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2552 - พ.ศ.2559	103
ตารางที่ 11 พรรคการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498	123
ตารางที่ 12 พรรคการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511	125
ตารางที่ 13 พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517.....	127
ตารางที่ 14 พรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524.....	132
ตารางที่ 15 พรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541.....	137
ตารางที่ 16 พรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550.....	155

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 อัตราส่วนเนื้อหาในกฎหมายพรรคการเมืองของ 20 ประเทศในยุโรป	40
แผนภูมิที่ 2 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498.....	56
แผนภูมิที่ 3 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511.....	60
แผนภูมิที่ 4 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517.....	65
แผนภูมิที่ 5 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524.....	71
แผนภูมิที่ 6 เปรียบเทียบอัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498, 2511, 2517 และ 2524.....	72
แผนภูมิที่ 7 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541.....	82
แผนภูมิที่ 8 จำนวนพรรคที่ถูกยุบตามมาตรา 65 วรรคหนึ่งและวรรคสองตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541.....	85
แผนภูมิที่ 9 จำนวนพรรคที่ถูกยุบตามมาตรา 65 วรรคหนึ่ง(5) และวรรคสองตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541.....	86
แผนภูมิที่ 10 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550.....	92
แผนภูมิที่ 11 แนวโน้มการบัญญัติเนื้อหาด้าน Party finance ของกฎหมายพรรคการเมืองไทย.....	93
แผนภูมิที่ 12 จำนวนพรรคที่เลิก สิ้นสภาพ และถูกยุบพรรคภายใต้พระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพรรคการเมือง พ.ศ.2550.....	100
แผนภูมิที่ 13 เปรียบเทียบเหตุแห่งการเลิกพรรค สิ้นสภาพ และการยุบพรรค ระหว่าง พรบ. พรรคการเมือง พ.ศ.2550 และ พรบ.พรรคการเมือง พ.ศ.2541.....	101
แผนภูมิที่ 14 เปรียบเทียบอัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองประเทศเยอรมัน และสเปน	104
แผนภูมิที่ 15 เปรียบเทียบอัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองประเทศไทย เยอรมัน และสเปน (รูปแบบที่ 2).....	107

แผนภูมิที่ 16 เปรียบเทียบอัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองประเทศไทย เยอรมัน และสเปน (รูปแบบที่ 2).....	107
แผนภูมิที่ 17 เปรียบเทียบอัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองประเทศไทยและประเทศสโลวาเกีย .	109
แผนภูมิที่ 18 เปรียบเทียบอัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองไทยและเมียนมาร์ (รูปแบบ 1).....	110
แผนภูมิที่ 19 เปรียบเทียบอัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองไทยและเมียนมาร์ (รูปแบบ 2).....	110
แผนภูมิที่ 20 อัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองที่เหมาะสม.....	111

บทที่ 1 บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง หรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อบังคับใช้ และควบคุมการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง ซึ่งถูกบัญญัติขึ้นมาแล้วทั้งสิ้น 6 ฉบับ แต่ละฉบับล้วนมีเนื้อหา และเจตนารมณ์ในการร่างที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบททางการเมืองไทยในสมัยนั้นๆ แม้เนื้อหาภายในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง หรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองจะแตกต่างกันเพียงใดก็ตาม แต่จากการศึกษาพบว่า สิ่งที่เหมือนกันของกฎหมายพรรคการเมืองเกือบทุกฉบับคือ ความพยายามกำกับควบคุม และลดทอนความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาพรรคการเมืองในประเทศ ด้วยการจำกัดเงื่อนไขการจัดตั้ง บทบาท หน้าที่ งบประมาณ และการเติบโตของพรรคการเมือง อาทิ การกำหนดจำนวนสมาชิกที่เป็นเงื่อนไขในการจัดตั้งพรรคการเมือง การจำกัดงบประมาณ ข้อผูกมัดในการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง และบทลงโทษที่รุนแรง ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นข้อจำกัดที่ทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถพัฒนาตนเอง และกลายเป็นสถาบันทางการเมืองอย่างสมบูรณ์ได้

หากศึกษากฎหมายพรรคการเมืองในประเทศไทยจะพบว่า ช่วงแรกของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2475 ได้มีการบัญญัติถึงเสรีภาพของบุคคลในการตั้งสมาคมไว้ในมาตรา 14 ว่า “ภายในบังคับแห่งบทกฎหมายบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหะสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ” ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกที่รับรองเสรีภาพในการรวมกลุ่มของประชาชน จนมีการจัดตั้งสมาคมทางการเมืองสมาคมแรกขึ้นในนามของ สมาคมคณะราษฎร ต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489 ได้มีการบัญญัติรับรองเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองของประชาชนไว้อย่างชัดเจน ในมาตรา 14 ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหะสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งคณะพรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย” ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการบัญญัติคำว่าพรรคการเมืองครั้งแรกลงในรัฐธรรมนูญ ซึ่งการจัดตั้งพรรคการเมืองในยุค

นั้นยังคงจัดตั้งได้โดยเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ ไม่ได้มีกฎหมายฉบับหนึ่งฉบับใดบัญญัติไว้ใช้บังคับโดยเฉพาะ จนกระทั่งมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับแรกขึ้น ภายหลังจากรัฐประหารของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 ซึ่งถือว่าเป็นยุคเริ่มต้นของการควบคุมการจัดตั้งพรรคการเมืองโดยรัฐผ่านกฎหมายพรรคการเมือง ซึ่งมีการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของพระราชบัญญัติพรรคการเมืองมาอย่างต่อเนื่องตามยุคสมัย และความสลับซับซ้อนของสังคมที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะการควบคุมโดยรัฐผ่านองค์กรอิสระ และบทลงโทษที่เข้มงวดที่มากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

กฎหมายพรรคการเมืองที่เป็นทางการ และเป็นที่ยอมรับของไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีทั้งสิ้น 6 ฉบับ โดยแต่ละฉบับจะมีเนื้อหาและใจความสำคัญที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมในสมัยนั้นๆ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498

การจดทะเบียนพรรคการเมือง ถูกกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งในรายละเอียดระบุโดยภาพรวมว่า ที่ประสงค์จะดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ต้องจดทะเบียนพรรคการเมือง โดยจะต้องมีสมาชิกผู้ก่อตั้งจำนวน 500 คนขึ้นไป หรือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่ 10 คน ขึ้นไป ในคำขอจดทะเบียนนั้นกฎหมายกำหนดให้ระบุรายละเอียดต่างๆ 5 ประการ รวมทั้งต้องส่งข้อบังคับว่าด้วยวิธีการจัดการพรรคการเมืองแนบไปด้วย ปัญหาใหญ่ของกฎหมายพรรคการเมืองฉบับนี้ คือ ในเนื้อหาของกฎหมายไม่ได้ระบุรายละเอียดวิธีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ใดๆ ปล่อยให้ปัญหาในการตีความกฎหมายและการนำไปปฏิบัติอย่างไร้มาตรฐาน นอกจากนี้หากพรรคการเมืองที่กระทำการฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ หรือละเว้นการจดทะเบียนเป็นพรรคการเมือง ก็เป็นอำนาจของศาลฎีกาที่จะเพิกถอนการจดทะเบียนพรรคเหล่านั้นเสีย

2. พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511

พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับนี้กำหนดให้มีนายทะเบียนพรรคการเมืองขึ้นมาทำหน้าที่ในการควบคุมการจัดตั้ง และการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองเป็นหลัก และมีรัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งหลังจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2511 ได้มีการรับรองสิทธิ และเสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 37 โดยกำหนดให้การจัดตั้งและดำเนินการ เป็นไปตามกฎหมายพรรคการเมือง และต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 โดยมีหลักการที่ให้พรรคการเมืองต้องจดทะเบียน แต่วิธีการจดทะเบียนในกฎหมายพรรคการเมืองฉบับนี้ใช้วิธีการเดียวกับการจดทะเบียนบริษัทจำกัด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยบุคคลสัญชาติไทยที่บรรลุนิติภาวะแล้วจำนวนตั้งแต่ 10 คน ขึ้นไป หากประสงค์จะดำเนินกิจการพรรคการเมืองจะต้องแจ้งนายทะเบียนเพื่อให้นายทะเบียนตรวจสอบหนังสือชี้ชวนบุคคลอื่นให้สมัครเป็นสมาชิกพรรค และเมื่อเห็นว่าหนังสือชี้ชวนถูกต้องแล้ว ก็ให้นายทะเบียนออกหนังสือรับรองการแจ้งเมื่อสามารถรวบรวมสมาชิกได้ไม่น้อยกว่า 500 คน จึงจะสามารถดำเนินการในขั้นตอนของการจดทะเบียนพรรคการเมืองได้ภายใน 1 ปี แต่กฎหมายพรรคการเมืองฉบับนี้มีส่วนที่เพิ่มเติมขึ้นมาจากกฎหมายเดิม และมีนัยสำคัญของการจำกัดเสรีภาพของการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองคือ มีการบัญญัติให้เลิกพรรคการเมือง เมื่อไม่มีสมาชิกของพรรคการเมืองนั้นๆได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไป 2 ครั้งติดต่อกัน การวางเกณฑ์เช่นนี้ทำให้สถานะของความเป็นพรรคการเมืองขึ้นอยู่กับผลสำเร็จของการลงสมัครรับเลือกตั้ง นอกจากนี้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 ยังเป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรกที่กำหนดให้มีนายทะเบียนพรรคการเมือง และให้อำนาจนายทะเบียนพรรคการเมืองอย่างมาก คือสามารถสั่งให้กรรมการอำนวยการ(ปัจจุบันคือ กรรมการบริหารพรรค)เป็นรายบุคคล หรือทั้งคณะพ้นจากตำแหน่งได้ด้วยดุลยพินิจ หากเห็นว่าพรรคการเมืองดังกล่าวกระทำการอันเป็นภัยต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และศีลธรรมอันดีของประชาชน รวมทั้งนายทะเบียนพรรคการเมืองยังสามารถกลั่นกรอง และระงับหนังสือโฆษณาเพื่อเชิญชวนเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองก่อนจัดให้มีการเผยแพร่ต่อสาธารณชน ซึ่งหากหนังสือโฆษณาเชิญชวนของพรรคไม่ผ่านการกลั่นกรองจากนายทะเบียนพรรคการเมือง จะมีผลให้พรรคการเมืองไม่ได้รับการจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองอีกด้วย นอกจากนี้ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511 ยังเป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับแรกที่มีการกำหนดบทลงโทษสำหรับพรรคการเมืองที่กระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ รวมถึงกลุ่มการเมืองต่างๆที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบของพรรคการเมือง แต่ไม่ได้จดทะเบียนจัดตั้งพรรคด้วย โดยมีบทลงโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับเงินไม่เกิน 4,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

3. พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517 กำหนดให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง และให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญที่มีความคล้ายคลึงกับกฎหมายพรรคการเมืองฉบับเดิมมาก เพียงแต่มีการเพิ่มจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองก่อนขอจดทะเบียนจะต้องมีไม่น้อยกว่า 1,000 คน จากเดิมที่กำหนดเพียง 500 คน และหากมีการขัดแย้งกันเกี่ยวกับการใช้ชื่อพรรคการเมือง มีการเพิ่มโทษผู้ดำเนินการพรรคการเมืองโดยไม่จดทะเบียนเป็นโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี ปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ นอกจากนี้แล้ว มีการแก้ไขกฎเกณฑ์ของการยุบเลิกพรรค โดยการไม่มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งไม่ป็นสาเหตุให้ต้องเลิกพรรคตามกฎหมายฉบับนี้ นอกจากนี้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517 ยังเป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรกของไทยที่กำหนดให้พรรคการเมืองจัดทำบัญชีเกี่ยวกับฐานะทางการเงินของพรรคการเมือง บัญชีรายรับรายจ่าย และงบดุล โดยต้องจัดให้มีผู้สอบบัญชี และผ่านมติที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง หากฝ่าฝืน หรือแสดงบัญชีอันเป็นที่ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 50,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

4. พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 เป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับแรกที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนพรรคการเมืองอย่างชัดเจนว่า มีหน้าที่รับคำขอจดทะเบียนควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานของพรรคการเมือง และปฏิบัติงานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีปลัดกระทรวงมหาดไทยทำหน้าที่เป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง และเนื่องจากมีความตระหนักว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีพรรคการเมืองที่เข้มแข็ง จึงมีการเรียกร้องให้พรรคการเมืองต้องมีฐานสมาชิกที่กว้างขึ้น และต้องกำหนดจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคจะต้องส่งในการเลือกตั้งทั่วไปแต่ละครั้ง โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญคือ การกำหนดให้มีสมาชิกก่อตั้งต้องมีอย่างน้อย 5,000 คน จากเดิม 1,000 คน และสมาชิกเหล่านี้จะต้องมีลักษณะกระจายไปตามภาคต่างๆ และยังกำหนดให้การตั้งสาขาพรรค โดยต้องมีสมาชิกตั้งแต่ 100 คนขึ้นไป รวมทั้งกฎหมายพรรคการเมืองฉบับนี้ได้บัญญัติเหตุแห่งการยุบเลิกพรรค ไว้ว่า หากพรรคการเมืองไม่ส่งหรือส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไปไม่ถึง 120 คน หรือไม่

มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไป ต้องเลิกพรรค ซึ่งเป็นการก้าวถอยหลังครั้งใหญ่ของกฎหมายพรรคการเมืองไทย รวมทั้งความเข้มงวด และภาระงานด้านการจัดทำบัญชีของพรรคการเมืองถูกทำให้ยุ่งยากมากขึ้น ด้วยการให้พรรคการเมือง และสาขาพรรคการเมืองจัดทำบัญชีทรัพย์สิน-หนี้สิน และบัญชีรายรับรายจ่ายโดยมีผู้สอบบัญชีรับรองแสดงต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองทุก 6 เดือน และบัญชีบุคคลของพรรคที่มีผู้สอบบัญชีรับรองอย่างน้อย 1 ครั้งในรอบปี หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 200,000 บาท

5. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 เป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับแรกที่มีองค์กระหิสรตามรัฐธรรมนูญเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบพรรคการเมืองโดยตรงคือ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่เข้ามาทำหน้าที่แทนสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย และศาลรัฐธรรมนูญที่มีบทบาทต่อการชี้ชะตา และคาคัดโทษพรรคการเมืองไทยแทนศาลฎีกา ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับนี้กำหนดให้ผู้ที่ทำหน้าที่นายทะเบียนพรรคการเมืองคือ ประธานกรรมการการเลือกตั้ง และให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่รับคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง ควบคุม และตรวจสอบการดำเนินงานของพรรคการเมือง ซึ่งกฎหมายพรรคการเมืองฉบับนี้มีสาระสำคัญคือ ประชาชนมีเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง และมีสถานะเป็นนิติบุคคล รวมทั้งมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดสรรเงินให้แก่พรรคการเมืองได้ใช้ในการบริหารจัดการภายในองค์กรอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายพรรคการเมืองฉบับนี้ก็ยังคงมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการยุบพรรคซึ่งระบุเงื่อนไขที่ง่ายต่อการทำให้พรรคการเมืองถูกยุบ คือ การกำหนดให้พรรคการเมืองต้องมีสมาชิกครบ 5,000 คน และมีสาขาพรรคครบทั้ง 4 ภาค ภายใน 180 วัน หรือ 6 เดือน ซึ่งหากพรรคไม่สามารถดำเนินการได้ก็จะเข้าเงื่อนไขเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 65 วรรคสอง ซึ่งต่างจากพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับอื่นๆก่อนหน้าที่ไม่ได้กำหนดเงื่อนไขดังกล่าวให้เป็นเหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง

6. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 เป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองที่มีการควบคุม และกำกับพรรคการเมืองอย่างเข้มงวด เนื้อความโดยรวมยังคงเหมือนกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2541 ซึ่งมีสาระสำคัญคือ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจกรรมในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยการกำกับ และควบคุมพรรคการเมืองที่แตกต่าง และเด่นชัด ได้แก่ การกำหนดให้พรรคการเมืองที่จะจัดตั้งพรรคขึ้นใหม่ต้องไม่ใช่ชื่อพรรค หรือเครื่องหมาย (Logo) ที่ซ้ำกับพรรคการเมืองที่ถูกยุบภายใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งต่างจากพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับก่อนหน้าที่ไม่ได้กำหนด มีการกำหนดองค์ประชุมของที่ประชุมใหญ่พรรคการเมือง และที่ประชุมใหญ่สาขาพรรคการเมือง ซึ่งพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับก่อนๆไม่เคยบัญญัติไว้ มีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการเงินของพรรคการเมืองขึ้นมาโดยเฉพาะ ซึ่งคณะกรรมการประกอบไปด้วย ผู้แทนสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้แทนกรมบัญชีกลาง ผู้แทนกรมสรรพากร ผู้แทนสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งก็ไม่เคยปรากฏมาก่อนในพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับก่อนหน้า, กำหนดให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองต้องร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายคืนแก่กองทุนเพื่อพัฒนาพรรคการเมืองอย่างลูกหนี้ร่วม มีการกำหนดเหตุแห่งการสิ้นสภาพพรรคการเมือง อาทิ ไม่สามารถจัดตั้งสาขาพรรค 4 สาขาใน 4 ภูมิภาค และรับสมัครสมาชิกครบ 5,000 คนภายใน 1 ปี ไม่ส่งผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งติดต่อกันเกิน 2 ครั้ง หรือ 8 ปี จำนวนสมาชิกพรรคลดลงไม่ถึง 5,000 คนเกิน 1 ปี และไม่มีการประชุมใหญ่พรรคการเมือง และดำเนินกิจกรรมใดๆของพรรคการเมืองเกิน 1 ปี และสิ่งที่ทำให้พรรคการเมืองรู้สึกถูกควบคุมมากที่สุดคือการกำหนดบทลงโทษพรรคการเมืองที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยแบ่งเป็นโทษทางอาญา และโทษทางปกครอง โดยอัตราโทษร้ายแรงถึงขั้นจำคุก และยึดทรัพย์สินกรรมการบริหารพรรค

จะเห็นได้ว่ามาตรการควบคุม และการกำกับพรรคการเมืองโดยรัฐ ที่ถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติพรรคการเมืองตั้งแต่ฉบับแรก จนถึงฉบับปัจจุบัน มีลักษณะของความพยายามแทรกแซงบทบาทของรัฐเข้ามากำกับภายในองค์กรของพรรคการเมืองมากขึ้น ซึ่งลักษณะของการกำกับ และควบคุมพรรคการเมืองโดยรัฐเหล่านี้ สามารถจำแนกออกเป็นได้ 3 ลักษณะ คือ

1. การกำกับ และควบคุมพรรคการเมือง ด้านการจตแจ้งจัดตั้งพรรคการเมือง

สำหรับการจตแจ้งจัดตั้งพรรคการเมืองที่ถูกต้องไว้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองนั้นมีรูปแบบ และรายละเอียด รวมถึงเงื่อนไขการจตแจ้งจัดตั้งพรรคการเมืองที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเงื่อนไขในการจตแจ้งจัดตั้งพรรคการเมือง มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จะไม่เพียงแต่กำกับเฉพาะโครงสร้างของพรรคการเมือง แต่จะลงลึกถึงรายละเอียดของนโยบาย และอุดมการณ์ของพรรคที่ต้องไม่ขัด หรือแย้งกับพระราชบัญญัติพรรคการเมืองอีกด้วย โดยในรายละเอียดของพระราชบัญญัติพรรคการเมืองแต่ละฉบับ ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการกำกับดูแลการจตแจ้งจัดตั้งพรรคคือ นายทะเบียนพรรคการเมือง ซึ่งมีอำนาจตั้งแต่การพิจารณารับจตแจ้งจัดตั้งพรรค ระงับและตีกลับเอกสารเชิญชวนสมัครเป็นสมาชิกพรรค สั่งให้ส่งเอกสาร สั่งให้มาชี้แจง รวมถึงยกเลิกการจตแจ้งจัดตั้งพรรค ซึ่งส่งผลให้พรรคต่างๆหมดสภาพความเป็นพรรคการเมืองไปในที่สุด

จะเห็นได้ว่า การกำกับ และควบคุมพรรคการเมือง ด้านการจตแจ้งจัดตั้งพรรคการเมืองได้ระบุเงื่อนไขการจตแจ้งจัดตั้งพรรคการเมืองไว้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองทุกฉบับ แต่แตกต่างกันในรายละเอียดที่ถูกกำหนดให้มีเงื่อนไขมากขึ้น โดยมีนายทะเบียนพรรคการเมืองเป็นถูกกำกับ และควบคุม รวมถึงบังคับใช้กฎหมาย โดยอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนพรรคการเมืองที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติพรรคการเมืองแต่ละฉบับก็จะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางการเมือง ณ ขณะที่มีการร่างพระราชบัญญัตินั้นๆ

2. การกำกับ และควบคุมพรรคการเมือง ด้านการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง

สำหรับการกำกับ และควบคุมการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองนั้น ถูกระบุไว้ในพระราชบัญญัติพรรคการเมืองแต่ละฉบับอย่างชัดเจน ที่แตกต่างกันไปคือขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง ที่ในพระราชบัญญัติพรรคการเมืองแต่ละฉบับได้บัญญัติไว้ โดยพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 มีลักษณะของการบัญญัติขั้นตอน และวิธีการดำเนินงานของพรรคการเมืองค่อนข้างสั้น และกระชับ ปล่อยให้พรรคการเมืองค่อนข้างมีอิสระในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง โดยบัญญัติการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 11 ถึง มาตรา 17 เท่านั้น สำคัญในการกำกับ และควบคุมพรรคการเมืองอยู่ในมาตราที่ 11 ที่เป็นการให้สิทธิพรรคการเมือง 3 ข้อ คือ สิทธิที่จะได้รับเงินค่าบำรุงจากสมาชิก สิทธิที่จะได้รับเงินหรือทรัพย์สินจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และสิทธิที่จะได้มาซึ่งสำนักงานใหญ่ สำนักงานสาขา และเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับการ

ดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง นอกจากนี้ยังกำหนดเหตุแห่งการเพิกถอนการจดทะเบียนพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 13 โดยให้พนักงานอัยการร้องต่อศาลหากพรรคการเมืองมีเหตุให้เพิกถอนการจดทะเบียนตามมาตรา 13

ต่อมาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 และพ.ศ.2517 เริ่มมีการกำหนดหมวดที่ว่าด้วยการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองโดยเฉพาะ ซึ่งทำให้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองที่ตราขึ้นหลังจากนี้ ต้องมีหมวดที่ว่าด้วยการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองด้วย โดยรายละเอียดในการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ค่อนข้างมีความเข้มงวด และรัดกุมมากขึ้น โดยมีการให้อำนาจนายทะเบียนสั่งให้คณะกรรมการอำนวยการพรรคออกจากตำแหน่งได้ ตามมาตรา 20 ให้อำนาจนายทะเบียนสั่งการให้กรรมการอำนวยการพรรคการเมืองเข้ามาชี้แจง หรือส่งเอกสารที่นายทะเบียนร้องขอเพื่อตรวจสอบได้ ตามมาตรา 28 รวมถึงมีการกำหนดเหตุแห่งการเลิกพรรค โดยเฉพาะในมาตรา 29 วรรคหนึ่ง (4) ระบุว่า หากสมาชิกพรรคการเมืองไม่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2 ครั้งติดต่อกัน ให้เป็นเหตุแห่งการเลิกพรรค และมาตรา 30 (2) ที่ระบุว่า หากพรรคการเมืองกระทำการที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ ความมั่นคงเศรษฐกิจ ก็เป็นเหตุให้ถูกเพิกถอนการจดทะเบียนพรรคการเมืองได้ ซึ่งมาตรการกำกับ และควบคุมต่างๆ เหล่านี้ ค่อนข้างมีความรุนแรง และเด็ดขาด ทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างเสรีอีกต่อไป

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 เริ่มมีการกำหนดขั้นตอน และรายละเอียดของการประชุมใหญ่พรรคการเมือง เงื่อนไขของคณะประชุม และวาระการประชุมที่เป็นแบบแผนมากขึ้น แต่ก็ยังไม่ได้กำหนดตายตัวเหมือนกับ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 และพ.ศ.2550 เริ่มมีการกำหนดเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีประเภทต่างๆ การกำกับ และควบคุมที่สำคัญจนเป็นเหตุให้พรรคการเมืองกว่า 37 พรรคถูกยุบพรรค คือ การกำหนดเงื่อนไขแห่งการเลิกพรรค และการยุบพรรคตามมาตรา 46, มาตรา 47 และมาตรา 48 ซึ่งมีการกำหนดให้พรรคการเมืองต้องส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่า 120 คน ซึ่งทำให้ระหว่างปีพ.ศ.2524 ถึง พ.ศ.2539 ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นการทั่วไปทั้งสิ้น 7 ครั้ง คือ การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ.2526, 27 กรกฎาคม พ.ศ.2529, 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531, 22 มีนาคม พ.ศ.2535, 13 กันยายน พ.ศ.2535, 2 กรกฎาคม พ.ศ.2538 และ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2539 มีพรรคการเมืองที่ถูกนายทะเบียนพรรคการเมือง ยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาให้มีคำสั่งยุบเลิกพรรคการเมืองทั้งสิ้น

36 พรรค ได้แก่ พรรคประชาเสรี พรรคราษฎร พรรคชาติประชาธิปไตย พรรครวมพลังใหม่ พรรคกิจประชาคม พรรคแรงงานประชาธิปไตย พรรคเสรีนิยม พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย พรรคสหประชาชาติไทย พรรคก้าวหน้า พรรคประชาชน พรรคประชาธิปไตย พรรคเกษตรกร พรรคมวลชน พรรคเกษตรอุตสาหกรรมไทย พรรคประชามติ พรรคชาวไทย พรรคเสรีประชาธิปไตย พรรคประชาชาติ พรรคชาติประชาชน พรรคเทิดไท้ พรรคประชาไทย พรรคเกษตรกรไทย พรรคส่งเสริมประชาธิปไตย พรรคพลังประชาชน พรรคเสรีภาพ พรรครวมไทย พรรคสหชีพ พรรคนำไทย พรรคหลักสยาม พรรคสยามประชาธิปไตย พรรคดำรงไทย พรรคธรรมประชาธิปไตย พรรคกิจประชาประชาธิปไตย พรรคอนุรักษนิยม และพรรคแรงงานไทย

ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 เริ่มมีการกำหนดให้มีการสนับสนุนพรรคการเมืองโดยรัฐ ซึ่งก็คือ กองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง มีการกำหนดเงื่อนไขการรายงานการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองในรอบปี ต่อนายทะเบียนพรรคการเมือง โดยหากไม่จัดส่งรายการการดำเนินกิจกรรมพรรคการเมืองในรอบปี อาจเป็นเหตุให้พรรคการเมืองถูกยุบได้ โดยเป็นอำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมืองที่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้วินิจฉัย และออกเป็นคำสั่งนายทะเบียนพรรคการเมืองให้ยุบพรรคการเมืองต่อไป เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ซึ่งกำหนดขั้นตอน และเงื่อนไขของการดำเนินกิจกรรม และกิจการต่างๆของพรรคการเมืองไว้อย่างเข้มงวด และการกำกับ และควบคุมที่เด่นชัดของพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ การห้ามไม่ให้ใช้ชื่อพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปแล้ว มาตั้งเป็นชื่อพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ นั้นหมายความว่า ในพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับแล้วๆมา พรรคการเมืองที่ถูกศาลสั่งให้ยุบพรรค เมื่อพ้นระยะเวลา 3 ปี สามารถกลับมาตั้งพรรคการเมืองที่ใช้ชื่อเดิมของพรรคที่ถูกศาลสั่งยุบได้ เช่นในกรณีของพรรคประชาธิปัตย์ ที่ถูกยุบพรรคมาแล้วกว่า 4 ครั้ง คือ คำสั่งคณะรัฐประหาร วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2494, ประกาศคณะปฏิวัติ วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2501, ประกาศคณะปฏิวัติ วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2514 และ คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6 ลงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ซึ่งต่อมาพรรคประชาธิปัตย์ได้จัดตั้งพรรคอีกครั้งในชื่อเดิม ในปี พ.ศ.2525 แต่ภายหลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 เป็นเหตุให้พรรคการเมืองที่ถูกยุบตามพระราชบัญญัตินี้ จะไม่สามารถใช้ชื่อเดิมเพื่อตั้งพรรคใหม่ได้

นอกจากมาตรการยุบพรรคแล้ว นายทะเบียนพรรคการเมืองยังสามารถลงโทษทางปกครองแก่พรรคการเมือง ด้วยการสั่งให้พรรคการเมืองชำระค่าปรับทางปกครอง ในกรณีที่พรรคการเมืองไปปฏิบัติตามคำสั่งนายทะเบียนพรรคการเมือง ไม่ส่งเอกสาร หรือส่งเอกสารล่าช้า รวมทั้งไม่ดำเนินการกิจการพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง โดยมีโทษปรับตั้งแต่ 3,000 บาท ถึง 200,000 บาท หากพรรคยังไม่ดำเนินการชำระค่าปรับทางปกครองตามคำสั่งนายทะเบียนพรรคการเมือง นายทะเบียนพรรคการเมืองสามารถยึด หรืออายัดทรัพย์สินของกรรมการบริหารพรรคที่มีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของนายทะเบียนพรรคการเมือง ตามมาตรา 132 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550

3. การกำกับ และควบคุมพรรคการเมือง ด้านการเงิน บัญชี การบริจาค และการสนับสนุนพรรคการเมืองโดยรัฐ

การกำกับ และการควบคุมพรรคการเมืองโดยรัฐ ที่ใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองเป็นเครื่องมือ ในส่วนของการกำกับ และควบคุมด้านการเงิน บัญชี การบริจาค และการสนับสนุนพรรคการเมืองโดยรัฐ เป็นส่วนที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการพัฒนาความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง และลดทอนความเป็นอิสระของการบริหารกิจการพรรคการเมือง โดยในแง่ของการพัฒนาความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองนั้น เกิดขึ้นภายหลังพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ซึ่งมีหมวดว่าด้วยการสนับสนุนพรรคการเมืองโดยรัฐ โดยจัดให้มีกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมืองขึ้น เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการบริหารกิจการภายในของพรรคการเมือง รวมทั้งเพื่อให้พรรคการเมืองสามารถดำรงอยู่ได้ แม้ไม่มีเงินบริจาค หรือเก็บค่าบำรุงพรรคการเมืองจากสมาชิกพรรคการเมือง แต่กระนั้น การสนับสนุนโดยรัฐผ่านกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมืองก็ไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่แต่ละพรรคการเมืองดำเนินการอยู่ รวมทั้งการสนับสนุนโดยกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง เป็นค่าใช้จ่ายที่ถูกกำหนดจำนวนเงิน และโครงการ ให้ใช้ได้เฉพาะตามที่เขียนเสนอโครงการตามกรอบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ประกาศไว้เท่านั้น ซึ่งในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ได้ระบุรายละเอียดการจัดสรรเงินกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 75 กรณีที่เป็นพรรคการเมืองที่ได้รับคะแนนเสียงจากการเลือกตั้งครั้งล่าสุดที่ร้อยละ 0.5 ของคะแนนรวมทั้งพรรคที่ได้รับ ซึ่งจะมีเพียงพรรคที่สมาชิกพรรคได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และพรรคขนาดกลางบางพรรคเท่านั้น ซึ่ง

พรรคชนากลางที่ได้รับการสนับสนุนตามมาตรา 75 ก็ยังมีปัญหาหลักกันในเรื่องของเงินสนับสนุนตามมาตราดังกล่าว เมื่อคำนวณออกมาแล้วได้ไม่เพียงพอ และได้น้อยกว่าพรรคการเมืองขนาดเล็ก ซึ่งทำให้การบริหารงานต้องหยุดชะงัก และในกรณีของพรรคขนาดเล็ก จะถูกจัดสรรเงินกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมืองตามมาตรา 81 ซึ่งถูกบังคับให้เขียนเสนอโครงการได้เพียง 7 โครงการเท่านั้น ซึ่งใน 7 โครงการถูกบังคับให้เป็นส่วนของค่าสาธารณูปโภคพื้นฐานที่พรรคต้องจ่ายในแต่ละเดือน หรือเป็นค่าใช้จ่ายที่พรรคต้องดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ รวมทั้งสิ้น 6 โครงการ จึงเหลือเพียงโครงการเดียวที่ให้พรรคได้ใช้ดำเนินกิจกรรมตามนโยบายที่พรรคได้ประกาศไว้ รวมแล้วไม่เกิน 80,000 บาท ซึ่งไม่เพียงพอที่จะช่วยให้พรรคการเมืองพัฒนาตัวเองได้ จึงก่อให้เกิดการเข้ามาของนายทุนพรรคการเมือง เพื่อที่จะมาช่วยสนับสนุนงบประมาณให้พรรคการเมือง สามารถจัดกิจกรรมทางการเมืองในแนวทางที่พรรคได้ประกาศไว้เป็นนโยบายต่อที่ประชุมใหญ่พรรคการเมือง

การเกิดขึ้นของกองทุนพรรคการเมือง ในอีกแง่หนึ่ง ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการบริหารจัดการของพรรคการเมืองในเรื่องของการทำบัญชี การจ้างพนักงานบัญชี และผู้สอบบัญชี เพื่อรับรองงบการเงินทั้ง 4 ประเภทตามมาตรา 45 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 รวมทั้งการถูกตรวจสอบจากคณะบุคคลตามมาตรา 47 วรรคสาม ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้แทนกรมบัญชีกลาง ผู้แทนกรมสรรพากร ผู้แทนสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบงบการเงิน และเสนอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อพิจารณา และออกคำสั่งเพื่อให้พรรคการเมืองส่งเอกสารเพิ่มเติม หรือเข้ามาชี้แจงต่อคณะกรรมการหากพบว่ามีปัญหา รวมทั้งหากการส่งงบการเงินล่าช้า หรือขาดตกบกพร่อง พรรคการเมืองอาจต้องเสียค่าปรับทางปกครองในจำนวนที่สูงอีกด้วย

จะเห็นว่าการกำกับ และควบคุมพรรคการเมืองในส่วนของการเงิน บัญชี การบริจาค และกองทุนสนับสนุนพรรคการเมืองโดยรัฐนั้น เป็นอีกข้อจำกัดที่ทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถดำเนินกิจกรรมอื่นๆของพรรคได้อย่างเต็มที่ เนื่องด้วยระบบบัญชีของพรรคการเมืองที่ต้องถูกต้องแม่นยำ และต้องรายงานต่อนายทะเบียนพรรคอย่างสม่ำเสมอ หากเกิดข้อผิดพลาดอาจกลายเป็นเงื่อนไขของการถูกปรับทางปกครอง และอาจถึงยุบพรรคการเมืองได้

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าการกำกับ และควบคุมพรรคการเมืองโดยรัฐ ตามพระราชบัญญัติพรรคการเมืองทั้ง 6 ฉบับนั้น มีลักษณะของการกำกับ และควบคุมใน 3 ลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งในแต่ละลักษณะของการกำกับ ควบคุม ก็จะมีการมอบอำนาจหน้าที่ให้แก่หน่วยงานของรัฐในการจัดการ ดังนี้

ตารางที่ 1 องค์กรที่ทำหน้าที่กำกับ และควบคุมพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง

พระราชบัญญัติ	องค์กรที่ทำหน้าที่กำกับ และควบคุม		
	ด้านการจัดตั้งพรรคการเมือง	ด้านการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง	ด้านการเงิน บัญชี การบริจาค และการสนับสนุนโดยรัฐ
พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498	สนง.ปลัดกระทรวงมหาดไทย	สนง.ปลัดกระทรวงมหาดไทย, พนักงานอัยการ และศาลฎีกา	สนง.ปลัดกระทรวงมหาดไทย และ กก.ตรวจเงินแผ่นดิน
พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511	ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นนายทะเบียนพรรค	นายทะเบียนพรรค, อธิบดีกรมอัยการ และศาลฎีกา	สนง.ปลัดกระทรวงมหาดไทย และ กก.ตรวจเงินแผ่นดิน
พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2517	ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นนายทะเบียนพรรค	นายทะเบียนพรรค, อธิบดีกรมอัยการ และศาลฎีกา	นายทะเบียนพรรค, กก.ตรวจเงินแผ่นดิน
พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524	ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นนายทะเบียนพรรค	นายทะเบียนพรรค, อธิบดีกรมอัยการ และศาลฎีกา	นายทะเบียนพรรค, กก.ตรวจเงินแผ่นดิน
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541	ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นนายทะเบียนพรรค	นายทะเบียนพรรค, อัยการสูงสุด และศาลรัฐธรรมนูญ	นายทะเบียนพรรค, กก.การเลือกตั้ง และ กก.ตรวจเงินแผ่นดิน
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550	ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นนายทะเบียนพรรค	นายทะเบียนพรรค, อัยการสูงสุด และศาลรัฐธรรมนูญ	นายทะเบียนพรรค, คณะตรวจสอบงบการเงิน และ กก.ตรวจเงินแผ่นดิน

การที่ประเทศไทยมีกฎหมายพรรคการเมืองที่บัญญัติขึ้นมาเฉพาะนั้น ส่วนหนึ่งอาจมาจากความพยายามควบคุมฐานอำนาจทางการเมืองของกลุ่มอำนาจต่างๆในยุคเริ่มแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่มีการแปรรูปกลุ่มอำนาจต่างๆไปอยู่ในรูปแบบของพรรคการเมือง โดยรัฐพยายามเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดกฎเกณฑ์ ควบคุม จำกัด และลงโทษพรรคการเมืองมากขึ้น ซึ่งผลพวงของแนวคิดดังกล่าวได้ถูกส่งต่อผ่านกฎหมายพรรคการเมืองฉบับต่างๆ ทั้งนี้ กฎเกณฑ์ที่เข้มงวด และบทลงโทษที่รุนแรง ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมทางการเมือง ณ ขณะนั้นด้วยว่ามีบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด

สมมติฐาน

พระราชบัญญัติพรรคการเมืองของไทยมุ่งกำกับ ควบคุม และจัดการพรรคการเมือง มากกว่าเน้นพัฒนา และส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมและกิจการของพรรคการเมือง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลของการบังคับใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองแต่ละฉบับต่อพัฒนาการของพรรคการเมือง
2. เพื่อศึกษากรณีศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายพรรคการเมืองในต่างประเทศที่มีส่วนในการส่งเสริมและพัฒนาพรรคการเมือง
3. เพื่อเสนอขอบเขต และมาตรการทางกฎหมายพรรคการเมืองที่เหมาะสมต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทย

ขอบเขต

งานวิจัยชิ้นนี้ ศึกษากระบวนการการจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง การดำเนินกิจการและกิจกรรมของพรรคการเมืองที่ถูกบัญญัติไว้ตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ทั้ง 6 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498, พ.ศ.2511, พ.ศ.2517, พ.ศ.2524, พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการพรรคการเมืองไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงผลกระทบจากพระราชบัญญัติพรครการเมืองต่อการพัฒนาพรครการเมืองไทย
2. ทราบถึงหลักเกณฑ์ และขอบเขตของกฎหมายพรครการเมืองในต่างประเทศที่มีส่วนในการส่งเสริมพรครการเมือง เพื่อหาแนวทาง มาตรการ และขอบเขตที่เหมาะสมสำหรับกฎหมายพรครการเมืองไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ทบทวนวรรณกรรม โดยจะศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายพรครการเมืองของไทย ตั้งแต่พระราชบัญญัติพรครการเมือง พ.ศ.2498, พ.ศ.2511, พ.ศ.2517, พ.ศ.2524, พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรครการเมือง พ.ศ.2541 จนถึง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรครการเมือง พ.ศ.2550 รวมทั้งบริบททางการเมือง และสังคม ขณะที่ประกาศใช้กฎหมายพรครการเมืองฉบับนั้นๆ
2. ศึกษากฎหมายพรครการเมืองในต่างประเทศ เพื่อศึกษาโครงสร้าง ขอบเขต และหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมของกฎหมายพรครการเมือง และนำมาศึกษาร่วมกับโครงสร้างกฎหมายพรครการเมืองไทย
3. ศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างระหว่างพระราชบัญญัติพรครการเมืองของไทยทั้ง 6 ฉบับ และเปรียบเทียบพระราชบัญญัติพรครการเมืองไทยกับกฎหมายพรครการเมืองต่างประเทศ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างของกฎหมายพรครการเมือง กับพัฒนาการของพรครการเมือง
4. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการอธิบายบริบททางการเมืองของการร่างกฎหมายพรครการเมืองแต่ละฉบับ

บทที่ 2 กรอบคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรรคการเมือง เป็นสถาบันทางการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดย Richard L. Kolbe ได้ให้นิยามของพรรคการเมืองไว้ว่า พรรคการเมืองเป็นการรวมตัวทางสังคมที่มีความต่อเนื่องพอสมควรที่แสวงหาตำแหน่งและอำนาจในรัฐบาล โดยมีโครงสร้างหรือการจัดองค์กรที่เชื่อมผู้นำในศูนย์กลางของรัฐบาลกับกลุ่มประชาชนที่สนับสนุนทางการเมืองในท้องถิ่น และภายในพรรคเองมีการสร้างเอกลักษณ์และความจงรักภักดีร่วมกัน นอกจากนี้ที่มีการนิยามคล้ายๆกัน คือ William Goodman โดย Goodman ได้อธิบายพรรคการเมืองจากคุณลักษณะของพรรคการเมืองว่า เป็นองค์กรที่สมาชิกมีลักษณะคล้ายกันเพียงพอที่จะอยู่รวมกันได้โดยมีจุดมุ่งหมายที่เปิดเผย เพื่อการชนะเลือกตั้งที่ทำให้สามารถเข้าไปใช้อำนาจรัฐบาล โดยทำให้สามารถใช้อิทธิพล ได้ผลประโยชน์ และความได้เปรียบจากการมีสิทธิอำนาจ (Authority) ซึ่งโดยสรุปแล้ว พรรคการเมืองมีหน้าที่หลักในการรวบรวมผลประโยชน์ และความต้องการที่หลากหลายของประชาชน เพื่อจัดทำเป็นนโยบายในการลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และมีเป้าหมายสูงสุดในการจัดตั้งรัฐบาล สำหรับการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองนั้นอาจเกิดขึ้นได้ใน 2 รูปแบบ คือ พรรคการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในเรื่องสิทธิเสรีภาพในการรวมกลุ่มกันของประชาชนเพื่อจัดตั้งสมาคม หรือพรรคการเมือง ขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของสมาคม หรือพรรคการเมืองนั้นๆ โดยมีได้มีกฎหมายใดกฎหมายหนึ่งมาบังคับในเรื่องของการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองโดยเฉพาะ ซึ่งเชื่อว่าการรวมกลุ่มกันของประชาชนโดยเสรีเป็นเรื่องของสิทธิตามธรรมชาติ (Natural right) โดยไม่มีกฎหมายฉบับหนึ่งฉบับใดเข้ามาควบคุมการจัดตั้งและดำเนินการของกลุ่มดังกล่าว ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคือ พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายที่ตราขึ้นเฉพาะ ซึ่งพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะนี้จะต้องดำเนินการภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น โดยมีแนวคิดพื้นฐานว่าพรรคการเมืองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยกฎหมาย (Party as legal creature) ดังนั้น หากกฎหมายพรรคการเมืองที่รับรองสถานะพรรคการเมืองอยู่นั้นถูกยกเลิกไป ก็จะส่งผลให้พรรคการเมืองต่างๆ ที่ถูกรับรองโดยกฎหมายฉบับต่างๆหมดสภาพลงตามไปด้วย

อย่างไรก็ตาม พรรคการเมืองเป็นเสมือนเป็นตัวกลางที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเจตนารมณ์ของตนให้มีผลในทางปฏิบัติจนอาจกล่าวได้ว่า ประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะไม่สามารถบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพหากขาดพรรคการเมืองซึ่งเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงประชาชนกับผู้แทนให้เข้าไปทำหน้าที่บริหารประเทศ เพื่อตอบสนองเจตนารมณ์ของประชาชน โดยการเปิดโอกาสในการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพรรคการเมือง เป็นสมาชิกพรรคการเมือง และจัดกิจกรรมทางการเมือง ถือเป็นตัวชี้วัดระดับความเป็นประชาธิปไตยที่สำคัญตัวหนึ่ง ซึ่งหากการมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือพรรคการเมืองของประชาชน ถูกกีดกัน หรือปิดกั้น ย่อมส่งผลถึงระดับความเป็นประชาธิปไตยในประเทศที่ตกต่ำลงด้วย

ความหมายของพรรคการเมือง

การให้นิยาม หรือความหมายของพรรคการเมืองตามแนวคิดทางด้านรัฐศาสตร์ มีกรอบหรือแนวทางคำอธิบายอย่างหลากหลาย และเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองที่มีต่อพรรคการเมือง และจุดมุ่งหมายของการศึกษาพรรคการเมือง ดังเช่น

Richard L. Kolbe ได้ให้นิยามของพรรคการเมืองไว้ว่า พรรคการเมืองเป็นการรวมตัวทางสังคมที่มีความต่อเนื่องพอสมควรที่แสวงหาตำแหน่งและอำนาจในรัฐบาล โดยมีโครงสร้างหรือการจตุการที่เชื่อมผู้นำในศูนย์กลางของรัฐบาลกับกลุ่มประชาชนที่สนับสนุนทางการเมืองในท้องถิ่น และภายในพรรคเองมีการสร้างเอกลักษณ์และความจงรักภักดีร่วมกัน¹

Herman Finer กล่าวว่า พรรคการเมืองคือ คณะ หรือ สมาคมของบุคคล ซึ่งตกลงกันถึงหลักการแห่งการปกครอง (Principles of Government) เอาไว้อย่างกว้างๆ และตกลงกันนำหลักการนั้นมาใช้ปฏิบัติ²

Joseph La Palombara และ Myron Weiner ให้ความหมายพรรคการเมืองว่า เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นในท้องถิ่นเพื่อมีปฏิสัมพันธ์ และแสวงหาการสนับสนุนการเลือกตั้งจากประชาชนส่วนรวม

¹ Richard L. Kolbe. (1985). *American political parties: an uncertain future*: Harper & Row. Page 1.

² Finer Herman. (1932). *Theory and Practice of Modern Government*. Page 20.

โดยมีบทบาททางตรง และสำคัญต่อการเลือกสรรบุคคลากรทางการเมือง เพื่อให้ได้มาและรักษาไว้ซึ่งอำนาจ โดยคำนึงถึงหรือโดยการร่วมมือกับองค์กรอื่น³

William Goodman นิยามพรรคการเมืองว่า เป็นองค์กรที่สมาชิกมีลักษณะคล้ายกันเพียงพอที่จะอยู่ร่วมกันได้โดยมีจุดมุ่งหมายที่เปิดเผย เพื่อการชนะเลิศเลือกตั้งที่ทำให้สามารถเข้าไปใช้อำนาจรัฐบาลโดยทำให้สามารถใช้อิทธิพล ได้ผลประโยชน์และความได้เปรียบจากการมีสิทธิอำนาจ (Authority)⁴

Leslie Lipson กล่าวว่า พรรคการเมือง คือ การรวมตัวของปัจเจกบุคคลล้อมรอบผลประโยชน์หนึ่ง ที่ผลักดันให้พวกเขาเสนอเป็นประเด็น โดยที่คุณค่า (Value) ของประเด็นนั้น พวกเขาถือว่าเป็นอุดมคติร่วมกัน

จากการให้ความหมาย และนิยามของพรรคการเมืองข้างต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า พรรคการเมือง คือ การเป็นองค์กรที่มีสมาชิกอยู่ร่วมกันภายใต้ข้อตกลงร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือแสวงหาความนิยมจากประชาชน และองค์กรภาคี เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจรัฐ หรืออำนาจการปกครอง ในการแสวงหาผลประโยชน์ และพยายามที่จะรักษาอำนาจนั้นไว้

หน้าที่และบทบาทของพรรคการเมือง

สำหรับหน้าที่ของพรรคการเมืองนั้น ถูกพูดถึงไว้อย่างหลากหลายมิติ โดยหลักถูกอธิบายโดยอ้างอิงจากตัวบทกฎหมาย แต่ในอีกแง่มุมหนึ่ง ลิขิต ธีรเวคิน ได้กล่าวถึง หน้าที่ของพรรคการเมืองในฐานะที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างโครงสร้างส่วนบน (ส่วนกลาง) และโครงสร้างส่วนพื้นฐาน (ระดับพื้นที่) ไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้⁵

1. พรรคการเมืองทำหน้าที่เสนอความคิดเห็น นโยบาย โดยการนำความต้องการของสาขาพรรคระดับต่างๆ เข้าสู่สำนักงานใหญ่พรรค ในส่วนที่สาขาพรรคมีอำนาจตัดสินใจได้ ก็

³ Joseph La Palombara and Myron Weiner. (2015). *Political Parties and Political Development*.(SPD-6): Princeton University Press. Page 29.

⁴ William Goodman. (1960). *The two-party system in the United States*: van Nostrand. Page 8.

⁵ ลิขิต ธีรเวคิน. (2544). การเมืองการปกครองของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 259-260.

ดำเนินการได้ ข้อสำคัญ คือ ต้องมีการสื่อสาร ประสานงานระหว่างสำนักงานใหญ่พรรค และสาขาพรรคในระดับต่างๆ

2. พรรคการเมืองทำหน้าที่ปลุกเร้าความสนใจทางการเมือง โดยอาศัยสาขาพรรคในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับชาติ เป็นช่องทางการสื่อสารทางการเมือง การอภิถาย และการอภิปราย
3. พรรคทำหน้าที่กล่อมเกลากการเรียนรู้ทางการเมือง โดยการสร้างค่านิยม และอุดมการณ์ ประชาธิปไตย กระบวนการประชุม อภิถายปัญหา และการตัดสินใจ ล้วนเป็นการสร้างค่านิยม และแนวทางปฏิบัติในท้องถิ่น โดยมีสาขาพรรคเป็นแกนนำ
4. พรรคการเมืองทำหน้าที่ฝึกทักษะสมาชิกพรรคการเมือง โดยให้มีการพัฒนาความเป็นผู้นำในระดับต่างๆ และการคัดสรรบุคคลซึ่งจะมีโอกาสได้เต้าจากระดับล่างขึ้นมาสู่ในระดับที่สูงขึ้น

นอกจากพรรคการเมืองจะเป็นองค์กรที่จัดตั้งเพื่อมุ่งหวังจะเป็นรัฐบาล และแสวงหาอำนาจรัฐแล้ว พรรคการเมืองยังต้องทำตัวเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้แก่สมาชิกพรรค และสาขาพรรค รวมถึงท้องถิ่น หรือพื้นที่ที่พรรคการเมืองตั้งอยู่ รวมทั้งพรรคการเมืองยังต้องทำหน้าที่สนองต่อความต้องการ และความหวังของประชาชน เพื่อสื่อสารให้ผู้มีอำนาจ ได้รับรู้ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างถูกต้อง และตรงจุด

นอกจากนี้ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ ยังได้ได้กล่าวถึงบทบาทของพรรคการเมือง ในฐานะที่เป็นสถาบันหลักในการที่จะให้ประชาชนได้มีโอกาสปกครองประเทศ เพราะพรรคการเมืองเป็นกลไกที่สำคัญ ที่จะสามารถหันเหทิศทางการเมืองไปในทิศใด โดยบทบาทของพรรคการเมืองที่สำคัญจึงมีดังนี้⁶

1. การให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชน พรรคการเมืองมีบทบาทให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชนโดยอาจจะทำได้หลายรูปแบบ เช่น การอธิบาย หรือ การแถลงนโยบายของพรรคในด้านต่างๆผ่านสื่อสารมวลชน ตลอดจนการเข้าถึงประชาชนโดยตรง

⁶ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. (2524). พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. หน้า 14-17.

ผ่านการอภิปราย และบรรยายตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งจะต้องเป็นการให้ความรู้ทางการเมือง
ในระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง

2. การสรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นผู้แทนราษฎร พรรคการเมืองจะเป็น
ผู้กลั่นกรองตัวบุคคลที่เหมาะสมที่จะเป็นตัวแทนที่ดีของประชาชน เพราะจะต้องเป็น
ตัวแทนในการรักษาผลประโยชน์ของประชาชน
3. การประสานประโยชน์ของกลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ พรรคการเมืองจะทำ
หน้าที่ประสานประโยชน์ให้กับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ด้วยกระแสนอให้มีกฎหมายที่เป็น
ธรรมกับทุกฝ่าย หรือหาทางจัดให้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้มีความเหมาะสม และ
เป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นการผ่อนคลาย ความตึงเครียดทางการเมืองได้อีกทาง
หนึ่งด้วย
4. การระดมสรรพกำลังทางการเมือง พรรคการเมืองจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางการเมือง
เพราะเป็นที่รวมของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ และประชาชนที่มีความคิดเห็นทางด้าน
การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในแนวทางกว้างๆ ที่คล้ายคลึงกันเข้าด้วยกันเพื่อหาโอกาส
เป็นรัฐบาล
5. การเป็นฝ่ายค้าน บทบาทการเป็นฝ่ายค้านถือว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับระบอบ
ประชาธิปไตย เพราะจะทำหน้าที่เสมือนกระจกเงา ให้รัฐบาลทราบว่ามีสิ่งใดที่รัฐบาล
บริหารงานขาดตกบกพร่องไปบ้าง หรือมีสิ่งใดที่รัฐบาลควรที่จะเพิ่มเติมเพื่อให้เกิด
ประโยชน์แก่ประชาชน และยังคอยควบคุมให้รัฐบาลปฏิบัติตามนโยบายของตนที่ได้แถลง
ไว้ต่อรัฐสภาอีกด้วย
6. การเป็นศูนย์กลางของกลุ่มผลประโยชน์ และสมาชิกพรรคการเมือง พรรคการเมืองจะทำ
หน้าที่เสมือนเวที เพื่อนำไปสู่การตกลงกันด้วยสันติวิธีก่อนที่จะนำปัญหาต่างๆ ไปอภิปราย
ในสภา โดยนัยนี้เองพรรคการเมืองจึงเป็นศูนย์กลางในการประสานการติดต่อ และสร้าง
ความเข้าใจอันดีระหว่างสมาชิกของพรรค รวมถึงระหว่างพรรคต่อพรรค ระหว่างรัฐบาล
ต่อรัฐบาล และระหว่างพรรคการเมืองกับประชาชนทั่วไปด้วย
7. การสร้างผู้นำทางการเมือง พรรคการเมืองจะเป็นสถาบันที่สร้างผู้นำทางการเมืองที่ดีเพื่อ
ผลิตออกไปเป็นนักการเมืองอาชีพ ที่มีความสามารถและพร้อมจะดำรงตำแหน่งผู้นำทาง
การเมืองในระดับต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุนี้ พรรคการเมืองจึงไม่ใช่เพียงองค์กรที่ตั้งขึ้นมาเพื่อแสวงหาอำนาจรัฐแต่เพียงอย่างเดียว พรรคการเมืองยังมีอีกหลายบทบาทที่ช่วยพัฒนาสังคมได้ในหลากหลายมิติ และยังเป็นช่องทางสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยอีกด้วย

กฎหมายพรรคการเมือง

Wolfgang C Müller และ Ulrich Sieberer อธิบายว่า กฎหมายพรรคการเมือง คือ บทบัญญัติที่มีขึ้นเฉพาะเพื่อควบคุมองค์กรพรรคการเมือง หรือตัวบทกฎหมายที่มีผลต่อพรรคการเมือง โดยอาจมีรายละเอียดที่ชัดเจนในตัวของมันเอง หรืออาจบัญญัติแบบไม่เฉพาะเจาะจงก็ได้⁷

กฎหมายพรรคการเมือง อาจมาจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญอื่นๆ ซึ่งอาจเป็นการบัญญัติแบบเฉพาะเจาะจงถึงเงื่อนไขต่างๆ เช่น การเลือกตั้งรัฐบาล รัฐสภา การเงินของพรรคการเมือง กิจกรรมทางการเมือง โครงสร้างองค์กร หรือ เป็นการบัญญัติแบบกว้างๆถึงรูปแบบกิจกรรมที่มีลักษณะเหมือนกับองค์กรไม่แสวงหากำไรทั่วไป⁸

Müller และ Sieberer กล่าวอีกว่า ความจำเป็นที่จะต้องร่างกฎหมายพรรคการเมืองขึ้นมา โดยเฉพาะ มาจากฐานความคิดเรื่องของ “อำนาจ (Power)” โดยพรรคการเมืองได้มีการสถาปนาตัวเองเข้าเป็นกลไกหนึ่งของกระบวนการทางการเมืองในศตวรรษที่ 20 และได้กลายเป็นสถาบันทางการเมืองในเวลาต่อมา จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายกำกับดูแลโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม ในระบอบประชาธิปไตย พรรคการเมืองจำเป็นต้องสร้างความชอบธรรมให้กับตัวเองเพื่อให้มีตำแหน่งแห่งที่ในกระบวนการทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคการเมืองพยายามทำให้เชื่อว่าประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้จากการแข่งขันภายนอกพรรค และการเป็นสื่อกลางส่งผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนภายในพรรคระหว่างที่มีการเลือกตั้ง ซึ่งกฎหมายพรรคการเมืองจะช่วยรองรับ และเติมเต็มการทำงานในส่วนนี้ได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งกฎหมายพรรคการเมืองอาจมีข้อบังคับที่ออกแบบมาเพื่อให้พรรคการเมืองสามารถดำรงอยู่ตามที่อ้างสิทธิในระบอบประชาธิปไตยได้ แต่สุดท้ายกฎระเบียบต่างๆ

⁷ Wolfgang C Müller and Ulrich Sieberer. (2006). Parties law. In Richard S Katz & William Crotty (Eds.), *Handbook of party politics*. London: SAGE Publications. Page 435.

⁸ Ibid.

เหล่านั้นจะถูกบิดเบือนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้มีอำนาจ แทนที่จะส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย⁹

ในระบอบประชาธิปไตยของประเทศฝั่งตะวันตก มีการรวมตัวก่อตั้งพรรคการเมืองอย่างเป็นระบบระเบียบแตกต่างกันไป บางประเทศ เช่น เยอรมัน ฝรั่งเศส อิตาลี สเปน โปรตุเกส และกรีซ ได้ยอมรับพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการโดยการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ประเทศเยอรมันได้มีการร่างกฎหมายพรรคการเมืองที่มีรายละเอียดมากที่สุด และโดดเด่นที่สุดฉบับหนึ่ง โดยเผยแพร่เมื่อปี 1967 ตามมาด้วยฟินแลนด์ สเปน โปรตุเกส และออสเตรีย ซึ่งประเทศประชาธิปไตยตะวันตกที่เหลือส่วนใหญ่ พรรคการเมืองยังคงตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายทางการเงิน(แพ่ง) และกฎหมายการเลือกตั้งเท่านั้น¹⁰

Müller และ Sieberer อธิบายว่า การจัดตั้งพรรคการเมืองส่วนใหญ่ไม่มีอะไรเป็นพิเศษ นอกเหนือจากข้อบังคับ และข้อกำหนดที่คล้ายกับการตั้งองค์กร หรือสมาคมภาคเอกชน และอาจมีข้อบังคับพิเศษของกฎหมายประกอบ เช่น Article 21 ใน Basic Law ของเยอรมัน (รวมถึงในบางประเทศ เช่น กรีซ และออสเตรีย) ต้องได้รับการจดทะเบียนอย่างเป็นทางการ (ในประเทศกรีซต้องจดทะเบียนกับศาลฎีกา และประเทศออสเตรียต้องจดทะเบียนกับกระทรวงมหาดไทย ซึ่งไม่ได้ทำให้การจดทะเบียนยากขึ้น) ส่วนประเทศอื่นๆ มีการกำหนดคุณสมบัติพื้นฐานของพรรคการเมืองที่จะตั้งขึ้นใหม่ที่สูงขึ้น และกว้างขึ้น ทำให้เกิดความยุ่งยาก เช่น ในโปรตุเกสต้องมีสมาชิกขั้นต่ำ 5,000 คน รวมถึงการกำหนดข้อจำกัดทางการเงิน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่¹¹

โดยสรุป Müller และ Sieberer กล่าวว่า กฎหมายพรรคการเมือง เป็น ข้อบัญญัติ และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดโครงสร้างองค์กรของพรรคการเมือง การเลือกตั้ง และรัฐสภา โดยกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และพรรคการเมือง (ในประเด็น การดำรงอยู่ตามกฎหมาย และการเข้าถึงทรัพยากรของพรรคการเมือง) ความสัมพันธ์ระหว่างพรรค (ในประเด็น การช่วงชิงการใช้ชื่อพรรค และการรณรงค์หาเสียง) สิทธิความเป็นเจ้าของ ทั้งในแง่ของการเป็นสมาชิกพรรค และผู้เลือกตั้งให้พรรค และที่สำคัญคือความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมือง และผู้แทนพรรคการเมือง ซึ่งใน

⁹ Ibid. Page 436.

¹⁰ Ibid. Page 438.

¹¹ Ibid. Page 439.

ระบอบประชาธิปไตย กฎหมายพรรคการเมืองกลายเป็นสิ่งที่สร้างกรอบ และข้อจำกัดในการดำรงอยู่ของพรรคการเมือง แม้กฎหมายพรรคการเมืองจะมีความแตกต่างหลากหลายกันออกไปในแต่ละประเทศ แต่สิ่งที่เหมือนกันคือการส่งผลกระทบต่อการดำเนินการระยะแรกของวงจรชีวิตพรรคการเมือง¹²

---

¹² Ibid. Page 443.

บทที่ 3 ประสบการณ์จากกฎหมายพรรคการเมืองในต่างประเทศ

สำหรับการควบคุมพรรคการเมืองโดยรัฐในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed countries) ส่วนมากมักจะควบคุมการทำหน้าที่ของพรรคการเมืองในการเลือกตั้ง และการเงินของพรรคการเมือง รวมถึงการให้ความสนับสนุนทางการเงิน และทรัพยากรทางการเมืองอื่นๆ แก่พรรคการเมืองโดยรัฐ โดยอาศัยทั้งกฎหมายเลือกตั้ง, กฎหมายว่าด้วยการหาเสียงเลือกตั้ง และกฎหมายเกี่ยวกับการเงินของพรรคการเมืองหรือการสนับสนุนพรรคการเมืองโดยรัฐ เป็นต้น ในขณะที่ อีกหลายประเทศจะทำการควบคุมการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองเฉพาะในเรื่องของการทำหน้าที่ของพรรคการเมืองในการเลือกตั้ง ผ่านทางกฎหมายเลือกตั้ง (Electoral Law) หรือกฎหมายว่าด้วยการหาเสียงเลือกตั้ง (Election Campaign Law) เท่านั้น

กรณีของกฎหมายพรรคการเมืองในยุโรป ที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2487 เป็นต้นมา) นั้น กว่า 20 ประเทศในยุโรป ได้แก่ ออสเตรีย บัลแกเรีย โครเอเชีย สาธารณรัฐเช็ก เอสโตเนีย ฟินแลนด์ เยอรมัน ฮังการี ลัตเวีย ลิทัวเนีย นอร์เวย์ โปแลนด์ โปรตุเกส โรมาเนีย เซอร์เบีย สโลวาเกีย สโลวีเนีย สเปน ยูเครน และ สหราชอาณาจักร เริ่มมีการตรากฎหมายพรรคการเมือง โดยเริ่มจากเยอรมันที่เริ่มประกาศใช้กฎหมายเป็นประเทศแรกในปี พ.ศ.2510 โดยกฎหมายพรรคการเมืองฉบับนี้ของเยอรมัน ถูกยกให้เป็น “The Heartland of Party Law”¹³ และกลายเป็นต้นแบบกฎหมายพรรคการเมืองในอีกหลายประเทศ โดยหลังจากประกาศใช้ “German Law on Political Parties” เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2510 หลักการหรือแม่แบบของกฎหมายพรรคการเมืองฉบับดังกล่าวก็ได้แพร่หลายไปทั่วยุโรปอย่างรวดเร็ว

Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova ได้ศึกษาและจำแนกปรากฏการณ์ “Party Constitutionalization”¹⁴ ผ่านกระบวนการประกาศใช้กฎหมายพรรคการเมือง โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ

¹³ Ibid. Page 435.

¹⁴ Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio and Ekaterina R Rashkova. (2012). *Party law in comparative perspective: Working paper series on the legal regulation of political parties.* Page 5.

1. The First Wave (1965-1975) : หรือ “Wave of Party Regulation” ประกอบไปด้วยประเทศเยอรมัน ฟินแลนด์ และออสเตรีย ซึ่งเป็น 3 ประเทศที่เริ่มมีกระบวนการสร้างความเป็นประชาธิปไตยในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 19 และเริ่มมีการร่างและประกาศใช้กฎหมายพรรคการเมืองเป็นกลุ่มแรกในทวีปยุโรป ซึ่งแม้กฎหมายพรรคการเมืองของทั้ง 3 ประเทศนี้จะมีรายละเอียด เนื้อหา และมาตราที่แตกต่างกันออกไป แต่มีจุดหมายเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานในการร่างกฎหมายพรรคการเมือง อาทิ การบริหารงานภายใน โครงสร้างองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การควบคุมการระดมทุนของพรรคการเมือง ที่เหมือนกัน
2. The Second Wave (1974-1980) : ประกอบไปด้วยประเทศโปรตุเกส และสเปน โดยกลุ่มประเทศนี้มีการร่างกฎหมายพรรคการเมืองที่ค่อนข้างแตกต่างออกไปจาก First Wave โดยมีเป้าหมายหลักที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการควบคุมการระดมทุนซึ่งมาจากการสนับสนุนโดยรัฐของพรรคการเมืองมากนัก แต่ให้ความสำคัญกับการกระทำกิจกรรมของพรรคการเมือง ที่เริ่มแพร่หลายในสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เริ่มเข้าสู่ความประชาธิปไตย
3. The Third Wave (1989-2010) : กฎหมายพรรคการเมืองของประเทศในกลุ่มนี้ค่อนข้างได้รับอิทธิพลอย่างมากจากการล่มสลายของคอมมิวนิสต์ในยุโรปฝั่งตะวันออก และกฎหมายพรรคการเมืองได้ถูกตราขึ้นทันทีหลังมีการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งกฎหมายพรรคการเมืองส่วนใหญ่ใช้รูปแบบตามกฎหมายพรรคการเมืองเยอรมัน โดยมีจุดหมายเพื่อมุ่งตรวจสอบพรรคการเมือง และมีแนวโน้มในการควบคุมพรรคมากขึ้น เนื่องจากยังคงไม่มั่นใจในสถานิติบัญญัติต่อกระบวนการสร้างประชาธิปไตยให้มั่นคง

นอกจากที่กล่าวมาทั้งหมด ยังคงมีประเทศสหราชอาณาจักร และนอร์เวย์ ที่กฎหมายพรรคการเมืองค่อนข้างแตกต่างออกไปจากกฎหมายพรรคการเมืองในยุโรปตะวันออก โดยกฎหมายพรรคการเมืองของสหราชอาณาจักร และนอร์เวย์ ไม่ได้บัญญัติเรื่องโครงสร้างองค์กรของพรรคการเมืองไว้

เลย แต่ให้ความสำคัญกับการสร้างระบบการจดทะเบียนพรรคการเมือง และการจัดการการเงินและการคลังของพรรคการเมือง¹⁵

โครงสร้างของกฎหมายพรรคการเมือง

The Constitutional Regulation of Political Parties in Post-War project โดย Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova ได้สร้างหลักเกณฑ์จำแนกส่วนต่างๆเพื่อศึกษารูปแบบ และเนื้อหาของกฎหมายพรรคการเมือง โดยแบ่งออกเป็น 12 ส่วน¹⁶ ดังนี้

1. Democratic principles หรือ หลักการประชาธิปไตย : เป็นส่วนของกฎหมายพรรคการเมือง ที่มีการกล่าวถึงคำสำคัญ(Keyword) ที่เกี่ยวข้องกับหลักการ คุณค่า หรือสิ่งที่เป็นรากฐานฐานของประชาธิปไตย เช่น การแข่งขันอย่างเสรี ความเท่าเทียม พหุสังคมน การมีส่วนร่วม เจตจำนงร่วมกันของประชาชน ความเป็นตัวแทน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น กฎหมายพรรคการเมืองของลิทัวเนีย กำหนดว่า

“พรรคการเมืองควรช่วยเสริมสร้าง และแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ร่วม และเจตจำนงทางการเมือง ของพลเมืองแห่งสาธารณรัฐลิทัวเนีย” (Law on Political Parties and Organizations, art.1)
2. Rights and freedoms หรือ หลักการแห่งสิทธิ และเสรีภาพ : เช่นเดียวกับส่วนแรก คำสำคัญ(Keyword) ของส่วนนี้จะต้องเกี่ยวข้องกับ หลักการแห่งสิทธิ เสรีภาพ และอิสรภาพ ตัวอย่างเช่น กฎหมายพรรคการเมืองของลิทัวเนีย กำหนดว่า

“พรรคการเมืองมีสิทธิในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ไม่ว่าจะด้วยการเขียน วาจา หรือในกิจกรรมใดๆก็ตาม อย่างเสรี” (Law on Political Parties and Organizations, art.18.1)
3. Extra-parliamentary party หรือ การจัดตั้งพรรคและโครงสร้างองค์กร : ในส่วนนี้จะเป็นเรื่องของตัวองค์กร และโครงสร้างการบริหารงานภายในพรรคการเมือง โดยมีคำ

¹⁵ Ibid. Page 6.

¹⁶ Ibid. Page 7.

สำคัญ(Keyword) เกี่ยวข้องกับ การจัดแจ้งจัดตั้งพรรค การบริหารงานภายในพรรค การเมือง โครงสร้าง ข้อบังคับพรรค การเลือกตั้งคณะกรรมการบริหาร การเลือกตั้งตัวแทนพรรค ความรับผิดชอบ การแก้ปัญหาภายในพรรคเมื่อเกิดความขัดแย้ง นอกจากนี้ยังรวมไปถึงสมาชิกพรรค การรับสมัครสมาชิก และบทบาทของสมาชิกพรรคอีกด้วย ตัวอย่างเช่น กฎหมายพรรคการเมืองของเยอรมัน กำหนดว่า

“สมาชิกพรรค และตัวแทนพรรค ควรมีสติในการเลือกตั้ง(ภายในพรรค) อย่างเท่าเทียม” (The Law on Political Parties, art.10.2)

4. Electoral party หรือ การจัดการเลือกตั้ง : ในส่วนนี้หมายความว่า การบัญญัติรูปแบบวิธี และการดำเนินการเลือกตั้งของพรรคการเมือง ซึ่งในกฎหมายพรรคการเมืองของบางประเทศในยุโรปได้นำเรื่องการจัดการเลือกตั้งมารวมไว้ในกฎหมายพรรคการเมืองด้วย โดยมีคำสำคัญ(Keyword) คือ กฎหมายเลือกตั้ง กิจกรรมรณรงค์หาเสียง กฎเกณฑ์การลงสมัครรับเลือกตั้ง
5. Parliamentary party หรือ การส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง : เป็นส่วนที่กล่าวถึงรูปแบบและวิธีการคัดเลือกผู้สมัครของพรรคในการลงสมัครรับเลือกตั้งระดับต่างๆ ภายในประเทศ โดยจะ ใช้คำสำคัญ(Keyword) คือ การคัดเลือกผู้สมัครของพรรค ในการลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งในระดับแคว้น ท้องถิ่น และระดับชาติ รวมถึงการกำหนดนโยบายหาเสียงด้วย
6. Governmental party หรือ การจัดการภายในรัฐบาล : หมายความว่า การควบคุมสมาชิกพรรคที่ได้รับเลือกตั้ง และการจัดสรรตำแหน่งแห่งที่ตามสัดส่วนของเชื้อชาติ ศาสนา และ ชาติพันธุ์ เป็นต้น
7. Activity and behavior หรือ การดำเนินกิจกรรมและกิจการของพรรคการเมือง : ในส่วนนี้มีคำสำคัญ(Keyword) ประกอบไปด้วย การกำกับ กำหนด ข้อห้าม รูปแบบกิจกรรม และกิจการของพรรคการเมือง รวมถึงการเพิ่มเงื่อนไขที่เกี่ยวกับการเคารพสิทธิมนุษยชน การห้ามใช้ความรุนแรง การสร้างความเกลียดชัง และ การใช้วิถีทางที่ไม่เป็นประชาธิปไตยอีกด้วย ตัวอย่างเช่น กฎหมายพรรคการเมืองของสเปน กำหนดว่า

“ห้ามกระจายเสียงอันส่งผลทำลายระบอบประชาธิปไตย และกระทำการต่อต้านคุณค่าแห่งรัฐธรรมนูญ” (Law on Political Parties, Preamble)

นอกจากนี้ในบางประเทศอาจมีการบัญญัติข้อห้าม ที่มีลักษณะของการกีดกันชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือ ศาสนา เช่น บัลแกเรีย ที่ห้ามไม่ให้มีการตั้งพรรคชาติพันธุ์ เป็นต้น

8. Identity and program หรือ การรักษาอัตลักษณ์ : ในหลายประเทศของยุโรปนิยม บัญญัติเรื่องการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ แนวคิด และอุดมการณ์ของการจัดตั้งพรรคการเมือง ไว้เพื่อเน้นย้ำถึงค่านิยม และหลักการร่วมกันของสมาชิกพรรค
9. Party finance หรือ การเงินของพรรคการเมือง : โดยในส่วนนี้จะมีคำสำคัญ(Keyword) ที่เป็นการกล่าวถึง การเงิน การคลัง การรับบริจาค การระดมทุน และการตรวจสอบทางการเงิน โดยในประเทศบัลแกเรีย มีการบัญญัติข้อห้ามไม่ให้พรรคการเมืองรับบริจาคเงิน จากองค์กรทางศาสนา องค์กรด้านสิทธิมนุษยชน หรือองค์การสาธารณประโยชน์ คล้ายกันนี้ ในประเทศสโลเวเนีย ห้ามพรรคการเมืองรับเงินจากรัฐ ท้องถิ่น ชุมชน และองค์กรด้าน สิทธิมนุษยชน และชุมชนทางศาสนาต่างๆ เป็นต้น
10. External oversight หรือ องค์กรกำกับควบคุมพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรค การเมือง : โดยส่วนใหญ่องค์กรเหล่านี้จะถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายพรรคการเมืองชัดเจน และมีการระบุอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ดูแล และควบคุมพรรคการเมือง เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายพรรคการเมือง ส่วนนี้จะมีคำสำคัญ (Keyword) คือ การติดตาม จับตา ตรวจสอบพรรคการเมืองโดยองค์กรภายนอก
11. Secondary legislation หรือ องค์กรบังคับใช้กฎหมายอื่นๆที่ไม่ใช่องค์กรตามกฎหมาย พรรคการเมือง : โดยรวมแล้วหมายถึง การบังคับใช้กฎหมายโดยองค์กรในกระบวนการ ยุติธรรม ที่ไม่ใช่องค์กรที่ถูกกำหนดหน้าที่เฉพาะตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายพรรค การเมือง เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม เป็นต้น รวมถึงการบัญญัติวิธีหรือขั้นตอน ของพรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม
12. Media access หรือ การเข้าถึงสื่อ : คือบทบัญญัติที่ส่งเสริม กำกับ และห้าม การใช้ ช่องทางการสื่อสารต่างๆ ของพรรคการเมืองทั้งระหว่างที่มีการเลือกตั้ง และไม่มี การเลือกตั้ง

โดยการจำแนกทั้ง 12 ส่วนนี้ จะแสดงให้เห็นถึงการจำแนกจำนวนข้อบัญญัติ หรือมาตราของ กฎหมายพรรคการเมือง ทำให้เห็นภาพเบื้องต้น หรือรูปร่างของกฎหมายพรรคการเมืองว่ามีทิศทาง

แบบใด ให้ความสำคัญกับการกำกับพรรคการเมืองในด้านใดเป็นพิเศษ เพื่อการเปรียบเทียบกฎหมายพรรคการเมืองในแต่ละฉบับได้ง่ายขึ้น

จากการจำแนกดังกล่าวข้างต้น Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova ได้นำมาสร้างตารางเปรียบเทียบกฎหมายพรรคการเมืองของทั้ง 20 ประเทศในยุโรป¹⁷ ดังนี้

ตารางที่ 2 อัตราส่วนเนื้อหากฎหมายพรรคการเมืองของ 20 ประเทศในยุโรป

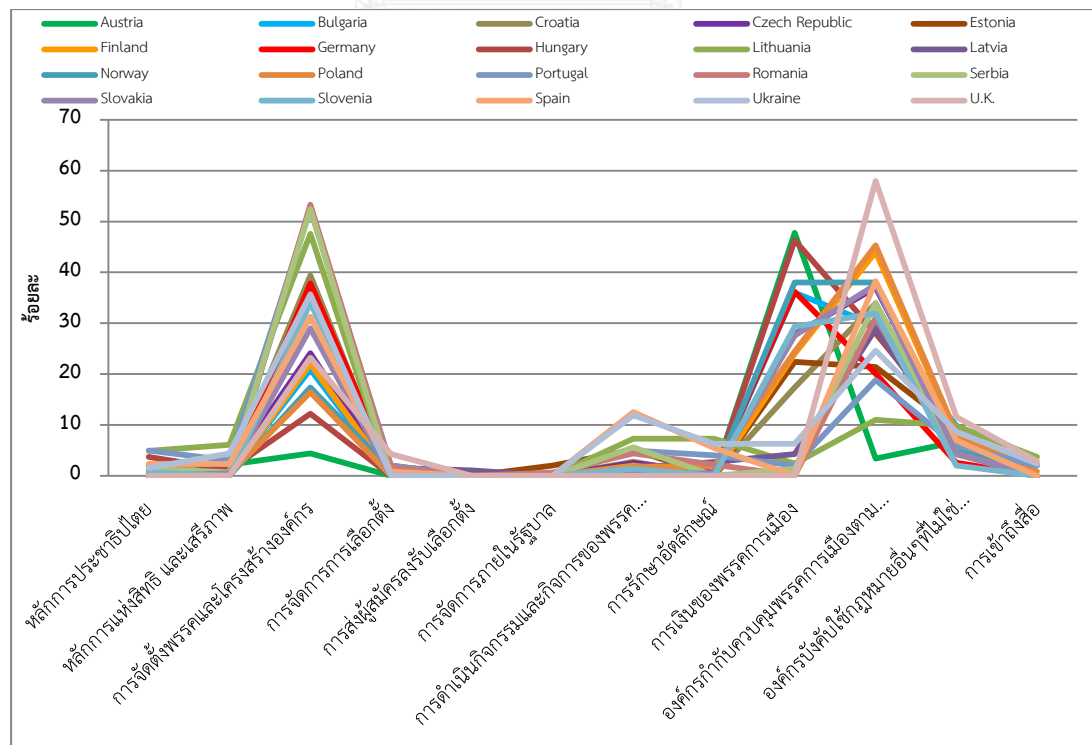
จำแนก ส่วน ประเทศ	Democ ratic princip les	Rights and freedo ms	Extra- parlia mentar y party	Electo ral party	Parliam entary party	Govern mental party	Activity and behavi or	Identit y and progra m	Party finance	Externa l oversig ht	Second ary legislati on	Media access
Austria	2.2 (2)	2.2 (2)	4.4 (4)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	47.8 (43)	3.4 (31)	6.7 (6)	2.2 (2)
Bulgaria	1.2 (3)	0.4 (1)	20.9 (53)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	2.0 (5)	0.0 (0)	36.0 (91)	29.6 (75)	9.9 (25)	0.0 (0)
Croatia	0.9 (1)	0.9 (1)	39.4 (43)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	2.8 (3)	0.0 (0)	17.4 (19)	33.9 (37)	4.6 (5)	0.0 (0)
Czech Republic	0.6 (1)	1.2 (2)	24.1 (39)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	2.5 (4)	0.6 (1)	27.8 (45)	37.0 (60)	6.2 (10)	0.0 (0)
Estonia	1.0 (1)	1.0 (1)	35.7 (35)	2.0 (2)	0.0 (0)	2.0 (2)	5.1 (5)	0.0 (0)	22.4 (22)	21.4 (21)	9.2 (9)	0.0 (0)
Finland	0.0 (0)	0.0 (0)	22.0 (11)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	2.0 (1)	0.0 (0)	24.0 (12)	44.0 (22)	8.0 (4)	0.0 (0)
Germany	2.0 (6)	0.0 (0)	37.8 (115)	1.0 (3)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.3 (1)	36.2 (111)	20.1 (61)	2.6 (8)	0.0 (0)
Hungary	3.7 (3)	1.2 (1)	12.2 (10)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	46.3 (38)	28.0 (23)	8.5 (7)	0.0 (0)
Lithuania	4.9 (4)	6.1 (5)	47.6 (39)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	7.3 (6)	7.3 (6)	2.4 (2)	11.0 (9)	9.8 (8)	3.7 (3)
Latvia	0.5 (1)	0.0 (0)	52.9 (99)	1.6 (3)	1.1 (2)	0.0 (0)	1.6 (3)	2.7 (5)	4.3 (8)	28.9 (54)	6.4 (12)	0.0 (0)
Norway	0.0 (0)	0.0 (0)	17.4 (16)	1.1 (1)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	38.0 (35)	38.0 (35)	5.4 (5)	0.0 (0)
Poland	0.4 (1)	0.4 (1)	16.4 (37)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	1.8 (4)	1.8 (4)	24.4 (55)	45.3 (102)	8.4 (19)	0.9 (2)
Portugal	5.0 (5)	3.0 (3)	52.5 (53)	2.0 (2)	0.0 (0)	0.0 (0)	5.0 (5)	4.0 (4)	2.0 (2)	18.8 (19)	5.9 (6)	2.0 (2)
Romania	2.2 (4)	0.0 (0)	53.3 (96)	1.7 (3)	0.0 (0)	0.6 (1)	4.4 (8)	2.2 (4)	0.0 (0)	31.1 (56)	4.4 (8)	0.0 (0)
Serbia	1.4 (2)	0.7 (1)	52.4 (75)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	5.6 (8)	0.0 (0)	1.4 (2)	34.3 (49)	4.2 (6)	0.0 (0)
Slovakia	0.0 (0)	0.5 (1)	29.0 (61)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.5 (1)	0.5 (1)	27.6 (58)	37.6 (79)	4.3 (9)	0.0 (0)
Slovenia	0.7 (1)	0.0 (0)	34.0 (50)	0.7 (1)	0.0 (0)	0.0 (0)	1.4 (2)	0.0 (0)	29.3 (43)	32.0 (47)	2.0 (3)	0.0 (0)
Spain	2.3 (3)	2.3 (3)	31.3 (40)	0.8 (1)	0.0 (0)	0.0 (0)	12.5 (16)	5.5 (7)	0.0 (0)	38.3 (47)	7.0 (9)	0.0 (0)
Ukraine	1.6 (2)	4.4 (3)	35.7 (45)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	11.9 (15)	6.3 (8)	6.3 (8)	24.6 (31)	8.7 (11)	2.4 (3)
U.K.	0.0 (0)	0.0 (0)	23.2 (16)	4.3 (3)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	58.0 (40)	11.6 (8)	2.9 (2)
Total	40	25	937	19	2	3	86	41	593	900	178	14
Mean	2	1.3	46.9	1.0	0.1	0.2	4.3	2.1	29.7	45	8.9	0.7
N (Total=20)	16	13	20	9	1	2	15	10	17	20	20	6

¹⁷ Ibid. Page 12.

จากตารางข้างต้น จะเห็นชุดข้อมูลการแจกแจงกฎหมายพรรคการเมืองโดยการจำแนก มาตราเพื่อจัดหมวดหมู่ แล้วแสดงผลออกมาในรูปของอัตราส่วนร้อยละ โดยกำกับด้วยวงเล็บที่ภายใน บ่งบอกถึงจำนวนมาตราที่ถูกจัดอยู่ในหมวดหมู่ดังกล่าว ซึ่งจากตารางสามารถตีความ หรืออนุมานได้ ว่า กฎหมายพรรคการเมืองของยุโรปมีความพยายามจัดการการทุจริตภายในพรรคการเมือง โดยเฉพาะเรื่องการเงินของพรรค เพื่อให้สามารถควบคุมให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ดูได้จาก การบัญญัติกฎหมายพิเศษด้านการเงินของพรรคขึ้นโดยเฉพาะ แยกออกจากกฎหมายพรรคการเมือง ส่วนการบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และการจัดการเกี่ยวกับส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง การจัดเลือกตั้ง การ บัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมบริหารจัดการสมาชิกหลังได้รับเลือกตั้ง และการจัดสรรสมาชิกในรัฐบาล ไม่นิยมบัญญัติไว้ในกฎหมายพรรคการเมือง เนื่องจากเป็นเรื่องเฉพาะที่ต้องมีการตรากฎหมายพิเศษ ขึ้นมาบังคับใช้โดยเฉพาะ

และเมื่อนำมาสร้างแผนภูมิโครงสร้างกฎหมายพรรคการเมืองของ 20 ประเทศในยุโรป จะได้ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 อัตราส่วนเนื้อหาในกฎหมายพรรคการเมืองของ 20 ประเทศในยุโรป

จากกราฟจะเห็นว่า เนื้อหากฎหมายพรรคการเมืองของ 20 ประเทศของยุโรปตามที่ Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova ได้ศึกษานั้น มีลักษณะร่วมกัน 3 ส่วน คือ

1. เนื้อหากฎหมายในส่วนของ Extra-parliamentary party หรือ การจัดตั้งพรรคและโครงสร้างองค์กร มีการบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองเฉลี่ยอยู่ที่ 46-47 มาตรา หรือคิดเป็นร้อยละ 32.11 ของเนื้อหาของกฎหมายพรรคการเมืองทั้งหมด

2. เนื้อหากฎหมายในส่วนของ External oversight หรือ องค์กรกำกับควบคุมพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมือง มีการบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองเฉลี่ยอยู่ที่ 45 มาตรา หรือคิดเป็นร้อยละ 30.77 ของเนื้อหาของกฎหมายพรรคการเมืองทั้งหมด และ

3. เนื้อหากฎหมายในส่วนของ Secondary legislation หรือ องค์กรบังคับใช้กฎหมายอื่นๆ ที่ไม่ใช่องค์กรตามกฎหมายพรรคการเมือง มีการบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองเฉลี่ยอยู่ที่ 8-9 มาตรา หรือคิดเป็นร้อยละ 6.69 ของเนื้อหาของกฎหมายพรรคการเมืองทั้งหมด

ซึ่ง 3 ส่วนนี้ กฎหมายพรรคการเมืองของ 20 ประเทศในยุโรปบัญญัติเหมือนกัน คิดเป็นร้อยละ 100 ของกฎหมายพรรคการเมืองทั้ง 20 ประเทศ กล่าวคือ กฎหมายพรรคการเมืองทั้ง 20 ประเทศที่ Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova ศึกษา มีเนื้อหาทั้ง 3 ส่วนนี้เหมือนกันทั้ง 20 ประเทศ

สำหรับในส่วนอื่นๆของเนื้อหาที่บัญญัติไว้ในกฎหมายพรรคการเมือง ที่ส่วนใหญ่ร้อยละ 50-85 ของกฎหมายพรรคการเมืองทั้ง 20 ประเทศ บัญญัติไว้ แบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ

1. ส่วนของ Democratic principles หรือ หลักการประชาธิปไตย มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งสิ้น 16 ประเทศจาก 20 ประเทศ หรือคิดเป็นร้อยละ 80 ของกฎหมายพรรคการเมืองทั้ง 20 ประเทศ โดยมีการบัญญัติไว้เฉลี่ย 2 มาตรา หรือคิดเป็นร้อยละ 1.53 ของบทบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งหมด และประเทศที่มีอัตราส่วนการบัญญัติกฎหมายพรรคการเมืองในส่วนนี้มากที่สุด คือ โปรตุเกส (ร้อยละ 5) และลิทัวเนีย (ร้อยละ 4.9)

2. ส่วนของ Rights and freedoms หรือ หลักการแห่งสิทธิ และเสรีภาพ มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งสิ้น 13 ประเทศจาก 20 ประเทศ หรือคิดเป็นร้อยละ 65 ของกฎหมาย

พรรคการเมืองทั้ง 20 ประเทศ โดยมีการบัญญัติไว้เฉลี่ย 1-2 มาตรา หรือคิดเป็นร้อยละ 1.22 ของบทบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งหมด และประเทศที่มีอัตราส่วนการบัญญัติกฎหมายพรรคการเมืองในส่วนนี้มากที่สุด คือ ลิทัวเนีย (ร้อยละ 6.1)

3. ส่วนของ Activity and behavior หรือ การดำเนินกิจกรรมและกิจการของพรรคการเมือง มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งสิ้น 15 ประเทศจาก 20 ประเทศ หรือคิดเป็นร้อยละ 75 ของกฎหมายพรรคการเมืองทั้ง 20 ประเทศ โดยมีการบัญญัติไว้เฉลี่ย 4-5 มาตรา หรือคิดเป็นร้อยละ 3.32 ของบทบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งหมด และประเทศที่มีอัตราส่วนการบัญญัติกฎหมายพรรคการเมืองในส่วนนี้มากที่สุด คือ สเปน (ร้อยละ 12.5) และยูเครน (ร้อยละ 11.9)

4. ส่วนของ Party finance หรือ การเงินของพรรคการเมือง มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งสิ้น 17 ประเทศจาก 20 ประเทศ หรือคิดเป็นร้อยละ 85 ของกฎหมายพรรคการเมืองทั้ง 20 ประเทศ โดยมีการบัญญัติไว้เฉลี่ย 29-30 มาตรา หรือคิดเป็นร้อยละ 19.68 ของบทบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งหมด และประเทศที่มีอัตราส่วนการบัญญัติกฎหมายพรรคการเมืองในส่วนนี้มากที่สุด คือ ออสเตรีย (ร้อยละ 47.8) และยังการี (ร้อยละ 46.3)

5. ส่วนของ Identity and program หรือ การรักษาอัตลักษณ์ มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งสิ้น 10 ประเทศจาก 20 ประเทศ หรือคิดเป็นร้อยละ 50 ของกฎหมายพรรคการเมืองทั้ง 20 ประเทศ โดยมีการบัญญัติไว้เฉลี่ย 2-3 มาตรา หรือคิดเป็นร้อยละ 1.56 ของบทบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งหมด และประเทศที่มีอัตราส่วนการบัญญัติกฎหมายพรรคการเมืองในส่วนนี้มากที่สุด คือ ลิทัวเนีย (ร้อยละ 7.3)

นอกจากนี้ ในส่วนของ Electoral party หรือ การจัดการเลือกตั้ง, Parliamentary party หรือ การส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง, Governmental party หรือ การจัดการภายในรัฐบาล และ Media access หรือ การเข้าถึงสื่อ มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายพรรคการเมืองเพียง 1-9 ประเทศ จากทั้งหมด 20 ประเทศ โดยมีการบัญญัติเฉลี่ยเพียง 0-1 มาตราต่อกฎหมายพรรคการเมืองแต่ละฉบับเท่านั้น

สรุปได้ว่า กฎหมายพรรคการเมืองทั้ง 20 ประเทศของยุโรปตามที่ Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova ศึกษา นั้น ประกอบไปด้วย **โครงสร้างหลัก** ที่มีการบัญญัติเรื่องการจัดตั้งพรรคและโครงสร้างองค์กร, องค์กรกำกับควบคุมพรรค

การเมืองตามกฎหมายพรรคการเมือง และองค์กรบังคับใช้กฎหมายอื่นที่ไม่ใช่องค์กรตามกฎหมายพรรคการเมือง ในอัตราส่วนร้อยละ 69.57 ของบทบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กฎหมายพรรคการเมืองของยุโรปเน้นควบคุมการรับรองสถานะของพรรคการเมือง และองค์กรตรวจสอบการกระทำผิดเงื่อนไขตามกฎหมายพรรคการเมือง ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการล้มล้างการปกครอง ประชาธิปไตย หรือเป็นภัยต่อสวัสดิภาพของประชาชน และล้มละลายเท่านั้น

ส่วน โครงสร้างรอง เป็นบทบัญญัติที่ประเทศส่วนใหญ่นิยมบัญญัติไว้ในกฎหมายพรรคการเมือง ประกอบไปด้วย หลักการประชาธิปไตย, หลักการแห่งสิทธิ และเสรีภาพ, การดำเนินกิจกรรมและกิจการของพรรคการเมือง, การเงินของพรรคการเมือง และการรักษาอัตลักษณ์ของพรรคการเมือง พบในอัตราส่วนร้อยละ 27.31 ของบทบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งหมด สะท้อนว่า กฎหมายพรรคการเมืองของยุโรปส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทางการเมืองของประชาชน และย้ำถึงหลักการประชาธิปไตยอันเป็นรากฐานของสิทธิต่างๆเหล่านี้ด้วย มีการบัญญัติเรื่องการเงินของพรรคในอัตราส่วนที่สูงสะท้อนความเข้มงวดเรื่องการใช้จ่ายที่อาจนำไปสู่การถูกยุบพรรคจากการล้มละลาย รวมทั้งมีการควบคุมการทำกิจกรรมของพรรคการเมืองในอัตราส่วนที่ต่ำ ซึ่งสะท้อนการเปิดเสรีในการทำกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองอีกด้วย

และ โครงสร้างเสริม เป็นบทบัญญัติที่ประเทศส่วนใหญ่ไม่นิยมบัญญัติไว้ในกฎหมายพรรคการเมือง หรืออาจมีการแยกบัญญัติไว้ในกฎหมายเฉพาะอยู่แล้ว ซึ่งประกอบไปด้วย การจัดการเลือกตั้ง, การส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง, การจัดการภายในรัฐบาล และ การเข้าถึงสื่อ ที่พบในอัตราส่วนร้อยละ 0.83 ของบทบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองทั้งหมด

จากการศึกษาของ Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova ยังพบว่า กฎหมายพรรคการเมืองมีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ ไม่ได้มีเพียงกฎหมายพรรคการเมืองเพียงฉบับเดียวที่ใช้บังคับ ควบคุมพรรคการเมือง หากแต่มีกฎหมายที่บัญญัติเพื่อควบคุมด้านต่างๆเป็นการเฉพาะ หรือ กรณีที่เป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับเดียว แต่อาจมีการบัญญัติรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น อย่างเช่น กรณีของโปแลนด์ที่ กฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรกมีเพียง 35 มาตรา แต่กฎหมายพรรคการเมืองฉบับปัจจุบันมีมากกว่า 225 มาตรา เป็นต้น

กฎหมายพรรคการเมืองของประเทศเยอรมัน

กฎหมายพรรคการเมืองของประเทศเยอรมัน หรือ Law on Political Parties 1994 (LPP) เป็นกฎหมายที่ร่างขึ้นภายใต้บทบัญญัติแห่ง Basic Law of the Federal Republic of Germany (BL) ที่รับรองสิทธิการรวมตัวทางการเมืองของประชาชนใน Article 21 ดังนี้

- (1) พรรคการเมืองควรมีส่วนในการรวบรวมเจตจำนงของประชาชน และมีการจัดตั้งขึ้นอย่างเสรี การจัดการองค์กรภายในต้องสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย และต้องเปิดเผยบัญชีทรัพย์สิน และแหล่งที่มาของเงินทุนต่อสาธารณะ
- (2) พรรคการเมืองที่มีจุดประสงค์ และพฤติกรรมของสมาชิกพรรค ที่มุ่งบ่อนทำลาย หรือล้มล้างหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยแบบเสรี หรือเป็นอันตรายต่อการดำรงอยู่ของสหพันธ์รัฐเยอรมัน ถือว่าขัดรัฐธรรมนูญ ให้ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์รัฐ (The Federal Constitutional Court : FCC) เป็นผู้วินิจฉัย
- (3) รายละเอียดให้เป็นไปตาม Federal Law

นอกจากนี้ กฎหมายพรรคการเมืองของเยอรมันยังได้รับอิทธิพลจากการลงนามในการประชุมเรื่องสิทธิมนุษยชนของยุโรป หรือ European Convention on Human Rights เมื่อปี 1950 โดยเฉพาะใน Articles 11 ที่รับรองสิทธิในการรวมกลุ่มทางการเมือง และพรรคการเมืองมีสิทธิยื่นฟ้องศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรปได้ หากมีการกระทำที่ละเมิดต่อการลงนามดังกล่าว และส่งผลกระทบต่อสิทธิในการรวมกลุ่มจัดตั้งพรรคการเมือง รวมทั้งการลงนามในข้อตกลงสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หรือ International Covenant on Civil & Political Rights (ICCPR) ที่รับรองสิทธิการรวมกลุ่มทางการเมืองใน Article 22(1)¹⁸

กฎหมายพรรคการเมืองเยอรมัน แบ่งออกเป็น 8 ส่วน ดังนี้

- (a) Part I : constitutional status and functions of parties

เป็นส่วนที่ว่าด้วยการรับรองสิทธิโดยรัฐธรรมนูญ นิยาม และหน้าที่ของพรรคการเมือง มีทั้งสิ้น 5 Sections

¹⁸ CHAU Pak-Kwan. (2004). *The Regulatory Framework of Political Parties in Germany, the United Kingdom, New Zealand and Singapore*. Research and Library services Division Legislative Council Secretariat: Hong Kong. Page 4.

(b) Part II : internal organization

เป็นส่วนที่ว่าด้วยสถานะ และการจัดโครงสร้างองค์กรของพรรคการเมือง สมาชิกพรรค ตัวแทนพรรค คณะกรรมการพรรค และการตัดสินใจออกนโยบาย มีทั้งสิ้น 11 Sections

(c) Part III : nomination of candidates

เป็นส่วนที่ว่าด้วยการสรรหาผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง และผู้แทนพรรคการเมือง มีทั้งสิ้น 1 Section

(d) Part IV : public funding

เป็นส่วนที่ว่าด้วยการระดมทุนของพรรคการเมือง มีทั้งสิ้น 6 Sections

(e) Part V : accountability

เป็นส่วนที่ว่าด้วยการเงิน การทำบัญชี ทรัพย์สิน การบริจาค และการจัดทำรายงานด้านการเงินของพรรคการเมือง มีทั้งสิ้น 12 Sections

(f) Part VI : procedures in case of inaccurate statements of accounts and penal provisions

เป็นส่วนที่ว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินการหากมีการทำบัญชีของพรรคการเมือง ผิดพลาด และบทกำหนดโทษ มีทั้งสิ้น 4 Sections

(g) Part VII : enforcement of the ban on unconstitutional parties

เป็นส่วนที่ว่าด้วยการยุบพรรคการเมือง มีทั้งสิ้น 2 Sections

(h) Part VIII : final provisions

บทเฉพาะกาล มีทั้งสิ้น 6 Sections

หลักการโดยทั่วไปที่เกี่ยวกับการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นนั้น กฎหมายพรรคการเมืองของเยอรมันได้กำหนดไว้อย่างกว้างๆว่า การที่กลุ่มทางการเมืองจะมีสถานะเป็นพรรคการเมืองได้นั้นต้องมีการจัดตั้งองค์กรที่มีระเบียบแบบแผน คือ มีสมาชิกพรรค คณะกรรมการบริหารพรรค ข้อบังคับ

พรรค สาขาพรรค เป็นต้น¹⁹ และการจัดองค์กรของพรรคต้องสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย เพื่อเป็นหลักประกันการมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชน²⁰

มีการกำหนดให้พรรคการเมืองต้องเผยแพร่ที่มาของรายได้ต่อสาธารณะ เพื่อให้ประชาชนทราบถึงผู้ที่มีอิทธิพลทางการเงินของพรรค²¹ พรรคการเมืองต้องแสดงรายการบัญชีรายรับ รายจ่าย ประจำปีที่ได้รับการรับรองจากผู้ตรวจสอบบัญชีที่ได้รับอนุญาตแล้ว โดยยื่นต่อสภาผู้แทนราษฎร ภายในวันที่ 30 กันยายนของปีถัดไป จากนั้นประธานสภาจะต้องส่งพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

นอกจากนี้ กฎหมายพรรคการเมืองของเยอรมัน มีการกำหนดให้พรรคการเมืองสิ้นสภาพ หากไม่ส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้งในระดับชาติ (Bundestag) หรือระดับรัฐ (Landtag) ติดต่อกันเกิน 6 ปี²² ส่วนการยกเลิกสถานะพรรคการเมือง จะต้องกระทำโดยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐเท่านั้น²³ ซึ่งการกระทำเหล่านั้นต้องไม่ขัดกับ Basic Law of the Federal Republic of Germany (BL) ใน Article 21 (2) นั่นคือ พรรคการเมืองที่มีจุดประสงค์ และพฤติกรรมของสมาชิกพรรค ที่มุ่งบ่อนทำลาย หรือล้มล้างหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยแบบเสรี หรือเป็นอันตรายต่อการดำรงอยู่ของสหพันธรัฐเยอรมัน และการกระทำนั้นต้องมีเจตนาทำลายคุณค่าและหลักการสูงสุดของรัฐธรรมนูญเท่านั้น ไม่ใช่เฉพาะบทบัญญัติปลีกย่อยในรัฐธรรมนูญ²⁴

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁹ Section 6,7. The Act on German Political Parties (1994).

²⁰ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2542). การเลือกตั้งและพรรคการเมือง : บทเรียนจากเยอรมัน. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา. หน้า 88-89.

²¹ พูนศักดิ์ ไวสำรวจ. (2556). พรรคการเมืองในประเทศเสรีประชาธิปไตย. *Assumption University Law Journal*, 4(1). หน้า 17.

²² Section 2 (2). The Act on German Political Parties (1994).

²³ Section 32,33. The Act on German Political Parties (1994).

²⁴ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2542). การเลือกตั้งและพรรคการเมือง : บทเรียนจากเยอรมัน. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา. หน้า 91-92.

กฎหมายพรรคการเมืองของประเทศสเปน

กฎหมายพรรคการเมืองของประเทศสเปน หรือ Law on Political Parties (2002) เป็นกฎหมายพรรคการเมืองที่จัดอยู่ในกลุ่ม The Second Wave of Party Constitutionalization ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่มีแนวทางในการบัญญัติกฎหมายพรรคการเมืองแตกต่างออกไปจาก German Model ที่แพร่หลายในยุโรปขณะนั้น คือ กฎหมายพรรคการเมืองของสเปนมุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองเป็นสำคัญ เนื่องจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางการเมืองขณะนั้นที่เริ่มพัฒนาเข้าสู่ความประชาธิปไตยสมบูรณ์ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่กระนั้นหลักการตรวจสอบด้านการเงินและการบัญชีของพรรคการเมืองก็มีกฎหมายที่สร้างขึ้นเฉพาะเพื่อดำเนินการในด้านดังกล่าวเช่นเดียวกัน

กฎหมายพรรคการเมืองของสเปน หรือ Law on Political Parties (2002) มีโครงสร้างที่แบ่งออกเป็น 4 Chapters และ 13 Articles ดังนี้

Chapter I : On the formation of political parties (Article 1-5)

เป็นส่วนที่กล่าวถึงเสรีภาพของประชาชนในการเข้าถึงการรวมกลุ่มทางการเมือง สิทธิของพรรคการเมือง และขั้นตอนการจดทะเบียนของพรรคการเมือง

Chapter II : On the organisation, operation and activities of political parties (Article 6-9)

เป็นส่วนที่กล่าวถึงพรรคการเมืองในฐานะส่วนหนึ่งของประชาธิปไตย การรับรองโดยกฎหมาย การจัดโครงสร้างองค์กร สิทธิและหน้าที่ของสมาชิกพรรค กิจกรรมของพรรคการเมือง

Chapter III : On the judicial dissolution or suspension of political parties (Article 10-12)

เป็นส่วนที่กล่าวถึงองค์กรกำกับดูแล การให้อำนาจเพิกถอนการจดทะเบียนพรรคการเมือง ขั้นตอนการพิจารณาคดี บทลงโทษ

Chapter IV : On the funding of political parties (Article 13)

เป็นส่วนที่กล่าวถึงเรื่องการเงินของพรรคการเมือง กองทุนสนับสนุนพรรคการเมือง และการสนับสนุนโดยรัฐ

หลักการของการร่างกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศสเปนนั้น ถูกบัญญัติให้เคารพต่อรัฐธรรมนูญ และหลักการแห่งกฎหมายพรรคการเมืองของยุโรป เช่น การลงนามในการประชุมเรื่องสิทธิมนุษยชนของยุโรป หรือ European Convention on Human Rights (ECHR) ที่รับรองสิทธิประชาชนในการรวมกลุ่มทางการเมืองอย่างเสรี เป็นต้น แต่กฎหมายพรรคการเมืองของประเทศสเปนมีบางหลักการที่แตกต่างออกไปกฎหมายพรรคการเมืองประเทศอื่นๆ และเป็นจุดแข็งของการพัฒนาประชาธิปไตย และพรรคการเมืองในประเทศ คือ การเคารพในหลักสิทธิมนุษยชน สันติภาพ และวิถีทางแห่งประชาธิปไตย โดยกฎหมายพรรคการเมืองของสเปนอนุญาตให้กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มศาสนา กลุ่มชาตินิยม หรือแม้กระทั่งกลุ่มแบ่งแยกดินแดน สามารถจัดตั้งพรรคการเมืองได้²⁵ ซึ่งประเทศส่วนใหญ่ในยุโรปบัญญัติห้ามไว้

ส่วนโครงสร้างพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศสเปน บัญญัติให้มีการแจ้งจดทะเบียนเป็นพรรคการเมือง และมีสถานะเป็นนิติบุคคล²⁶ เช่นเดียวกับกฎหมายพรรคการเมืองฉบับอื่นๆของประเทศในยุโรป แต่ส่วนของจำนวนผู้ก่อตั้ง หรือรายชื่อที่ยื่นเพื่อขอจดทะเบียนพรรคการเมืองนั้น กฎหมายพรรคการเมืองของสเปนไม่ได้กำหนดจำนวนขั้นต่ำของประชาชนที่จะเข้าชื่อขอจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ ซึ่งต่างจากประเทศอื่นๆที่อาจกำหนดจำนวนพลเมืองไว้ที่ 50 (บัลแกเรีย), 100 (โครเอเชีย) หรือ 10,000 คน (ยูเครน, เซอร์เบีย และสโลวาเกีย) และไม่กำหนดจำนวนสมาชิกพรรคคงเหลือขั้นต่ำ²⁷ เช่นในประเทศโรมาเนีย, บัลแกเรีย, ลัตเวีย, ลิทัวเนีย และเซอร์เบีย เป็นต้น

กฎหมายพรรคการเมืองสเปนไม่ได้กำหนดให้พรรคการเมืองต้องถูกยุบหากไม่ได้รับการเลือกตั้ง หรือมีสมาชิกไม่ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำ รวมทั้ง ไม่มีการกำหนดให้สมาชิกพรรคต้องเสียค่าธรรมเนียมใดๆแก่พรรคการเมืองอีกด้วย²⁸ นอกจากนี้ ในส่วนของการพิจารณาความผิด จะเป็นการพิจารณา

²⁵ Statement of motives I. Spanish Law on Political Parties (2002).

²⁶ Article 3. Spanish Law on Political Parties (2002).

²⁷ Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio and Ekaterina R Rashkova. (2012). *Party law in comparative perspective: Working paper series on the legal regulation of political parties*. Page 20.

²⁸ Article 13. Spanish Law on Political Parties (2002).

ความผิดเฉพาะบุคคลที่กระทำความผิดตามกฎหมายเท่านั้น โดยเมืองค์กรรับจดทะเบียนพรรคการเมือง คือ กระทรวงมหาดไทย และองค์กรที่มีหน้าที่ตัดสินคดีความผิดตามกฎหมายพรรคการเมือง คือ ศาลอาญา(กรณีความผิดเกี่ยวกับองค์กร) และศาลสูงสุดแผนกคดีพิเศษ (กรณีของการมุ่งทำลายระบอบประชาธิปไตย)²⁹ ซึ่ง Article 9.3 ของกฎหมายพรรคการเมืองสเปน กำหนดให้ศาลสูงสุดเป็นผู้ตัดสิน หากพรรคการเมืองใดมีเจตนาทำลายระบบรากฐานแห่งสิทธิ และเสรีภาพ (Article 9.2a) สนับสนุนการใช้ความรุนแรง (Article 9.2b) หรือ ส่งเสริมและให้การสนับสนุนทางการเมืองแก่กลุ่มก่อการร้าย (Article 9.2c)

ซึ่งหากมีการตัดสินพบว่ามีความผิดฐานมุ่งทำลายระบอบประชาธิปไตยจริง ศาลมีสิทธิสั่งยกเลิกจากจดทะเบียนพรรคการเมือง และสั่งให้มีการชำระบัญชีได้ (เช่นกรณีการยุบพรรค Batasuna จากความผิดฐานก่อการร้าย และเป็นภัยต่อประชาธิปไตย ในปี พ.ศ.2546³⁰)

นอกจากนี้ข้อมูลจาก Democracy index ในปี พ.ศ.2558 ในส่วนของตัวชี้วัดด้าน Electoral process and pluralism ที่ครอบคลุมถึงมาตรการความโปร่งใสด้านการเงินของพรรคการเมือง เสรีภาพในการตั้งพรรคการเมืองของประชาชน การเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันอย่างเสรีและเป็นธรรมของพรรคการเมือง และตัวชี้วัดด้าน Political participation ที่ครอบคลุมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มทางสังคมที่หลากหลาย การเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นต้น พบว่า ประเทศสเปนถูกจัดอยู่ในกลุ่ม Full democracies หรือประชาธิปไตยเต็มใบ และมีดัชนีชี้วัดที่เกี่ยวกับพรรคการเมืองด้าน Electoral process and pluralism สูงเป็นอันดับที่ 2 คือ 9.58 คะแนน จาก 10 คะแนน และเทียบเท่ากับสวีเดน ซึ่งเป็นประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยอยู่ในอันดับ 2 ของโลก ส่วนด้าน Political participation อยู่ในอันดับ 5 เทียบเท่ากับสหรัฐอเมริกา และอิตาลี³¹

²⁹ Article 9.3. Spanish Law on Political Parties (2002).

³⁰ ศีโรตม์ คล้ามไพบูลย์. (2555). ศีโรตม์ คล้ามไพบูลย์ : ยุบพรรคเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย? Retrieved from <http://prachatai.com/journal/2012/07/41415>

³¹ Economist Intelligence Unit. (2015). Democracy Index 2015: Democracy in an age of anxiety. Accessed on: <http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx>. Page 4.

บทที่ 4 พระราชบัญญัติพรคการเมืองไทย

ปฐมบทของกฎหมายพรคการเมืองไทย

ภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 คณะราษฎร ภายใต้การนำของกลุ่มทหารบก ทหารเรือ และข้าราชการพลเรือน เริ่มมีการสถาปนารัฐธรรมนูญเพื่อ ดำเนินตามวิถีแห่งประชาธิปไตย แต่กระนั้นระบอบประชาธิปไตยก็ยังคงอยู่ในวงจำกัด ต่อมาเมื่อมีการสถาปนารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ฉบับประนีประนอมระหว่างฝ่ายระบอบเดิม และ คณะราษฎร เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475 พร้อมกับการเกิดขึ้นของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับพรคการเมือง (ในเชิงพฤตินัย) ขึ้นเป็นครั้งแรกของไทย แต่หาเป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนพรคการเมือง ในฐานะกลไกสำคัญของระบอบประชาธิปไตยไม่ กลับเป็นการจำกัดบทบาทของพรคการเมือง เนื่องจากในระยะเริ่มแรกขุนนางเก่ามีบทบาทมากต่อการร่างรัฐธรรมนูญ และมีทัศนคติในเชิงลบต่อการเมืองอย่างแจ่มชัด โดยมองว่าการเมืองเป็นสิ่งน่ารังเกียจ โดยการจำกัดบทบาทพรคการเมืองครั้งแรกเกิดขึ้นในเดือนมกราคม พ.ศ.2475 (นับตามปฏิทินเก่า) รัฐบาลภายใต้การนำของ พระยามโนปกรณนิติธาดา ได้ปฏิเสธข้อเสนอการจัดตั้งพรคการเมืองของข้าราชการทหาร และขุนนางชั้นสูงของระบอบเก่า ในชื่อว่า “สมาคมคณะชาติ” ซึ่งต่อมาถูกอ้างเป็นเหตุให้รัฐบาลถือโอกาสยุบ “สมาคมคณะราษฎร” ซึ่งถือเป็นพรคการเมืองพรคแรกของไทย นอกจากนี้ยังห้ามข้าราชการเป็นสมาชิกสมาคมการเมือง แม้จะเกษียณอายุราชการไปแล้วก็ตาม ซึ่งเป็นไปตามพระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ 7 เลขที่ 2/128 ลงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ.2475 ที่ไม่ทรงโปรดให้มีพรคการเมือง³²

ต่อมาเริ่มมีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่เกี่ยวข้องกับการรับจดทะเบียนสมาคม โดยห้ามไม่ให้ดำเนินการในลักษณะของสมาคมการเมืองที่มีความเห็นว่า น่าจะเป็นอันตรายต่อสันติภาพของประชาชนหรือก่อให้เกิดความไม่สงบ และยังให้อำนาจนายทะเบียนสามารถยกเลิกการจดทะเบียนได้หากพบว่า สมาคมมีลักษณะดังกล่าว ซึ่งเป็นผลพวงจากการเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจของ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) โดยถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จึงก่อให้เกิดการตรากฎหมายโดยกลุ่มระบอบเก่า เพื่อจัดการกับกลุ่มการเมืองใหม่ที่อยู่ทั้งในและนอกสภาผู้แทนราษฎรให้

³² ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2544). ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475 - 2500. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. หน้า 134.

ออกจากเวทีการเมือง และทำให้ระยะเวลากว่า 13 ปีหลังจากนั้น ประเทศไทยปลอดจากพรรคการเมืองโดยสิ้นเชิง

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2488 ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง กลุ่มผู้นำทางการเมืองที่มีความคิดเสรีนิยมมีความพยายามที่จะสถาปนาระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ขึ้นมาอีกครั้ง โดยมีความพยายามร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อทดแทนฉบับเดิม รวมถึงเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งพรรคการเมือง และการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นผลมาจากชัยชนะในสงครามโลกครั้งที่ 2 ของฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับ ประหนึ่งเป็นแฟชั่นประจำยุคสมัยที่เฟื่องฟูขึ้น หลักฐานที่เห็นได้ชัดคือการที่กรรมการร่างรัฐธรรมนูญสมัยนั้นได้ขอสำเนารัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบ โดยขอผ่านนาย Kenneth Landon นักการทูตที่เคยประจำอยู่ในประเทศไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และนาย Charles Yost นักการทูตอเมริกันขณะนั้น³³ โดยระยะเวลาที่ประชาธิปไตยเบ่งบานนี้เริ่มขึ้นจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489 ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ก้าวหน้ากว่าฉบับก่อน โดยเฉพาะการรับรองสิทธิของประชาชนในการรวมตัวจัดตั้งพรรคการเมืองได้ ตามมาตรา 14 ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

“ มาตรา 14 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหะสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งคณะพรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ”

ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนรวมกลุ่มจัดตั้งพรรคการเมือง หรือสมาคมที่มีจุดหมายทางการเมืองได้เป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิประชาชนที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยให้ดำเนินการตามบทบัญญัติในการจัดตั้งสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทำให้การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ.2489 และการเลือกตั้งเพิ่มเติมเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2489 มีพรรคการเมืองลงเลือกตั้งกว่า 10 พรรค ซึ่งถือเป็นยุคแรกของการมีพรรคการเมืองไทย โดยพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่³⁴ คือ พรรคการเมืองแนวทางเสรีนิยมและสังคมนิยม เช่น

³³ Ibid. หน้า 447.

³⁴ Ibid. หน้า 439.

พรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ เป็นต้น พรรคการเมืองแนวทางอนุรักษนิยม เช่น พรรคก้าวหน้า พรรคประชาธิปไตย เป็นต้น และ พรรคการเมืองแนวทางอำนาจนิยม เช่น พรรคประชาชน เป็นต้น

สาเหตุหนึ่งของความก้าวหน้าของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489 อาจมาจากการที่นักกฎหมายมีอิทธิพลต่อการเมืองไทยช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างสูง โดยหลักนิติศาสตร์ ถูกนำมาใช้เป็นกรอบและแนวทางกำหนดกฎเกณฑ์ หรือมาตรฐานในการปฏิบัติมากขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้าที่ยึดถึงเอาแนวประเพณีเป็นสำคัญ

แต่กระนั้น พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นยังคงไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งแก่พรรคการเมืองได้อย่างที่ควร เนื่องจากสถานการณ์การเมืองยังคงมีความขัดแย้งสูง ประเทศประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างหนักเนื่องจากยังบอบช้ำจากสงคราม รวมถึงการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 8 เป็นเหตุให้รัฐบาลระส่ำระสาย จนนำมาซึ่งการยึดอำนาจเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยที่กำลังเบ่งบาน ร่วงโรยไปในทันที คณะรัฐประหารขณะนั้น ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2489 และบังคับใช้รัฐธรรมนูญ(ชั่วคราว) พ.ศ.2490 โดยหลักการประชาธิปไตยได้ถูกยกเลิก โดยเฉพาะการแต่งตั้งวุฒิสภาที่มาจากข้าราชการประจำ ส่วนพรรคการเมืองยังไม่ได้ถูกยกเลิกการจดทะเบียน และถูกจำกัดบทบาทจนกระทั่งการรัฐประหารเงียบในปี พ.ศ.2494 นำไปสู่การยุบพรรคการเมือง และห้ามไม่ให้มีการตั้งพรรคการเมืองเป็นเวลากว่า 4 ปี

สาเหตุหนึ่งของการยกเลิกหลักการประชาธิปไตยในช่วงดังกล่าว มาจากทหารที่เข้ามามีบทบาทในการรัฐประหาร พ.ศ.2490 เป็นทหารที่ได้รับการศึกษาภายในประเทศ ต่างจากกลุ่มนายทหารที่ร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครองกับคณะราษฎรที่ส่วนใหญ่ไปศึกษาต่อในต่างประเทศ ทำให้ไม่มีประสบการณ์ประชาธิปไตย รวมถึงไม่ได้มีความชื่นชมและนิยมชมชอบระบอบประชาธิปไตยเท่าใดนัก

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498

การเมืองไทยภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ.2490 ต้องเผชิญกับบรรยากาศสงครามภายใน ภูมิภาคอีกหลายระลอกทั้ง สงครามคอมมิวนิสต์ในจีน สงครามเกาหลี และสงครามเวียดนาม นำไปสู่ การเพิ่มบทบาทของสหรัฐอเมริกาในรูปแบบของผลประโยชน์ทางการทหาร และเศรษฐกิจ ทำให้ไทย ต้องดำเนินนโยบายอยู่ในฝั่งของโลกเสรีอย่างเต็มที่ รวมทั้งการยอมรับความช่วยเหลือรูปแบบต่างๆ ที่ ไทยต้องพึ่งพาสหรัฐอเมริกาเป็นเวลานาน ทำให้บรรยากาศทางการเมืองเริ่มเปิดออก นำไปสู่ความ พยายามพัฒนาระบบประชาธิปไตยขึ้นอีกครั้ง โดยภายหลังจากการเยือนประเทศฝั่งตะวันตกของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้เกิดการรณรงค์ฟื้นฟูประชาธิปไตยครั้งใหญ่ โดยเมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ.2498 สภาผู้แทนราษฎรได้ออกประกาศแต่งตั้งกรรมาธิการวิสามัญ เพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.25... ตามที่คณะรัฐมนตรีเสนอ โดยกรรมาธิการ วิสามัญประกอบไปด้วย

1. นายแก้ว สิงหะเชนทร์
2. นายจิตตะเสน ไชยาคำ
3. นายทวี แรงขำ
4. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์
5. พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์
6. พ.ต.อ.พัฒน์ นิลวัฒนานนท์
7. นายพิชาญ บุลยง
8. นางแรม พรหมไบบล บุญยประสพ
9. พระยา látพลีธรรมประคัลภ์
10. นายสุป็น พูลพัฒน์
11. นายสุรพงษ์ ตริรัตน์
12. นายสุวิชช พันธเศรษฐ
13. นายหยุด แสงอุทัย
14. หลวงอรรถพรพิศาล
15. พล.ต.ต.อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

จากรายชื่อกรรมการยกร่างจะพบว่าส่วนใหญ่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายที่เด่นชัด อาทิ นายพิชาญ บุลงย หรือ เรอเน่ กียอง (Renè Guyon) จบวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยปารีส และเคยดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาที่ประเทศฝรั่งเศสก่อนจะเข้ามารับราชการในกระทรวงยุติธรรม โดยเป็นที่ปรึกษา และกรรมการยกร่างกฎหมายหลายฉบับ, คุณหญิงแรม พรหมโอบ บุษยประสพ เป็นสตรีคนแรกที่ศึกษาวิชากฎหมาย เป็นเนติบัณฑิตหญิงคนแรก เป็นทนายความหญิงคนแรกของประเทศไทย เคยทำงานที่สำนักงานกฎหมายของ Tilleke & Gibbins ซึ่งต่อมาลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการพิจารณากฎหมายอีกหลายฉบับ, นายทวี แรงขำ อดีตคณบดี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ต.อ.พัฒน์ นิลพัฒน์ นานนท์ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอาญา, พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ อดีตประธานศาลฎีกา และปลัดกระทรวงยุติธรรม, นายสุวิษ พันธ์ เศรษฐ อดีตกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2491 และนายหยุด แสงอุทัย จบปริญญาเอกด้านกฎหมายจากประเทศเยอรมัน มีบทบาทสำคัญในการชำระประมวลกฎหมายอาญา ประมวลแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นๆอีกจำนวนมาก

การประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 เมื่อวันที่ 26 กันยายน พ.ศ.2498 ถือเป็นประกาศใช้กฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรกของไทย ซึ่งภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 มีพรรคการเมืองยื่นขอจดทะเบียนกว่า 23 พรรค เพื่อสมัครเข้ารับการเลือกตั้งในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2500 ซึ่งถือเป็นศักราชใหม่ของการเริ่มต้นการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยไทยอีกครั้ง

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 มีทั้งหมด 18 มาตรา และ การจดทะเบียนพรรคการเมือง ถูกกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และมีสาระสำคัญสรุปได้ว่า กำหนดให้ผู้ที่ประสงค์จะดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ต้องจดทะเบียนพรรคการเมือง โดยจะต้องมีสมาชิกผู้ก่อตั้งจำนวน 500 คนขึ้นไป หรือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่ 10 คน ขึ้นไป ในคำขอจดทะเบียนนั้น กฎหมายกำหนดให้ระบุรายละเอียดต่างๆ 5 ประการ รวมทั้งต้องส่งข้อบังคับว่าด้วยวิธีการจัดการพรรคการเมืองแนบไปด้วย ปัญหาใหญ่ของกฎหมายพรรคการเมืองฉบับนี้ คือ ในเนื้อหาของกฎหมายไม่ได้ระบุรายละเอียดวิธีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ใดๆไว้เลย จึงเป็นปัญหาในการตีความกฎหมายและการนำไปปฏิบัติอย่างไรมาตรฐาน นอกจากนี้หากพรรคการเมืองที่กระทำการฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ หรือละ

เว้นการจดทะเบียนเป็นพรรคการเมือง ก็เป็นอำนาจของศาลฎีกาที่จะเพิกถอนการจดทะเบียนพรรค
เหล่านั้นเสีย

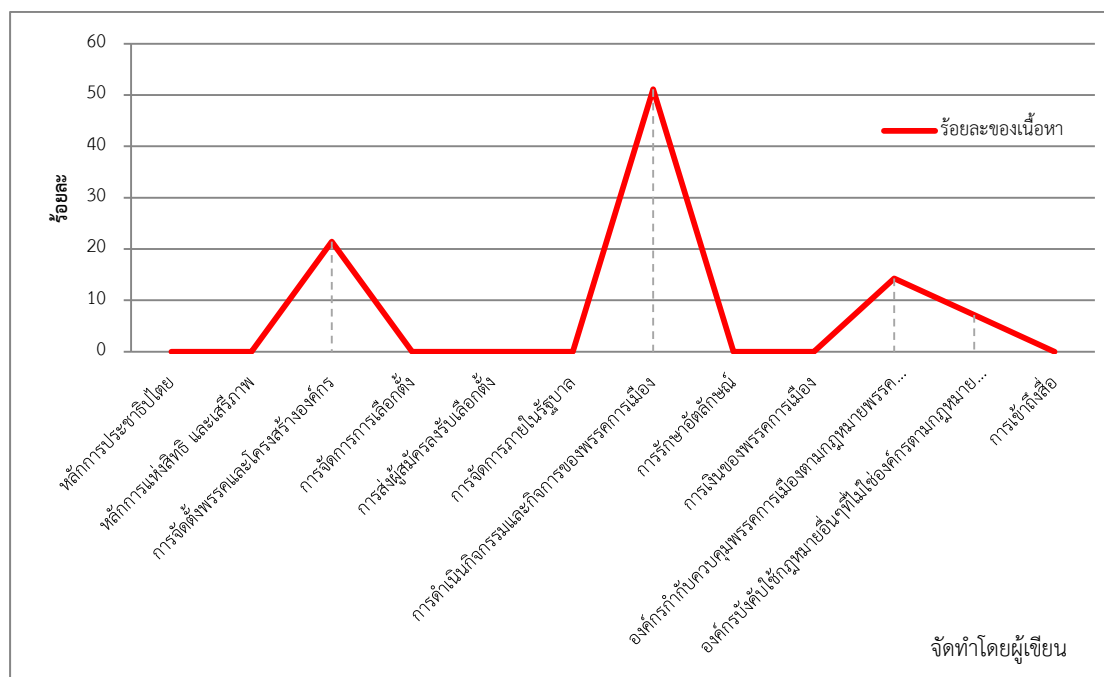
โดยเมื่อนำข้อมูลมาจำแนกเนื้อหาตามมาตรา ตามรูปแบบของ Fernando Casal-Bértoa,
Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova จะได้ดังนี้

ตารางที่ 3 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498

	คดีอาชญากรรม	คดีแพ่ง	คดีอาชญากรรม	คดีแพ่ง	คดีอาชญากรรม	คดีแพ่ง	คดีอาชญากรรม	คดีแพ่ง	คดีอาชญากรรม	คดีแพ่ง	คดีอาชญากรรม	คดีแพ่ง
มาตรา	0	0	3	0	0	0	8	0	0	2	1	0
ร้อยละ	0	0	21.43	0	0	0	57.14	0	0	14.29	7.14	0
(N = 14 ไม่นับรวมบทนิยาม และบทลงโทษ)											จัดทำโดยผู้เขียน	

ซึ่งสามารถแสดงออกมาเป็นกราฟได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรครการเมือง พ.ศ.2498

จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติพรครการเมือง พ.ศ.2498 ให้ความสำคัญกับการกำหนด หรือ จำกักรูปแบบกิจกรรม และกิจการภายในพรรคการเมืองอย่างมาก ส่วนในเรื่องของโครงสร้างองค์กร ให้ความสำคัญรองลงมา มีการกำหนดรูปแบบโครงสร้างพื้นฐานของพรรคการเมืองเท่านั้น โดยไม่ได้ ลงไปกำกับหรือกำหนดในรายละเอียดมากนัก ส่วนเรื่ององค์กรกำกับดูแลมีการบัญญัติไว้เพียงการ ควบคุมการรับจดทะเบียนเพียงเท่านั้น ส่วนอำนาจเพิกถอนการจดทะเบียนเป็นอำนาจของพนักงาน อัยการ และศาลฎีกา แต่ในด้านหลักการประชาธิปไตย หลักการแห่งสิทธิและเสรีภาพ การเลือกตั้ง กระบวนการรัฐสภา การรักษาซึ่งอุดมการณ์พรรค และช่องทางการสื่อสารของพรรค ไม่ได้ถูกบัญญัติ ไว้

พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติพรครการเมือง พ.ศ.2498 มีทั้งหมด 30 พรรค (ข้อมูลตามภาคผนวก : ตาราง 11) และจากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่เป็นพรรคที่เกิดขึ้นภายใน ศูนย์กลางอำนาจ ยกเว้น 8 พรรคการเมืองที่เป็นกลุ่มการเมืองต่างจังหวัด ได้แก่ พรรคชานา จาก จ.บุรีรัมย์, พรรคอิสระ จาก จ.มหาสารคาม, พรรคไทยมุสลิม จาก จ.พระนครศรีอยุธยา, พรรค ขบวนการคนใจบุญ จาก จ.ขอนแก่น, พรรคสหภราดร จาก จ.นครพนม, พรรคอีสาน จาก จ.อุบลราชธานี, พรรคราษฎร จาก จ.ขอนแก่น และ พรรคคนดีจาก จ.หนองคาย และส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม

การเมืองในภาคอีสาน และจากข้อมูล มี 2 พรรคการเมือง คือ พรรคชาติประชาธิปไตย และพรรคสห
ภูมิ ที่แจ้งเลิกพรรคตามมติที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง ส่วนอีก 28 พรรค สิ้นสภาพตามประกาศ
คณะรัฐประหาร

ภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2500 วิกฤติการณ์ทางการเมืองก็
เกิดขึ้นอีกครั้ง เนื่องจากการเลือกตั้งดังกล่าวถูกกล่าวหาว่ามีการโกงในทุกขั้นตอน ส่งผลต่อความชอบ
ธรรมของผลการเลือกตั้ง จนนำไปสู่การรัฐประหารโดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 16
กันยายน พ.ศ.2500 และล้มระบอบการเมืองไทยอีกครั้งด้วยการรัฐประหารตัวเองเมื่อวันที่ 21
ตุลาคม พ.ศ.2501 พร้อมออกประกาศคณะรัฐประหารฉบับที่ 8 ลงวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ.2501
ยกเลิกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 โดยบรรดาพรรคการเมืองที่ได้จัดตั้งขึ้นตาม
พระราชบัญญัติดังกล่าวให้เป็นอันสิ้นสุดลง และจะตั้งขึ้นใหม่ไม่ได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเข้าสู่ยุคมืดของ
พรรคการเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยอีกครั้ง โดยกินเวลานานกว่า 10 ปี

พระราชบัญญัติพรครการเมือง พ.ศ.2511

ภายหลังการยึดอำนาจของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ.2501 ก่อให้เกิดภาวะชะงักงันของกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยภายในประเทศ ดูได้จากกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญที่กินระยะเวลายาวนานกว่า 10 ปี โดยระหว่างนี้ประเทศถูกปกครองด้วยคำสั่งหัวหน้าคณะรัฐประหาร และธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2502

ต่อมาเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2511 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511 โดยในมาตรา 37 ได้รับรองสิทธิของประชาชนในการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองโดยวิถีทางแห่งประชาธิปไตย ต่อมา มีการประกาศตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติพรครการเมือง พ.ศ..... โดยวุฒิสภานั้นทำหน้าที่ทำหน้าที่รัฐสภา เมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ.2511 ซึ่งประกอบไปด้วย

1. นายกมล ทองธรรมชาติ
2. นายทวี แรงขำ
3. พล.อ.ประภาส จารุเสถียร
4. นายประสิทธิ์ จุลละเกศ
5. พ.ต.ท.พิชัย กุลละวณิชย์
6. พ.อ.สนอง ฅมั่งรักษัสัตว์
7. พล.ท.สุข เปรมนาวิน
8. พล.ท.แสวง เสนาณรงค์
9. นายอรรถ วิสูตรโยธาภิบาล

จากรายชื่อกรรมการร่างพระราชบัญญัติพรครการเมือง พ.ศ.2511 ส่วนใหญ่ประกอบไปด้วย นักวิชาการด้านกฎหมายและรัฐศาสตร์ รวมถึงมีกรรมการร่างกฎหมายพรรคการเมืองฉบับปี 2498 ที่เข้ามามีบทบาทในการร่างกฎหมายด้วย และที่น่าสนใจคือ มีนายทหารซึ่งเป็นคณะทำงานในรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ร่วมอยู่ด้วยหลายนาย อาทิ พล.อ.ประภาส จารุเสถียร, พล.ท.แสวง เสนาณรงค์ และ พ.ต.ท.พิชัย กุลละวณิชย์ เป็นต้น ต่อมาในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2511 พระราชบัญญัติพรครการเมือง พ.ศ.2511 ได้ถูกประกาศใช้ โดยมีสาระสำคัญ คือ มีการกำหนดให้มีนายทะเบียน

พรรคการเมืองขึ้นมาทำหน้าที่ในการควบคุมการจذب และ การดำเนินกิจการของพรรคการเมืองเป็นหลัก พรรคการเมืองต้องจดทะเบียน แต่วิธีในการจดทะเบียนในกฎหมายพรรคการเมืองฉบับนี้ใช้วิธีการเดียวกับการจดทะเบียนบริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยบุคคลสัญชาติไทยที่บรรลุนิติภาวะแล้วจำนวนตั้งแต่ 10 คน ขึ้นไป หากประสงค์จะดำเนินกิจกรรมพรรคการเมืองจะต้องจ้างนายทะเบียนเพื่อให้นายทะเบียนตรวจสอบหนังสือชี้ชวนบุคคลอื่นให้สมัครเป็นสมาชิกพรรคและเมื่อเห็นว่าหนังสือชี้ชวนถูกต้องแล้ว ก็ให้นายทะเบียนออกหนังสือรับรองการแจ้งเมื่อสามารถรวบรวมสมาชิกได้ไม่น้อยกว่า 500 คน จึงจะสามารถดำเนินการในขั้นตอนของการจดทะเบียนพรรคการเมืองได้ภายใน 1 ปี แต่กฎหมายพรรคการเมืองฉบับนี้มีส่วนที่เพิ่มเติมขึ้นมาจากกฎหมายเดิม และมีนัยสำคัญของการจำกัดเสรีภาพของการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองคือ มีการบัญญัติให้เลิกพรรคการเมือง เมื่อไม่มีสมาชิกของพรรคการเมืองนั้นๆ ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไป 2 ครั้งติดต่อกัน การวางเกณฑ์เช่นนี้ทำให้สถานะของความเป็นพรรคการเมืองขึ้นอยู่กับผลสำเร็จของการลงเลือกตั้ง นอกจากนี้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 ยังเป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรกที่กำหนดให้มีนายทะเบียนพรรคการเมือง และให้อำนาจนายทะเบียนพรรคการเมืองอย่างมาก คือสามารถสั่งให้กรรมการอำนวยการ (ปัจจุบันคือ กรรมการบริหารพรรค) เป็นรายบุคคล หรือทั้งคณะพ้นจากตำแหน่งได้ ด้วยดุลยพินิจหากเห็นว่าพรรคการเมืองดังกล่าวกระทำการอันเป็นภัยต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งนอกจากนี้ นายทะเบียนพรรคการเมืองยังสามารถกลั่นกรอง และ ระวัง (Censor) หนังสือโฆษณาเพื่อเชิญชวนเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองก่อนจัดให้มีการเผยแพร่ต่อสาธารณชน ซึ่งหากหนังสือโฆษณาเชิญชวนของพรรคไม่ผ่านการกลั่นกรองจากนายทะเบียนพรรคการเมือง จะมีผลการพรรคการเมืองไม่ได้รับการจذبจัดตั้งพรรคการเมืองอีกด้วย นอกจากนี้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 ยังเป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับแรกที่มีการกำหนดบทลงโทษสำหรับพรรคการเมืองที่กระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ รวมถึงกลุ่มการเมืองต่างๆ ที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบของพรรคการเมือง แต่ไม่ได้จัดตั้งพรรคด้วย โดยมีบทลงโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับเงินไม่เกิน 4,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

จากกราฟจะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 ยังคงให้ความสำคัญกับการกำหนดและกำกับรูปแบบกิจการ และการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง มีการลงรายละเอียดมากขึ้น โดยมีอัตราส่วนเพิ่มขึ้นจากพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับที่ผ่านมา สะท้อนแนวโน้มการจำกัดบทบาทของพรรคการเมืองเพื่อให้อยู่ภายใต้การควบคุมมากขึ้น นอกจากนี้ในส่วนของ การตรวจสอบจากองค์กรที่กำกับพรรคการเมืองโดยตรง คือ กระทรวงมหาดไทย และองค์กรพิเศษกรณี การกระทำความผิดที่มุ่งล้มล้างระบอบการปกครอง และโครงสร้างเศรษฐกิจ คือ ศาลฎีกา เพิ่มขึ้น เล็กน้อย เป็นผลมาจากการเพิ่มรายละเอียดและแนวทางการปฏิบัติของนายทะเบียนพรรคการเมือง ให้ชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดเรื่องการรับบริจาคจากบุคคลต่างด้าวซึ่งถือเป็นการ กำกับด้านการเงินเพิ่มขึ้นมาด้วยในมาตรา 23

ทั้งนี้ พรรคการเมืองที่จัดแจ้งจัดตั้งพรรคตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 จาก ข้อมูลพบว่า ภายหลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 มีการจัดตั้งพรรค การเมืองขึ้นทั้งสิ้น 17 พรรค(ข้อมูลตามภาคผนวก : ตาราง 12) แบ่งเป็นจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2511 ทั้งสิ้น 9 พรรค จัดตั้งในปี พ.ศ. 2512 ทั้งสิ้น 5 พรรค จัดตั้งในปี พ.ศ.2513 ทั้งสิ้น 1 พรรค และ จัดตั้งในปี พ.ศ.2514 ทั้งสิ้น 2 พรรค ซึ่งสามารถจำแนกได้อีกว่า เป็นพรรคการเมืองที่จัดแจ้งจัดตั้ง พรรคก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2512 จำนวน 12 พรรค และจัดแจ้งภายหลัง อีกเพียง 5 พรรค โดยพรรคการเมืองส่วนใหญ่ล้วนเป็นกลุ่มพรรคการเมืองเดิมที่เคยจัดแจ้งจัดตั้งตั้งแต่ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2489 แต่ถูกทำให้สิ้นสภาพไปด้วยประกาศคณะรัฐประหาร นอกจากนี้มีทั้งสิ้น 16 พรรคการเมืองที่มีสำนักงานใหญ่ในกรุงเทพมหานคร (จ.พระนคร ในขณะนั้น) และมีเพียงพรรคเดียว คือ พรรคชาตินิยม ที่มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ จ.นครราชสีมา ซึ่งทำให้เห็นว่า กลุ่มการเมืองในภูมิภาคลดบทบาทลงหลังจากการรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ.2500 นอกจากนี้ใน ภาพรวมยังพบอีกว่า การแจ้งจดทะเบียนพรรคการเมืองมีอัตราส่วนที่ลดลงอย่างมาก หากเทียบกับการจดทะเบียนพรรคการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 กล่าวคือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 มีระยะเวลาประกาศใช้ทั้งสิ้น 1 ปี 5 เดือน มีพรรค การเมืองยื่นขอจดทะเบียนทั้งสิ้น 30 พรรค ขณะที่ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 มี ระยะเวลาประกาศใช้ทั้งสิ้น 3 ปี 1 เดือน แต่มีพรรคการเมืองยื่นขอจดทะเบียนเพียง 17 พรรคเท่านั้น สิ่งที่น่าสนใจคือ หากเทียบอัตราส่วนพรรคการเมืองที่จะทะเบียนก่อนการเลือกตั้งทั่วไปของ

พระราชบัญญัติพรรคการเมืองทั้ง 2 ฉบับ พบว่าอยู่ในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกันอย่างมาก คือ อยู่ระหว่างร้อยละ 70-76 และภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปอัตราส่วนของการจดทะเบียนตั้งพรรคก็ลดลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งหากดูบริบททางการเมืองภายหลังการเลือกตั้งทั่วไป จะพบสิ่งที่เหมือนกันคือความไม่แน่นอนทางการเมืองมีสูงมาก การเมืองไร้เสถียรภาพ และผู้สมัครอิสระมีผลต่อการจัดตั้งรัฐบาล จึงอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้แนวโน้มการจดทะเบียนพรรคการเมืองออกมาในรูปแบบดังกล่าวได้

โดยภายหลังจอมพล ถนอม กิตติขจร ได้รัฐประหารรัฐบาลของตนเองเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2514 ได้ออกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 9 ลงวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2514 เพื่อยกเลิกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 และให้บรรดาพรรคการเมืองที่ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เป็นอันสิ้นสุดลง และจะตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาอีกมิได้ จากคำสั่งดังกล่าว เป็นผลทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยไทยสะดุดลงอีกครั้ง และด้วยสถานการณ์ทางการเมืองไทยที่ดูจะเลวร้ายลงจากรัฐบาลคณะปฏิวัติ สภาวะเศรษฐกิจถดถอย การขยายตัวของชนชั้นกลางจากการพัฒนาทุนนิยมอุตสาหกรรม³⁵ การทุจริตคอร์รัปชัน และการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม นำมาซึ่งการลุกฮือของนักศึกษา และประชาชนที่ถือว่ายิ่งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

³⁵ วิทยากร เชียงกูร. (2550). วิเคราะห์และสรุปบทเรียนจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. หน้า 1.

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517

ด้วยสภาพการเมืองไทยที่อยู่ภายใต้การบริหารงานของรัฐบาลทหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพล ถนอม กิตติขจร รวมกว่า 15 ปี และภายใต้บริบททางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปหลังประเทศไทยก้าวเข้าสู่ประเทศทุนนิยมอุตสาหกรรม การขยายตัวของชนชั้นกลางใหม่ และการทุจริตคอร์รัปชัน เอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง รวมถึงการวางตัวผู้นำเพื่อการสืบทอดอำนาจของรัฐบาล ทำให้เกิดความไม่พอใจแก่กลุ่มทหาร นักการเมืองเป็นอย่างมาก และเมื่อเกิดเหตุการณ์การขาดแคลนน้ำตาลทราย และข้าวสาร ซึ่งเป็นสินค้าบริโภคที่สำคัญ เหตุการณ์เฮลิคอปเตอร์คณะล่าสัตว์ตบกบบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร รวมถึงการจับกุม และตั้งข้อหากรณกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงจำนวน 13 คน ทำให้เกิดขบวนการต่อต้านรัฐบาลที่เริ่มขยายตัวในวงกว้างขึ้นอย่างรวดเร็ว จนนำไปสู่การชุมนุมประท้วงของประชาชนนับแสนคน มีการปราศรัยปราศรัย นิสิต นักศึกษาอย่างรุนแรงในเช้าวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เกิดจลาจล จนในที่สุดเหตุการณ์คลี่คลายลงเมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หลังจากนั้นมีการตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี และเริ่มกระบวนการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติเพื่อร่างรัฐธรรมนูญ รวมถึงกฎหมายต่างๆขึ้น มีการตั้งคณะกรรมการเผยแพร่ประชาธิปไตย ที่มีนักเรียน นิสิต นักศึกษา ทำหน้าที่เผยแพร่ไปยังจังหวัดต่างๆ³⁶ ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อม และบริบททางการเมืองที่ตื่นตัว และเป็นประชาธิปไตยอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับนายสามารถ แก้วมีชัย อดีตรองประธานสภาผู้แทนราษฎร และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(ส.ส.) จ. เชียงราย หลายสมัย ที่ระบุว่า

“เราก็ได้รัฐธรรมนูญปี 2517 ซึ่งต้องถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยมากฉบับหนึ่งที่ร่างโดยนักวิชาการทั้งหลาย หลังจากนั้นก็มีการทำกฎหมายพรรคการเมือง ก็เปิดโอกาสให้พรรคการเมืองทั้งหลายได้แสดงออกกันอย่างเห็นเป็นประชาธิปไตยเต็มที่ ก็ไม่ได้มีเงื่อนไขจำกัดอะไรมากมาย... แม้คุณไม่ได้รับเลือกเลย คุณก็ยังคงขยายอุดมการณ์ แนวความคิด นโยบายของคุณไปได้เรื่อยๆ เมื่อไหร่ประชาชนเห็นด้วยคุณก็มีโอกาส แต่เนื่องจากบ้านเรามันมีปัญหาที่การเมืองมันไม่มีเสถียรภาพ มันก็มีการปฏิวัติ รัฐประหาร ยึดอำนาจ เปลี่ยนรัฐธรรมนูญ ทั้งช่วงในการพัฒนาพรรคการเมืองไป

³⁶ ศิริบุรณ์ ญัฐพันธ์. (2541). บทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการพิจารณารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (วารสารศาสนธรรมหาบัณฑิต(สื่อสารมวลชน)), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ. หน้า 80.

มาก แล้วกฎหมายพรรคการเมืองที่ออกมาทีหลัง มันไม่คงเส้นคงวา มันเป็นปัญหาเป็นอุปสรรค ต่อ
การ 1.พัฒนาพรรค 2.พัฒนาผู้ลงคะแนน หรือประชาชนด้วย”³⁷

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 ประเทศไทยได้กลับ
เข้าสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอีกครั้ง โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้วางกลไกสำคัญเพื่อเป็น
หลักประกันเสถียรภาพรัฐบาลและจากบริหารราชการแผ่นดินจากผู้สมัคร ส.ส.อิสระ โดยการกำหนด
มาตรา 117 (3) กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง และมาตรา 124 (7) และ (8)
ที่กำหนดคุณสมบัติสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่าต้องสังกัดพรรคการเมือง ซึ่งต่อมาก็ได้มีการประกาศใช้
พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517 ขึ้นในวันที่ 15 ตุลาคม 2517 ซึ่งมีเนื้อหาสรุปได้ดังนี้

กำหนดให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง และให้รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญที่มีความคล้ายคลึงกับ
กฎหมายพรรคการเมืองฉบับเดิมมาก เพียงแต่มีการเพิ่มจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองก่อนขอจด
ทะเบียนจะต้องมีไม่น้อยกว่า 1,000 คน จากเดิมที่กำหนดเพียง 500 คน และหากมีการขัดแย้งกัน
เกี่ยวกับการใช้ชื่อพรรคการเมือง กฎหมายกำหนดวิธีการให้ศาลฎีกาให้ศาลเป็นผู้สั่ง มีการเพิ่มโทษ
ผู้ดำเนินการของพรรคการเมืองโดยไม่จดทะเบียนเป็นโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี ปรับไม่เกิน 100,000
บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ นอกจากนี้มีการแก้ไขกฎเกณฑ์ของการยุบเลิกพรรค โดยการไม่มีสมาชิกได้รับ
เลือกตั้งไม่เป็นสาเหตุให้ต้องเลิกพรรคตามกฎหมายฉบับนี้ นอกจากนี้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง
พ.ศ.2517 เป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรกของไทยที่กำหนดให้พรรคการเมืองจัดทำบัญชี
เกี่ยวกับฐานะทางการเงินของพรรค บัญชีรายรับรายจ่าย และงบดุล โดยต้องจัดให้มีผู้สอบบัญชี และ
ผ่านมติที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง โดยหากฝ่าฝืน หรือแสดงบัญชีอันเป็นที่ต้องระวางโทษ
จำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 50,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

โดยเมื่อนำข้อมูลมาจำแนกเนื้อหาหารายมาตรา ตามรูปแบบของ Fernando Casal-Bértoa,
Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova จะได้ดังนี้

³⁷ สามารถ แก้วมีชัย. อดีตรองประธานสภาผู้แทนราษฎร. (สัมภาษณ์โดยผู้เขียน ที่พรรคเพื่อไทย อาคาร OAI ถ.เพชรบุรีตัดใหม่
แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ, เวลา 13.00 น., วันที่ 13 กันยายน 2559).

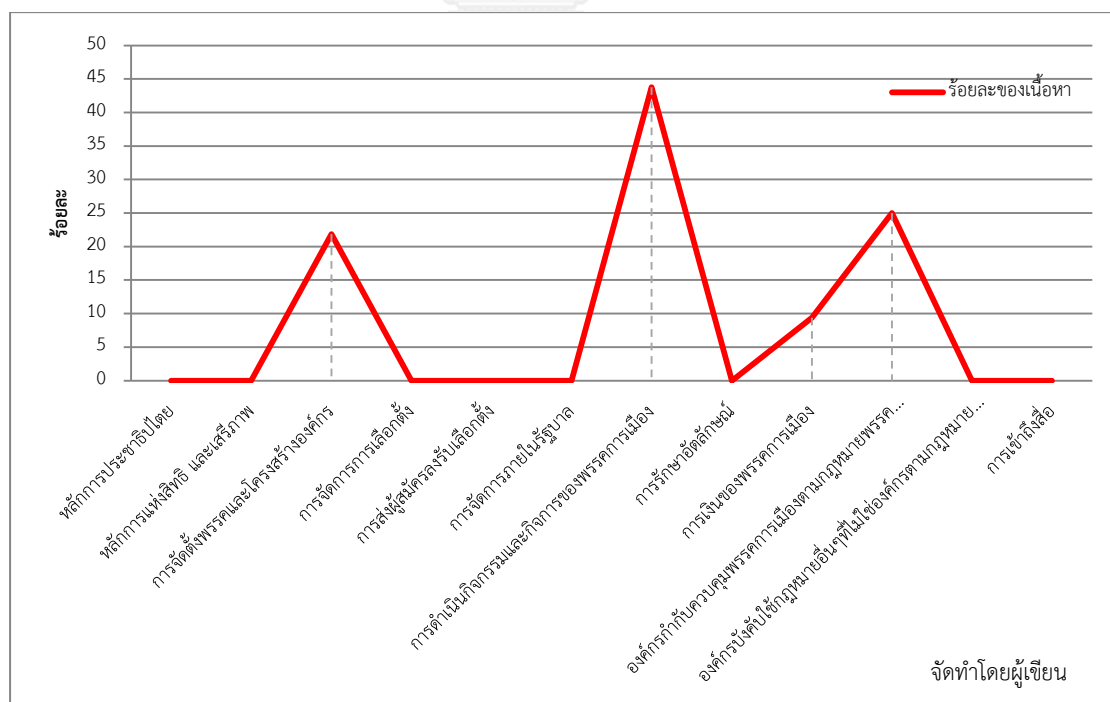

ตารางที่ 5 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรครการเมือง พ.ศ.2517

	สถาปนาและระบบบริหาร	แผนบริหารงานที่ อภิปรายในระบบบริหาร	การตั้งและโครงสร้างองค์กร	ตำแหน่งและระบบบริหาร	การตั้งและโครงสร้างองค์กร	ระบบบริหาร	การตั้งและโครงสร้างองค์กร	การตั้งและโครงสร้างองค์กร	การตั้งและโครงสร้างองค์กร	การตั้งและโครงสร้างองค์กร	การตั้งและโครงสร้างองค์กร	การตั้งและโครงสร้างองค์กร
มาตรา	0	0	7	0	0	0	14	0	3	8	0	0
ร้อยละ	0	0	21.87	0	0	0	43.75	0	9.38	25	0	0
(N = 32 ไม่นับรวมบทนิยาม และบทลงโทษ)												
จัดทำโดยผู้เขียน												

ซึ่งสามารถแสดงออกมาเป็นกราฟได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 4 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรครการเมือง พ.ศ.2517

จากกราฟจะเห็นได้ว่า การกำหนดรูปแบบโครงสร้างพรรคการเมืองลดลงอย่างชัดเจน มีเพียงร้อยละ 21.87 หรือ 7 มาตรฐานเท่านั้นที่บัญญัติถึงโครงสร้างพรรคการเมือง แบ่งเป็น 3 มาตรฐานบัญญัติถึงการจัดตั้งพรรค, 1 มาตรฐาน บัญญัติถึงข้อบังคับพรรคเท่านั้น และอีก 3 มาตรฐาน บัญญัติถึงสิทธิในการโต้แย้งนายทะเบียนพรรค ซึ่งจะเห็นได้ว่า สอดคล้องกับส่วนของการกำกับโดยองค์กรภายนอก หรือนายทะเบียนพรรคการเมืองที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก โดยเป็นการบัญญัติแนวทางปฏิบัติของนายทะเบียนพรรคการเมืองในกรณีไม่รับจัดตั้งพรรคการเมืองไว้อย่างละเอียด รวมถึงการพิจารณายื่นคำร้องต่อศาลเพื่อยุบเลิกพรรคตามมาตรา 35 และ 36 ซึ่งครอบคลุมไปถึงเรื่องการรับเงินของพรรคการเมืองอีกด้วย นอกจากนี้สิ่งที่น่าสนใจ คือ เริ่มบังคับให้พรรคต้องจัดทำบัญชี งบดุล ที่ต้องมีผู้รับรองบัญชีเพื่อส่งให้นายทะเบียนพรรคตรวจสอบ ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการให้ ส.ส.ทั้งหมดต้องสังกัดพรรคการเมือง และเป็นครั้งแรกของพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ที่บัญญัติเรื่องการจัดทำบัญชี งบดุล และงบการเงินของพรรคการเมือง

พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517 มีทั้งหมดทั้งสิ้น 54 พรรค(ข้อมูลตามภาคผนวก : ตาราง 13) จะเห็นว่า มีพรรคการเมืองตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2518 กว่า 42 พรรค จาก 54 พรรค คิดเป็นร้อยละ 77.78 ซึ่งมีอัตราเพิ่มขึ้นเล็กน้อย หรือเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญ จากพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับที่ผ่านมา แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 จะบัญญัติให้ ส.ส.ต้องสังกัดพรรคการเมืองก็ตาม แต่หากมองในแง่ของตัวเลข กลับเป็นจำนวนที่สูงมากหากเทียบกับพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับอื่นๆ ซึ่งเป็นผลมาจากประชาธิปไตยที่เบ่งบานอีกครั้งหลังจากเหตุการณ์ทางการเมืองเมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ทำให้เกิดการตื่นตัวการเมืองของประชาชน เริ่มมีพรรคการเมืองท้องถิ่นที่มีนโยบายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างจริงจัง นอกจากนี้พรรคในแนวอุดมการณ์ก็ยังมีอิทธิพล และแพร่หลายอย่างมากในระบบการเมืองขณะนั้นอีกด้วย โดย รศ.(พิเศษ) ดร.อดิศร เพียงเกษ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และอดีตเลขาธิการพรรคการเมืองหลายสมัย ระบุว่า

“ตอนนั้นแนวความคิดทางสังคมนิยมเป็นกระแสของสังคม พรรคการเมืองจึงตั้งชื่อพรรคตัวเองลงท้ายด้วยคำว่าสังคม เช่น พรรคกิจสังคม พรรคธรรมะสังคม พรรคเกษตรสังคม ซึ่งแนวทาง

สังคมนิยม ก็มีพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย พรรคแนวร่วมสังคมนิยม แล้วก็พรรคพลังใหม่
อาจจะเอียงมาทางสังคมนิยม”³⁸

ภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไป มีพรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งทั้งสิ้น 23 พรรค จาก 42 พรรคที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง และที่น่าสนใจคือ มีพรรคในแนวอุดมการณ์สังคมนิยมจำนวนมาก ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญทางการเมืองที่ทำให้พรรคประชาธิปัตย์ที่มี ส.ส.ที่ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด คือ 72 คน แต่ไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ แพ้การรวมกลุ่มของพรรคแนวสังคมนิยมที่นำโดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ หัวหน้าพรรคกิจสังคม ที่มี ส.ส.ได้รับเลือกตั้งเพียง 18 คน จัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ แต่กระนั้น การเป็นรัฐบาลผสมย่อมไม่มีเสถียรภาพเพียงพอที่จะบริหารประเทศไปได้อย่างมั่นคง จนนำไปสู่การยุบสภาและจัดเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ.2519

หลังจากเหตุการณ์โค่นล้มรัฐบาลทหารของนิสิต นักศึกษา และประชาชน ในเหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจของกลุ่มผู้เสียอำนาจเป็นอย่างมาก และต่อมาภายหลังการเลือกตั้งทั่วไป 4 เมษายน พ.ศ.2519 รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ มีนโยบายเปิดทางให้ทหารอเมริกันเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทย กอปรกับการเฟื่องฟูของคอมมิวนิสต์ในเอเชียอาคเนย์ ยิ่งโหมกระแสความตื่นกลัวคอมมิวนิสต์ให้กระจายไปทั่วทุกหย่อมหญ้า นำมาซึ่งการจัดตั้งขบวนการต่อต้านที่นิยมความรุนแรง ซึ่งนำโดย กลุ่มนวพล กระทั่งแดง ลูกเสือชาวบ้าน และชมรมวิทยุเสรี³⁹

จนกระทั่ง 19 กันยายน พ.ศ.2519 จอมพลถนอม กิตติขจร ได้เดินทางกลับประเทศไทยเพื่อบวชเป็นพระภิกษุ ก่อให้เกิดการชุมนุมประท้วงเพื่อขับไล่ในหลายจังหวัด รวมทั้งภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีการแสดงละครล้อเลียนการถูกแขวนคอของพนักงานการไฟฟ้า 2 คนที่ จ.นครปฐม ซึ่งกลายเป็นประเด็นที่ถูกนำไปบิดเบือน ขยายผล และนำไปสู่การล้อมปราบนักศึกษาด้วยความรุนแรงในที่สุด

³⁸ อติศร เพียงเกษ. อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. (สัมภาษณ์โดยผู้เขียน ที่บริษัท ทีวี24 จำกัด อาคารอิมพีเรียลเวิลด์ ลาดพร้าว ถ.ลาดพร้าว แขวงคลองเจ้าคุณสิงห์ เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ, เวลา 11.00 น., วันที่ 15 กันยายน 2559).

³⁹ นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์. (2556). รัฐประหาร. Retrieved from <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=รัฐประหาร>

ต่อมา เวลา 18.00 น. ในวันเดียวกันนั้น พล.ร.อ.สัจด์ ชลออยู่ ได้เข้ายึดอำนาจการปกครอง ในนาม “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” พร้อมประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 รวมทั้งออกคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6 ยกเลิกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517 เป็นผลให้พรรคการเมืองในขณะนั้นทั้งหมดถูกยุบ และทำให้ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517 เป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองที่ถูกประกาศใช้สั้นที่สุดในบรรดาพระราชบัญญัติพรรคการเมืองทั้งหมดของประเทศไทย คือ 1 ปี 11 เดือน 21 วัน ซึ่งสวนทางกับจำนวนพรรคการเมืองที่ยื่นขอจัดตั้งพรรคที่มีจำนวนมากกว่าพระราชบัญญัติพรรคการเมือง 2 ฉบับที่ผ่านมาอย่างมาก

หลังจากการยึดอำนาจโดย พล.ร.อ.สัจด์ ชลออยู่ ได้มีการตั้ง นายธนินท์ กรีวิเชียร มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยมีคณะปฏิรูปการปกครองเป็นกองหนุน เสมือนเกราะคุ้มภัยรัฐบาล จนได้รับการขนานนามว่า “รัฐบาลหอย” แต่ต่อมาด้วยสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เต็มไปด้วยควันทองความหวาดกลัวภัยจากคอมมิวนิสต์ ทำให้รัฐบาลนายธานินท์ กรีวิเชียร ยังคงดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่ง นำมาซึ่งความอึดอัดของฝ่ายทหาร และความเบื่อหน่ายท้อแท้ของประชาชน จนนำไปสู่การยึดอำนาจ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520 พร้อมคำประกาศการยึดอำนาจตอนหนึ่งว่า

“...เป็นเวลานานเกินความจำเป็น และไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน คณะทหาร ตำรวจ และพลเรือน เห็นสมควรให้ปรับปรุงระยะเวลาที่จะพัฒนาประชาธิปไตยเสียใหม่ คือ กำหนดเป้าหมายให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2521...”⁴⁰

ซึ่งเป็นความพยายามอีกครั้งของการนำการเมืองนำการทหาร ต่อมา มีการแต่งตั้ง พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เลขาธิการคณะยึดอำนาจ และนายทหารกลุ่มยังเติร์ก ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ออกกฎหมายนิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำความผิดเนื่องในเหตุการณ์ 4-6 ตุลาคม พ.ศ.2519 และร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 จนนำไปสู่การเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522

⁴⁰ สุรชาติ บำรุงสุข. (2559). การเมืองระบอบพันธุทาง 2521 อุดมคติอนุรักษนิยมไทยปัจจุบัน. มติชนสุดสัปดาห์(2-8 กันยายน 2559).

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524

ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2521 สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีลักษณะของการวางเกมสืบทอดอำนาจผ่าน ส.ว. ที่ให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา มีหน้าที่เสนอชื่อนายกรัฐมนตรี จำนวน ส.ว.มากกว่า 3 ใน 4 มาจากการแต่งตั้ง และให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งได้ ส.ว.มีอำนาจหน้าที่เท่ากับ ส.ส. นอกจากนี้ ยังเปิดช่องให้นายกรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องเป็น ส.ส.ด้วย ซึ่งเป็นไปตามคาด เมื่อผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2522 กลุ่มการเมืองต่างๆ (ขณะนั้นพรรคการเมืองถูกยุบตามคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครอง ฉบับที่ 6 ไปแล้ว) ทำให้การลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นเพียงการลงในนามกลุ่มทางการเมืองเท่านั้น) ที่ได้รับการเลือกตั้ง ไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ สุดท้ายจึงมีการเสนอชื่อ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกสมัย นอกจากนี้ ในพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2522 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้กำกับเลือกตั้งในครั้งนี้ มีความพยายามจำกัดสิทธิการเลือกตั้งในหลายด้าน อาทิ ระดับการศึกษาของผู้มาใช้สิทธิ การลงทะเบียนแจ้งความประสงค์ก่อนไปใช้สิทธิ และห้ามคนไทยเชื้อสายจีนที่มีบิดาเป็นชาวจีนอพยพใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งบริบททางการเมืองเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 ในเวลาต่อมา

เนื่องจากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 ที่ต้องการทำให้พรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมือง มีความเข้มแข็ง และโปร่งใส ทำให้กรอบการร่างกฎหมายพรรคการเมืองถูกบีบให้พรรคการเมืองขนาดเล็กต้องลดบทบาทลง และส่งเสริมให้เกิดพรรคขนาดใหญ่ กำหนดให้พรรคต้องส่งสมาชิกพรรคสมัครรับเลือกตั้ง และจำนวนการส่งสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งขั้นต่ำ โดยมีรายละเอียดดังนี้

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 ถูกประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2524 เป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับแรกที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนพรรคการเมืองอย่างชัดเจนว่า มีหน้าที่รับคำขอจดทะเบียน ควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานของพรรคการเมือง และปฏิบัติงานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีปลัดกระทรวงมหาดไทยทำหน้าที่เป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง และเนื่องจากมีความตระหนักว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีพรรคการเมืองที่เข้มแข็ง จึงมีการเรียกร้องให้พรรคการเมืองต้องมีฐานสมาชิกที่กว้างขึ้น และ

ต้องมีการกำหนดจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคจะต้องส่งในการเลือกตั้งทั่วไปแต่ละครั้ง โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญคือ การกำหนดให้สมาชิกก่อตั้งต้องมีอย่างน้อย 5,000 คน จากเดิม 1,000 คน และสมาชิกเหล่านี้จะต้องมีลักษณะกระจายไปตามภาคต่างๆ และยังกำหนดให้การตั้งสาขาพรรคต้องมีสมาชิกตั้งแต่ 100 คนขึ้นไป แต่กฎหมายพรรคการเมืองฉบับนี้ได้บัญญัติเหตุแห่งการยุบเลิกพรรคไว้ว่า หากพรรคการเมืองไม่ส่งหรือส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไปไม่ถึง 120 คน หรือไม่มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไป ต้องเลิกพรรค ซึ่งเป็นการก้าวถอยหลังครั้งใหญ่ของกฎหมายพรรคการเมืองไทย รวมทั้งความเข้มงวด และภาระงานด้านการจัดทำบัญชีของพรรคการเมืองถูกทำให้ยุ่งยากมากขึ้น ด้วยการให้พรรคการเมือง และสาขาพรรคการเมืองจัดทำบัญชีทรัพย์สิน-หนี้สิน และบัญชีรายรับรายจ่ายโดยมีผู้สอบบัญชีรับรองแสดงต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองทุก 6 เดือน และบัญชีบุคคลของพรรคที่มีผู้สอบบัญชีรับรองอย่างน้อย 1 ครั้งในรอบปี หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 2 แสนบาท

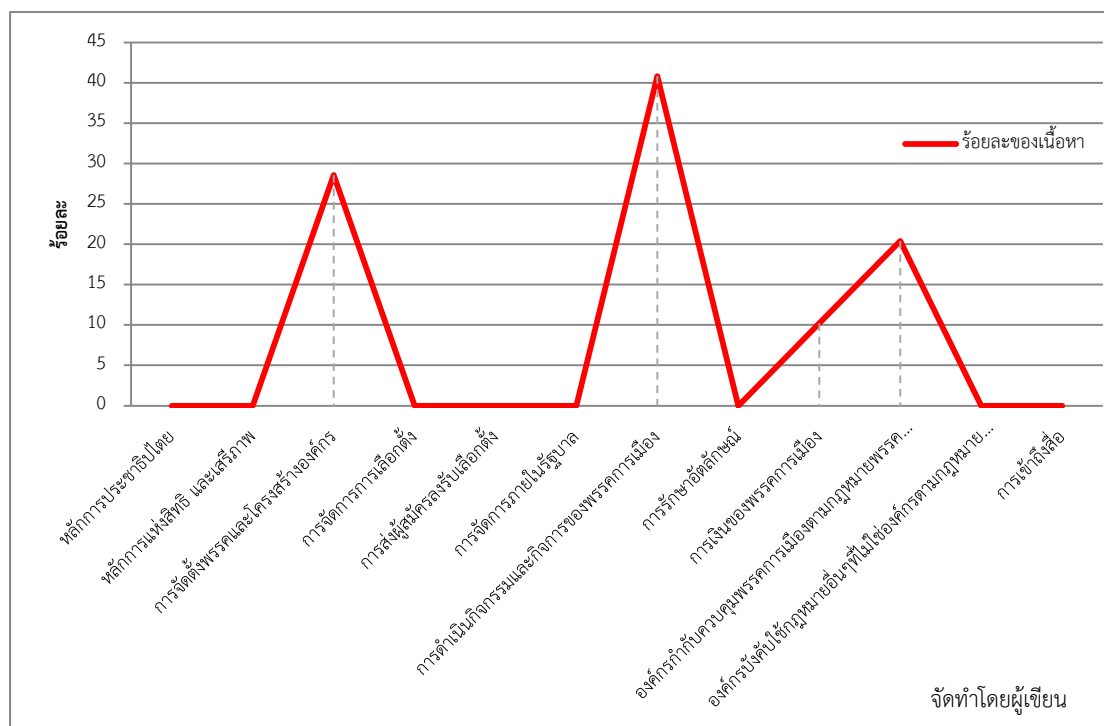
โดยเมื่อนำข้อมูลมาจำแนกเนื้อหาตามรายมาตรา ตามรูปแบบของ Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova จะได้ดังนี้

ตารางที่ 6 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524

	คดีอาชญากรรม	พลเรือน	การตั้งพรรคการเมือง	การตั้งพรรคการเมือง	การตั้งพรรคการเมือง	การตั้งพรรคการเมือง	การตั้งพรรคการเมือง	การตั้งพรรคการเมือง	การตั้งพรรคการเมือง	การตั้งพรรคการเมือง	การตั้งพรรคการเมือง	การตั้งพรรคการเมือง
มาตรา	0	0	14	0	0	0	20	0	5	10	0	0
ร้อยละ	0	0	28.57	0	0	0	40.82	0	10.2	20.41	0	0
(N = 49 ไม่นับรวมบทนิยาม และบทลงโทษ)											จัดทำโดยผู้เขียน	

ซึ่งสามารถแสดงออกมาเป็นกราฟได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 5 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524

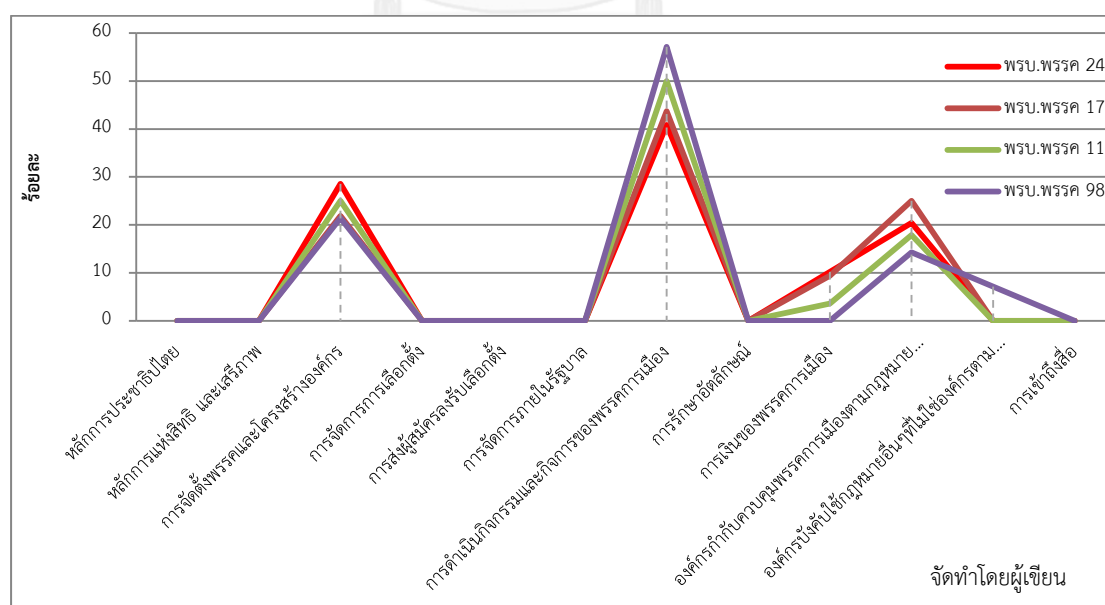
จากกราฟจะเห็นได้ว่า อัตราส่วนของการดำเนินการและกิจกรรมและกิจการของพรรคการเมือง (Activity and behavior) ยังคงมีอัตราที่สูงกว่าค่าอื่น แปลว่าการจำกัดรูปแบบกิจกรรมพรรคการเมืองยังคงมีอยู่มาก รวมทั้งมีการกำหนดเรื่องการเงินของพรรคการเมืองในอัตราที่สูงเมื่อเทียบกับพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับที่ผ่านมา ซึ่งสอดคล้องกับเงื่อนไขที่เพิ่มเข้ามาของพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 ทั้งในเรื่องเหตุแห่งการยุบพรรค การเลิกพรรค การรวมพรรค เงื่อนไขการประชุมใหญ่พรรค และข้อห้ามการทำกิจกรรมของพรรค รวมถึงการรับเงินหรือทรัพย์สินของพรรค เป็นต้น ซึ่งการบังคับให้พรรคต้องมีสมาชิก 5,000 คน และการกำหนดให้พรรคต้องส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งอย่างน้อย 120 คน ก่อให้เกิดนายทุนพรรคการเมืองขึ้น เนื่องจากการตั้งพรรคและการดำเนินการของพรรคต้องใช้เงินมหาศาล ทำให้พรรคการเมืองขนาดเล็กถูกกำจัดออกจากระบบการเมือง เหลือเพียงพรรคขนาดใหญ่และพรรคทุนหนาเท่านั้น สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ รศ. (พิเศษ) ดร.อดิศร เพียงเกษ ที่กล่าวถึงการดำเนินการของพรรคการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 โดยระบุว่า

“ปี 2524 จำได้ว่า คนที่ทำพรรคการเมืองต้องควักกระเป๋า ซึ่งต่อมากลายเป็นนายทุน ซึ่ง ทุกพรรคก็มีทุนตัวเองทั้งนั้น ไม่มีทุนได้ยังไง ประชาธิปัตย์ก็ธนาคารกรุงเทพยกกองมาอยู่ตรงนั้นเลย กลีกรไทยก็อยู่นั้น แต่พรรคอื่นมีทุนถูกค่า เขาไม่มีทุนจากรัฐบาล”⁴¹

ซึ่งต่อมาทำให้เกิดปรากฏการณ์ “ถอนทุน” ขึ้นจนนำมาซึ่งการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 เช่นเดียวกับในส่วนของการเงินของพรรคการเมือง (Party Finance) ที่มีลักษณะเพิ่มขึ้นจากพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับก่อนหน้า ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ที่ต้องการเพิ่มความโปร่งใสในพรรคการเมือง ด้วยการกำหนดการทำบัญชีของพรรค และสาขาพรรค ซึ่งรวมถึงเงินบำรุง เงินอุดหนุนจากบุคคลภายนอก มีการกำหนดให้พรรคนำเงินเข้าบัญชีรายรับ ภายใน 7 วัน แต่มีการขยายวงรอบของบัญชีจากเดิม ทุก 6 เดือน เป็น 12 เดือน พร้อมมีการรับรองบัญชีจากผู้สอบบัญชี และที่ประชุมใหญ่พรรคภายใน 120 วัน

และเมื่อนำกราฟของพระราชบัญญัติพรรคการเมืองทั้ง 4 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 , พ.ศ.2511 , พ.ศ.2517 และ พ.ศ.2524 มาเปรียบเทียบกัน จะพบว่า

แผนภูมิที่ 6 เปรียบเทียบอัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498, 2511, 2517 และ 2524

⁴¹ อติศร เพียงเกษ. อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. (สัมภาษณ์โดยผู้เขียน ที่บริษัท ทีวี24 จำกัด อาคารอิมพีเรียลเวิลด์ ลาดพร้าว ถ.ลาดพร้าว แขวงคลองเจ้าคุณสิงห์ เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ, เวลา 11.00 น., วันที่ 15 กันยายน 2559).

กราฟมีลักษณะรูปแบบ และอัตราส่วนใกล้เคียงกันมาก คือ มี 3 ส่วนหลัก คือ เน้นการกำหนดรูปแบบกิจกรรม และการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง โดยมีอัตราส่วนอยู่ที่ร้อยละ 40-58 ของบทบัญญัติทั้งหมดในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง รองลงมาคือด้านโครงสร้างองค์กรของพรรคการเมืองมีอัตราส่วนอยู่ที่ร้อยละ 20-30 ของบทบัญญัติทั้งหมดในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง และส่วนของการกำกับโดยรัฐที่มีอัตราส่วนร้อยละ 13-24 ของบทบัญญัติทั้งหมดในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 เป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองที่ถูกใช้บังคับนานที่สุดในการตราพระราชบัญญัติพรรคการเมืองทั้ง 6 ฉบับ คือ 16 ปี 11 เดือน 5 วัน ผ่านการเลือกตั้งทั้งสิ้น 7 ครั้ง มีการแก้ไข 2 ครั้งเมื่อปี พ.ศ.2535 และ พ.ศ.2538 แต่เนื่องด้วยเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับนี้ต้องการให้พรรคการเมืองเข้มแข็งด้วยตัวเอง จึงกำหนดกรอบและข้อบังคับที่เข้มงวดมากกว่าพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับอื่นๆ โดยเฉพาะ การบัญญัติเรื่องเหตุแห่งการเลิก (ยุบ) พรรคตามมาตรา 46 โดยระบุว่า

“ มาตรา 46 พรรคการเมืองย่อมเลิกด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง
- (2) มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงห้าพันคน หรือสมาชิกซึ่งมีที่อยู่ในจังหวัดต่างๆจังหวัดละห้าสิบคนไม่ถึงห้าจังหวัดของแต่ละภาค ทั้งนี้ เป็นเวลาติดต่อกันหกเดือน
- (3) ไม่ส่งหรือส่งสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไปไม่ถึงหนึ่งร้อยยี่สิบคน
- (4) ไม่มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไป
- (5) พรรคการเมืองสิ้นสภาพเพราะการรวมพรรคการเมือง
- (6) มีคำสั่งศาลยุบเลิกพรรคการเมืองตามมาตรา 48
- (7) ไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 31 หรือมาตรา 32

เมื่อมีกรณีที่พรรคการเมืองต้องเลิกตามวรรคหนึ่ง นอกจาก (6) ให้หัวหน้าพรรคการเมืองหรือผู้มีอำนาจทำการแทนหัวหน้าพรรคการเมือง แจ้งเหตุที่พรรคการเมืองต้องเลิกต่อนายทะเบียนภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองเลิก

เมื่อนายทะเบียนได้รับแจ้งตามวรรคสองหรือกรณีปรากฏต่อนายทะเบียน ให้นายทะเบียนดำเนินการสอบสวนและยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลฎีกามีคำสั่งยุบเลิกพรรคการเมืองดังกล่าว

คำร้องตามวรรคสองให้ยื่นต่อศาลแพ่งและให้นำมาตรา 13 วรรคสองและวรรคสี่มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งให้ยุบเลิกพรรคการเมืองใดแล้ว ให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งการยุบเลิกพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา ”

จะเห็นได้ว่า พรรคการเมืองทุกพรรคถูกบีบให้ต้องมีสมาชิก 5,000 คน รวมถึงอย่างน้อยต้องมีสมาชิกอีก 50 คนใน 5 จังหวัดของแต่ละภูมิภาค และการต้องส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้งในจำนวนขั้นต่ำคือ 120 คน (ต่อมาภายหลังมีการแก้ไขเหลือ 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมี) และเมื่อส่งสมาชิกพรรคลงสมัครรับเลือกตั้งทั่วไปครบเกณฑ์ตาม (3) แล้ว ต้องมีสมาชิกได้รับการเลือกตั้งทั่วไปตาม (4) อีกด้วย ทำให้พรรคการเมืองขนาดเล็ก หรือพรรคแนวอุดมการณ์ไม่สามารถดำรงความเป็นพรรคอยู่ได้

จากตารางพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 แม้จะมีพรรคการเมืองแสดงเจตจำนงยื่นจดแจ้งตั้งพรรคการเมืองถึง 56 พรรค(ข้อมูลตามภาคผนวก : ตาราง 14) แต่ด้วยความตามมาตรา 46 ทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถดำรงอยู่ได้เมื่อผ่านการเลือกตั้งทั่วไปในแต่ละครั้ง ซึ่งจากข้อมูลพบว่า ก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2529 มีพรรคการเมืองยื่นขอจัดตั้งพรรคทั้งสิ้น 20 พรรค แต่ภายหลังจากการเลือกตั้งมีพรรคการเมืองที่ต้องเลิก(ยุบ) พรรคตามมาตรา 46 วรรคหนึ่ง (3) หรือ (4) จำนวน 4 พรรค, ภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531 มีพรรคการเมืองที่ต้องเลิก(ยุบ) พรรคตามมาตรา 46 วรรคหนึ่ง (3) หรือ (4) จำนวน 4 พรรค, ภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 มีพรรคการเมืองที่ต้องเลิก(ยุบ) พรรคตามมาตรา 46 วรรคหนึ่ง (3) หรือ (4) จำนวน 11 พรรค, 13 กันยายน พ.ศ. 2535 มีพรรคการเมืองที่ต้องเลิก(ยุบ) พรรคตามมาตรา 46 วรรคหนึ่ง (3) หรือ (4) จำนวน 3 พรรค, ภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2538 มีพรรคการเมืองที่ต้องเลิก(ยุบ) พรรคตามมาตรา 46 วรรคหนึ่ง (3) หรือ (4) จำนวน 1 พรรค และ ภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 1

พฤศจิกายน พ.ศ.2539 มีพรรคการเมืองที่ต้องเลิก(ยุบ) พรรคตามมาตรา 46 พรรคหนึ่ง (3) หรือ (4) จำนวน 13 พรรค

ตารางที่ 7 การเลือกตั้งทั่วไป และเหตุแห่งการการยุบพรรคภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524

วันที่เลือกตั้งทั่วไป	จำนวนพรรคที่เหลือ	เลิก(ยุบ) ม.46 พรรคหนึ่ง (1) เลิกตามข้อบังคับพรรค	เลิก(ยุบ) ม.46 พรรคหนึ่ง (3) ไม่ส่ง/ส่งสมัคร ส.ส.ไม่ครบ 120 คน	เลิก(ยุบ) ม.46 พรรคหนึ่ง (4) ไม่มีสมาชิกได้รับเลือกเป็น ส.ส.	รวมพรรค ม.49
18 เม.ย.26	17	-	-	-	-
27 ก.ค.29	20	-	4	-	-
24 ก.ค.31	19	1	4	-	-
22 มี.ค.35	22	-	7	4	1
13 ก.ย.35	16	-	3	-	-
2 ก.ค.38	22	-	-	1	-
1 พ.ย.39	25	-	11	2	-
รวม	12	1	29	7	1
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย					จัดทำโดยผู้เขียน

จะเห็นได้ว่า พรรคการเมืองเกินกว่าครึ่งถูกยุบฐานไม่ส่งสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 46 พรรคหนึ่ง (3) ของพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 อันเป็นการกำกับบทบาท และพัฒนาการของพรรคของพรรคอย่างร้ายแรงจนทำให้พรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็กไม่สามารถดำรงอยู่และพัฒนาตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตยได้ เช่นเดียวกับนายสามารถ แก้วมีชัย ที่กล่าวถึงเงื่อนไขการยุบพรรคดังกล่าวว่า

“ปี พ.ศ.2524 ก็เริ่มที่จะให้พรรคการเมืองรับผิดชอบที่ส่งผู้สมัคร ต้องจำนวนเท่านั้นเท่านั้น ถ้าส่งไม่ได้คุณก็ต้องยุบพรรค ถ้าส่งแล้วไม่ได้คุณก็ต้องยุบพรรคเหมือนกัน เหล่านี้มันเป็นปัญหา เป็นอุปสรรคที่ขัดกับแนวคิดการตั้งพรรค เราจะเห็นว่าพรรคของต่างประเทศ พรรคกรีน เขารณรงค์เรื่อง

สิ่งแวดล้อม เขาไม่จำเป็นต้องส่งผู้สมัครผู้แทน แต่เขามีเป้าหมายมีอุดมการณ์ที่จะออกไปเผยแผ่แนวคิดนโยบายพรรคเรื่องสิ่งแวดล้อม แต่ของเราไม่เป็นเช่นนั้น”⁴²

โดยพรรคที่ไม่ถูกยุบตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 แบ่งออกเป็น 2 จำพวก คือ จำพวกแรกเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่ และพรรคขนาดกลางร่วมรัฐบาล ที่จดทะเบียนตั้งตั้งแต่เริ่มประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 ส่งสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งทุกครั้ง และมีสมาชิกได้รับการเลือกตั้งทุกครั้ง มีทั้งสิ้น 10 พรรค ได้แก่ พรรคปวงชนชาวไทย หรือ พรรคชาติพัฒนา, พรรคประชาธิปไตย, พรรคชาติไทย, พรรคประชากรไทย, พรรคกิจสังคม, พรรคประชาชนไทย หรือพรรครวมไทย หรือพรรคเอกภาพ, พรรคพลังธรรม, พรรคความหวังใหม่ และพรรคประชาชนไทย หรือพรรคเสรีธรรม ส่วนจำพวกที่ 2 คือพรรคการเมืองที่จดทะเบียนหลังการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2539 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งสุดท้ายของการใช้บังคับพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 ซึ่งมีทั้งสิ้น 8 พรรค คือ พรรคไท, พรรคไทยประชาธิปไตย, พรรคชาติประชาธิปไตย, พรรคราษฎร, พรรคปฏิรูป, พรรครวมสยาม และพรรคประชาชน

โดยภายหลังการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือ รสช. เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 นำโดย พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ ได้ออกประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติฉบับที่ 20 เรื่อง พระราชบัญญัติ พรรคการเมือง ห้ามพรรคการเมืองประชุมหรือดำเนินกิจกรรมอื่นใดทางการเมือง ซึ่งเป็นครั้งแรกของการรัฐประหารในประเทศไทย ที่ไม่มีการยกเลิกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ซึ่งส่งผลให้พรรคการเมืองยังคงมีสภาพเป็นพรรคการเมืองอยู่ โดยให้เหตุผลว่า “คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติมีเจตนารมณ์ที่จะให้การดำเนินการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากสถานการณ์เข้าสู่ปกติแล้ว คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ จึงยังไม่ยกเลิกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 เพื่อให้พรรคการเมืองยังคงสภาพอยู่ได้ต่อไป” แต่ทั้งนี้ ยังคงห้ามไม่ให้มีการดำเนินการเพื่อจัดตั้งหรือจดทะเบียนพรรคการเมือง จนกระทั่งมีการออกประกาศพระราชบัญญัติยกเลิกประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติฉบับที่ 7 ฉบับที่ 19 และฉบับที่ 20 ลงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ในวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2534 ลงนามโดยนาย

⁴² สามารถ แก้วมีชัย. อดีตรองประธานสภาผู้แทนราษฎร. (สัมภาษณ์โดยผู้เขียน ที่พรรคเพื่อไทย อาคาร OAI ถ.เพชรบุรีตัดใหม่ แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ, เวลา 13.00 น., วันที่ 13 กันยายน 2559).

อานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น จึงทำให้พรรคการเมืองสามารถดำเนินกิจกรรมและกิจการได้ตามปกติ

ภายหลังการยึดอำนาจ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือ รสช. จากปรากฏการณ์ Buffet Cabinet⁴³ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากผลพวงของการกำหนดกรอบพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 ที่เอื้อและจำเป็นต้องมีเงินทุนของพรรคการเมือง นำมาซึ่งการร่าง และประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 ซึ่งต่อมาถูกกล่าวหาว่า มีเจตนารมณ์ซ่อนเร้นในการดำรงไว้ซึ่งอำนาจของผู้นำคณะรัฐประหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะนายทหาร จปร.รุ่น 5 และเกิดจากการยื้อแย่งส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากการกำหนดและบริหารนโยบายของกลุ่มพลังอำมาตยาธิปไตย⁴⁴ รวมทั้งเหตุการณ์นองเลือดในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2535 หลังจากรถระเบิดสัตย์เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พล.อ.สุจินดา คราประยูร แม้เหตุการณ์ดังกล่าวจะทำให้ไทยมีแนวโน้มเบนเข็มไปสู่ประชาธิปไตยมากขึ้น แต่กระนั้นรัฐบาลในช่วงเวลาดังกล่าวยังคงละเลยที่จะแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น จนกระทั่งเกิดการอดอาหารประท้วงของ ร.ต.ฉลาด วรฉัตร เริ่มอดอาหารประท้วงและยื่นข้อเรียกร้องรัฐบาลเพื่อปฏิรูปการเมือง อันเป็นจุดเริ่มต้นของการได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁴³ วรณี บุญประเสริฐ. (2556). จุดก่อกำเนิด การดำรงอยู่ และการพัฒนาเป็นสถาบันของพรรคชาติไทย. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต(สื่อสารการเมือง)), มหาวิทยาลัยเกริก. หน้า 102-103.

⁴⁴ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2545). เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ : กำเนิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า 6.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541

ภายหลังจากการตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ หรือ ส.สร.จำนวน 99 คนเพื่อร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 จนนำมาซึ่งการประกาศใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2540 โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้วางกรอบเจตนารมณ์หลักของรัฐธรรมนูญได้ 3 ประการ⁴⁵ คือ

1. การขยายสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการเมือง
2. การเพิ่มการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยประชาชนเพื่อให้เกิดความสุจริต และโปร่งใสในระบอบการเมือง
3. การทำให้ระบอบการเมืองมีเสถียรภาพและมีประสิทธิภาพ

และมีการรับรองสิทธิของประชาชนในการรวมตัวจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 47 วรรคหนึ่ง โดยระบุว่า

“ มาตรา 47 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ”

ซึ่งเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ยังระบุถึงกรอบในการกำหนดรูปแบบและการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง โดยระบุว่า พรรคการเมืองต้องตั้งง่าย ทำให้พรรคการเมืองมีข้อบังคับและการบริหารเป็นประชาธิปไตย (มาตรา 47 วรรคสองและวรรคสาม) ต้องมีสาขาพรรค แต่ยังคงวินัยพรรคไว้ (มาตรา 328(5)) การควบคุมและเปิดเผยการบริจาค และบัญชีพรรค การช่วยพรรคการเมืองลดค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง (มาตรา 113) จะทำให้พรรคการเมืองโปร่งใสขึ้น ฟังฟังนายทุนน้อยลง และไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของคนสำคัญของพรรคต่อไป และไม่ให้มีพรรคเล็กพรรคน้อยเต็มสภาจนการเมืองไม่มีเสถียรภาพ โดยการกำหนดให้บัญชีรายชื่อพรรคที่ได้คะแนนรวมทั้งประเทศต่ำกว่าร้อยละ 5 ไม่สามารถมี ส.ส.จากบัญชีรายชื่อได้ (มาตรา 100) ซึ่ง

⁴⁵ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2545). สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. ๒๕๔๐) หมวดทั่วไป เรื่อง ๑. เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้าฯ. หน้า 52.

สังเกตได้ว่าเสรีภาพในการตั้งพรรคการเมืองต้องสมดุลกับเสถียรภาพของรัฐบาล และประสิทธิภาพในการทำงานของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ได้ต้องการให้เกิดพรรคเล็กพรรคน้อยเต็มสภาจนบริหารไม่ได้เหมือนในอดีต⁴⁶ ซึ่งเจตนารมณ์เหล่านี้ของรัฐธรรมนูญ มีความคาดหวังให้พรรคการเมืองมีลักษณะที่

1. ต้องตั้งพรรคการเมืองง่ายแต่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเสถียรภาพของรัฐบาล
2. การบริหารงานภายในพรรคต้องเป็นประชาธิปไตย และมีฐานมวลชนสนับสนุน
3. เป็นอิสระจากนายทุนพรรคการเมือง
4. มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้

นอกจากนี้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 328 ได้วางกรอบแนวทาง และสาระสำคัญของการร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ไว้ดังนี้

“ มาตรา 328 นอกจากที่มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง อย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- (1) การจัดตั้งพรรคการเมือง ซึ่งอย่างน้อยให้กระทำโดยบุคคลตั้งแต่สิบห้าคนขึ้นไป และการจัดแจ้งจัดตั้งพรรคการเมืองในทะเบียนพรรคการเมือง
- (2) การเลิกพรรคการเมือง ทั้งนี้ โดยไม่ให้นำเอาเหตุที่พรรคการเมืองไม่ส่งสมาชิกสมัครรับเลือกตั้ง หรือเหตุที่ไม่มีสมาชิกของพรรคการเมืองได้รับการเลือกตั้งมาเป็นเหตุให้ต้องเลิกหรือยุบพรรคการเมือง
- (3) การดำเนินกิจการของพรรคการเมือง และการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง
- (4) การสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนาสาขาพรรคโดยรัฐ
- (5) การสนับสนุนทางการเงิน หรือประโยชน์อย่างอื่นแก่พรรคการเมืองโดยรัฐ การจำกัดวงเงินค่าใช้จ่ายของพรรคการเมืองในการเลือกตั้ง และการควบคุมการรับบริจาคของพรรคการเมือง
- (6) การตรวจสอบสถานะทางการเงินของพรรคการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบและเปิดเผยที่มาของรายได้และการใช้จ่ายของพรรคการเมือง

⁴⁶ Ibid. หน้า 78.

(7) การจัดทำบัญชีแสดงรายรับและรายจ่ายของพรรคการเมือง และบัญชีแสดงทรัพย์สินและหนี้สินของพรรคการเมือง ซึ่งต้องแสดงโดยเปิดเผยซึ่งที่มาของรายได้และการใช้จ่ายประจำปีของพรรคการเมืองในทุกกรอบปีปฏิทินเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อตรวจสอบและประกาศให้สาธารณชนทราบ ”

นอกจากนี้ สภาร่างรัฐธรรมนูญในขณะนั้นยังมีแนวคิดให้ ส.ส.ไม่จำเป็นต้องสังกัดพรรคการเมือง เพื่อให้ประชาชนมีอิสระในการตัดสินใจเลือกผู้แทน แต่สุดท้ายแนวคิดดังกล่าวก็ล้มเลิกไปโดยนายสามารถ แก้วมีชัย อดีต ส.สร.ในขณะนั้นระบุว่า

“ตอนเราทำรัฐธรรมนูญ 2540 เรายังคิดกันว่า เราไม่เห็นจำเป็นจะต้องให้สังกัดพรรค ให้ประชาชนตัดสินใจว่าเขาจะเลือกหรือไม่เลือกใคร ก็ถึงเวลาที่เขาได้รับเลือกมาแล้วมีความคิดเดียวกัน ก็มารวมตัวกันในสภา เป็นกลุ่มเป็นก้อน แล้วพัฒนาเป็นพรรคก็ได้ ปรากฏว่าในที่สุดแล้วเราก็ไม่เอาแนวคิดนี้”⁴⁷

ต่อมาในวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2540 สภาผู้แทนราษฎร ได้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองคณะหนึ่ง จำนวน 27 คน ประกอบไปด้วยนักวิชาการจำนวนหนึ่ง และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้น ต่อมาเมื่อร่างเสร็จแล้ว ได้ส่งต่อไปที่วุฒิสภาเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว แต่วุฒิสภามีมติไม่เห็นชอบกับร่างดังกล่าว โดยมีความเห็นว่ามีส่วนที่ต้องแก้ไขเพิ่มเติม จึงส่งกลับมายังสภาผู้แทนราษฎร และขอให้ตั้งกรรมาธิการร่วมสองสภาเพื่อพิจารณาแก้ไขอีกรอบ จนในที่สุดพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ก็ได้ประกาศให้ใช้บังคับเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2541 โดยมีสาระสำคัญดังนี้

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 เป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับแรกที่มีองค์กฤษฎีตามรัฐธรรมนูญเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบพรรคการเมืองโดยตรงคือ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่เข้ามาทำหน้าที่แทนสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย และศาลรัฐธรรมนูญที่มีบทบาทต่อการชี้ชะตา คาคัดโทษพรรคการเมือง

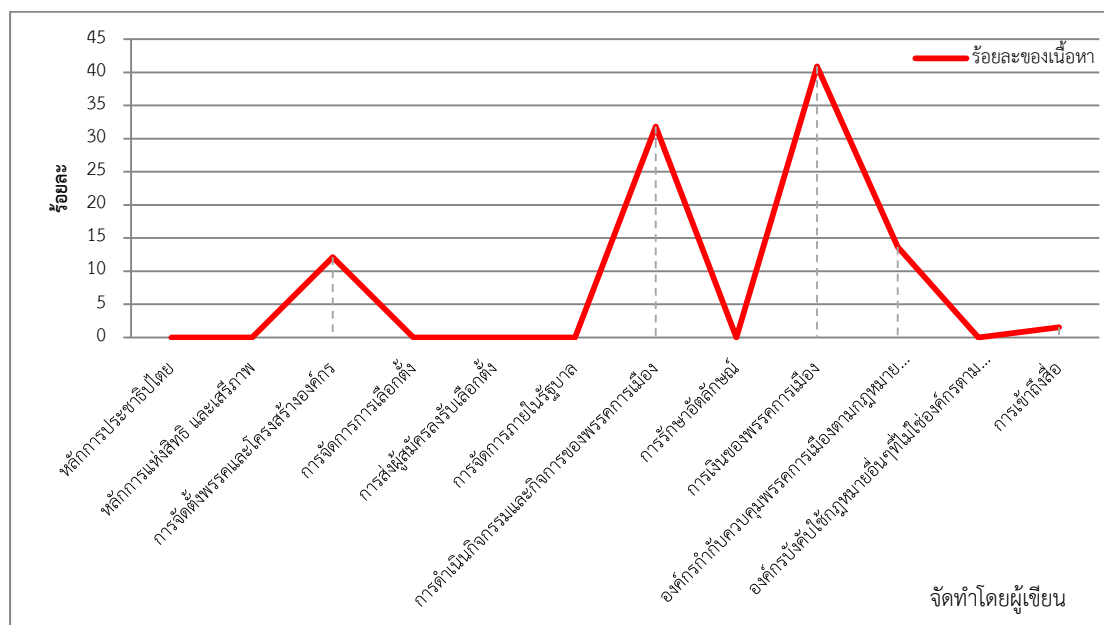
⁴⁷ สามารถ แก้วมีชัย. อดีตรองประธานสภาผู้แทนราษฎร. (สัมภาษณ์โดยผู้เขียน ที่พรรคเพื่อไทย อาคาร OAI ถ.เพชรบุรีตัดใหม่ แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ, เวลา 13.00 น., วันที่ 13 กันยายน 2559).

ซึ่งสามารถแสดงออกมาเป็นกราฟได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 7 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541

จากกราฟจะเห็นได้ว่า กราฟมีลักษณะเป็นภูเขา 3 ลูก เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติพรรคการเมือง 4 ฉบับก่อนหน้านี้นี้ แต่สิ่งที่ทำให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 โดดเด่นคือ การเพิ่มหมวดที่ว่าด้วยการเงิน และการสนับสนุนโดยรัฐเข้ามา จากเดิมที่มีแค่หมวดการจัดตั้งพรรค และหมวดการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองเท่านั้น ทำให้กราฟในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเงินของพรรคพุ่งสูงขึ้นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการให้พรรคการเมืองปลอดจากนายทุนและมีการตรวจสอบอย่างเข้มงวดเพื่อความโปร่งใส โดยเปลี่ยนให้รัฐกลายเป็นนายทุนพรรคการเมืองเสียเองผ่านการสนับสนุนงบประมาณโดยกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง นอกจากนี้ ยังเพิ่มกระบวนการ และมาตรการตรวจสอบงบประมาณที่รัฐสนับสนุนอย่างเข้มงวดโดยคาดโทษสูงสุดคือการยุบพรรคการเมืองเมื่อพรรคไม่รายงานการใช้จ่ายเงินดังกล่าว นอกจากนี้สิ่งที่เพิ่มเข้ามาและแตกต่างจากพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับที่ผ่านมาคือ เรื่องของการจัดสรรเวลาออกอากาศให้แก่พรรคการเมืองเพื่อแถลงผลงานในรอบปี ซึ่งจัดสรรให้เฉพาะกรณีพรรคที่มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น ตามมาตรา 60 ส่วน

เรื่องของการดำเนินกิจกรรม และกิจการพรรคการเมืองยังคงอยู่ในอัตราส่วนใกล้เคียงกับพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับที่ผ่านมา

และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ยังเป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับแรก ที่มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรเวลาออกอากาศเพื่อแถลงผลงานของพรรคการเมืองอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีการออกประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง และข้อกำหนดคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องของหลักเกณฑ์ด้านการเงิน และการสนับสนุนโดยรัฐ เพื่อเป็นแนวทางการกำกับดูแลหรือขยายความตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 อีก 11 ฉบับ ดังนี้

1. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง หลักเกณฑ์ และวิธีการในการบริจาคแก่พรรคการเมือง และการบริจาคของพรรคการเมือง
2. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง หลักเกณฑ์ และวิธีการในการประชุมจัดตั้งพรรคการเมือง
3. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง แบบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของหัวหน้าพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมือง และกรรมการสาขาพรรคการเมือง
4. ข้อกำหนดคณะกรรมการการเลือกตั้ง ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการตรวจสอบรายการค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งของผู้สมัครและพรรคการเมือง
5. ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่อง แนวทางปฏิบัติสำหรับการจัดสรรเวลาออกอากาศให้แก่พรรคการเมืองเพื่อแถลงผลงาน
6. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง การยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของกรรมการสาขาพรรคการเมือง
7. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง การห้ามประกาศ โฆษณา หรือกระทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นที่เข้าใจว่าผู้สมัคร หรือพรรคการเมืองใดได้รับคะแนนเท่าใด ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น

8. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง การสอบถามผู้มีสิทธิเลือกตั้งว่าลงคะแนนให้ ผู้สมัคร หรือพรรคการเมืองใดเมื่อพ้นบริเวณที่เลือกตั้ง
9. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง การเปิดซองและการทำลายบัญชีแสดงรายการ ทรัพย์สินและหนี้สินของหัวหน้าพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมือง และ กรรมการสาขาพรรคการเมือง
10. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง กองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง
11. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการสนับสนุนค่าใช้จ่าย และค่าสาธารณูปโภคให้แก่พรรคการเมือง

การจากศึกษาพบว่าพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มีจำนวนมากถึง 157 พรรคการเมือง(ข้อมูลตามภาคผนวก : ตาราง 15) เพิ่มขึ้นมากกว่าพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 ถึง 280 เท่า หรือเพิ่มมากกว่า 101 พรรค เป็นพรรคการเมืองที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 จำนวน 18 พรรค (บทเฉพาะกาล มาตรา 92 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 บัญญัติให้พรรคการเมืองซึ่งจดทะเบียนพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 เป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้) และเป็นพรรคการเมืองที่ตั้งขึ้น ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 จำนวน 139 พรรค

การยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 บัญญัติไว้ในมาตรา 65 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

“ มาตรา 65 พรรคการเมืองย่อมเลิกหรือยุบด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

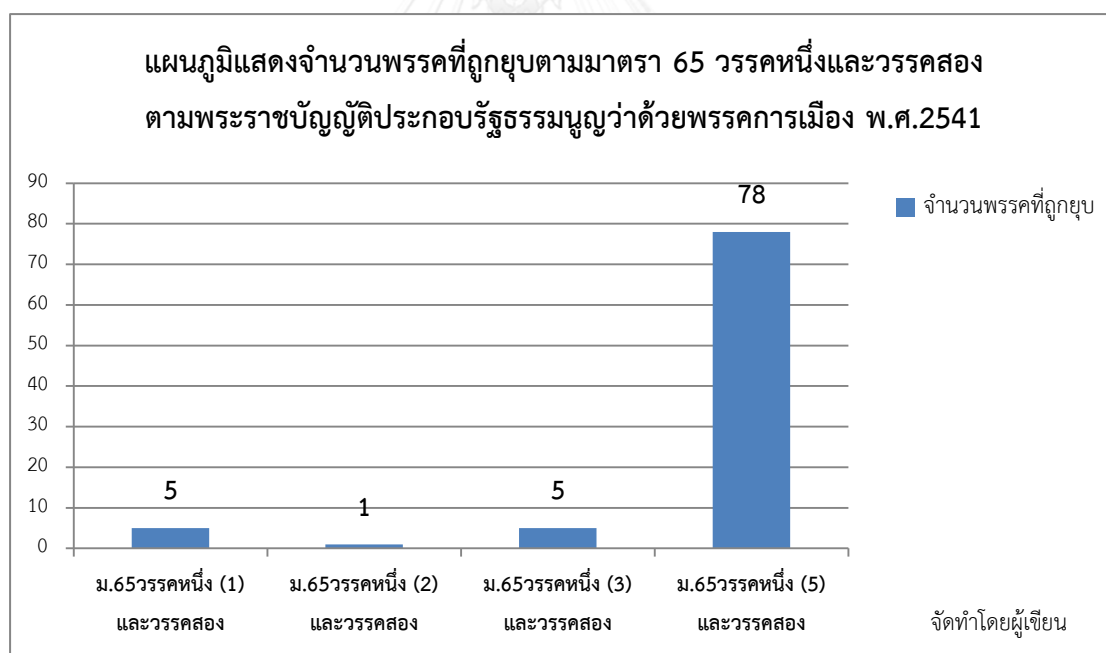
- (1) มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง
- (2) มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงสิบห้าคน
- (3) มีการยุบพรรคการเมืองไปรวมกับพรรคการเมืองอื่นตามหมวด 5
- (4) มีคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญยุบพรรคการเมือง
- (5) ไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 25 มาตรา 26 มาตรา 29 มาตรา 35

หรือมาตรา 62

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองว่าพรรคการเมืองใดมีเหตุตามที่ระบุไว้ใน (1) (2) (3) หรือ (5) ให้นายทะเบียนยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ปรากฏต่อนายทะเบียน เมื่อศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่ามีเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองตามคำร้องของนายทะเบียนให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้น ”

ซึ่งจากข้อมูลพบว่า มีพรรคการเมืองถูกยุบตามมาตรา 65 พรรคหนึ่ง และพรรคสองทั้งสิ้น 89 พรรค จากพรรคที่จัดตั้งทั้งหมด 157 พรรค คิดเป็นร้อยละ 56.69 แบ่งออกเป็น ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคหนึ่ง (1) และพรรคสอง จำนวน 5 พรรค, ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคหนึ่ง (2) และพรรคสอง จำนวน 1 พรรค, ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคหนึ่ง (3) และพรรคสอง จำนวน 5 พรรค และ ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคหนึ่ง (5) และพรรคสอง จำนวน 78 พรรค

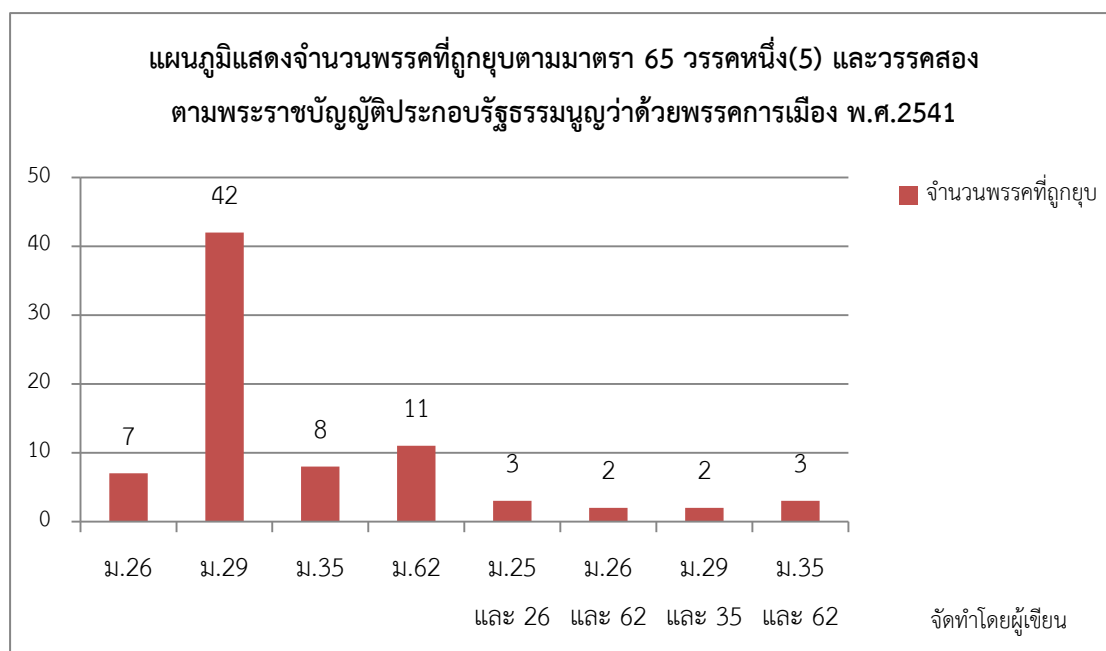
แผนภูมิที่ 8 จำนวนพรรคที่ถูกยุบตามมาตรา 65 พรรคหนึ่งและพรรคสองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541

โดยการยุบพรรคตาม ม.65 พรรคหนึ่ง (5) และพรรคสอง สามารถแบ่งออกเป็น การไม่ดำเนินการตามมาตรา 26 จำนวน 7 พรรค, การไม่ดำเนินการตามมาตรา 29 จำนวน 42 พรรค, การไม่ดำเนินการตามมาตรา 35 จำนวน 8 พรรค, การไม่ดำเนินการตามมาตรา 62 จำนวน 11 พรรค, การไม่ดำเนินการตามมาตรา 25 และมาตรา 26 จำนวน 3 พรรค, การไม่ดำเนินการตามมาตรา 26

และมาตรา 62 จำนวน 2 พรรค, การไม่ดำเนินการตามมาตรา 29 และมาตรา 35 จำนวน 2 พรรค และ การไม่ดำเนินการตามมาตรา 35 และมาตรา 62 จำนวน 3 พรรค

แผนภูมิที่ 9 จำนวนพรรคที่ถูกยุบตามมาตรา 65 วรรคหนึ่ง(5) และวรรคสองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541

จากข้อมูลพบว่า การยุบพรรคส่วนใหญ่เกิดจากกรณีที่พรรคการเมืองไม่สามารถดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายพรรคการเมืองกำหนดได้(มาตรา 65 วรรคหนึ่ง (5) และวรรคสอง) ซึ่งมีจำนวนสูงถึงร้อยละ 87.64 (จำนวน 78 พรรค จาก 89 พรรค) โดยส่วนใหญ่เป็นกรณีตาม มาตรา 29 คือ พรรคไม่สามารถหาสมาชิกได้ครบ 5,000 คน และสาขาพรรคใน 4 ภูมิภาคได้ทันในระยะเวลา 180 วัน ทำให้มีพรรคถูกยุบจากกรณีดังกล่าวกว่า 42 พรรค คิดเป็นร้อยละ 53.85 ของพรรคที่ถูกยุบทั้งหมด รองลงมาเป็นกรณีที่พรรคไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนในรอบปีปฏิทิน ตามมาตรา 62 ทำให้มีพรรคถูกยุบ 11 พรรค คิดเป็นร้อยละ 14.10 ถัดมาเป็นกรณีพรรคไม่ได้จัดทำรายงานการดำเนินกิจการในรอบปีปฏิทิน ตามมาตรา 35 ทำให้มีพรรคถูกยุบ 8 พรรค คิดเป็นร้อยละ 10.26 และกรณีที่พรรคไม่สามารถจัดประชุมใหญ่พรรคได้เนื่องจากไม่ครบองค์ประชุมตามมาตรา 26 ทำให้มีพรรคถูกยุบ 7 พรรค คิดเป็นร้อยละ 8.97 ซึ่งจะเห็นว่า พรรคการเมืองสามารถจัดตั้งได้ง่ายตามรัฐธรรมนูญจริง แต่ก็ถูกยุบได้ง่ายเช่นกัน โดยพรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่จะมีอายุอย่างมากได้

เพียง 180 วัน หรือ 6 เดือน เท่านั้นหากไม่สามารถหาสมาชิกได้ 5,000 คน และ สาขาพรรคใน 4 ภูมิภาคได้ทัน ซึ่งในระยะเวลาที่พรรคต้องหาสมาชิกและตั้งสาขาให้ได้ตามเงื่อนไขแห่งมาตรา 29 รวมทั้งการจัดประชุมใหญ่พรรคการเมืองนั้น พรรคต้องใช้งบประมาณของพรรคเอง ซึ่งการสนับสนุนโดยรัฐได้ครอบคลุมเพียงการสนับสนุนเงินให้แก่พรรคการเมืองที่มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีสมาชิก และสาขาพรรคจำนวนมากเท่านั้น จึงเป็นเหตุให้พรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่ ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ พรรคการเมืองขนาดเล็ก และพรรคแนวอุดมการณ์ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้ตัวเองได้หากไม่มีนายทุนพรรคการเมืองสนับสนุน ตรงข้ามกับพรรคการเมืองขนาดใหญ่ที่มีรัฐและนายทุนพรรคคอยสนับสนุน และเนื่องจากพรรคขนาดเล็กและพรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่ไม่เข้าเกณฑ์การจัดสรรเงินสนับสนุนโดยรัฐ มาตรการด้านการเงินที่คอยควบคุมจึงลดน้อยลงไปด้วย เป็นเหตุให้พรรคส่วนใหญ่ไม่ถูกยุบตามมาตราที่บัญญัติเกี่ยวกับการรายงานและตรวจสอบด้านการเงินของพรรค แม้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองฉบับนี้จะมีอัตราส่วนของการควบคุมด้านการเงินสูงมากก็ตาม

นอกจากนี้ยังมีการยุบพรรคโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 66 และ มาตรา 67 ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการล้มล้างระบอบการปกครอง หรือมีการกระทำอันเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ โดยมีพรรคการเมืองที่ถูกยุบตามมาตราดังกล่าวทั้งสิ้น 4 พรรค คือ พรรคไทยรักไทย ถูกยุบตามมาตรา 67 ประกอบมาตรา 66 วรรคหนึ่ง (1) และ (3) ส่วน พรรคแผ่นดินไทย, พรรคพัฒนาชาติไทย, และ พรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า ถูกยุบตามมาตรา 67 ประกอบมาตรา 66 วรรคหนึ่ง (2) และ (3) เพราะฉะนั้นทำให้มีพรรคการเมืองทั้งหมดที่ถูกยุบพรรคตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ทั้งสิ้น 93 พรรค จาก 157 พรรค หรือคิดเป็นร้อยละ 59.24

เนื่องจากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ที่ต้องการให้พรรคการเมืองสามารถจัดตั้งพรรคได้ง่าย แต่ไม่ต้องการพรรคจำนวนมากในสภา เนื่องจากจะทำให้รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพ ต้องการให้มีความเป็นประชาธิปไตยในพรรคการเมือง สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส จึงเกิดเป็นพรรคตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ขึ้น และผลลัพธ์ที่ได้ก็มีลักษณะตรงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญทุกประการ คือ เกิดพรรคการเมืองขนาดใหญ่ มีเสียงข้างมากเด็ดขาดในสภา เป็นรัฐบาลที่เข้มแข็ง สามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้ พรรคการเมืองขนาดเล็กไร้ความหมาย จากเกณฑ์ขั้นต่ำร้อยละ 5 ของคะแนนเสียงทั่วประเทศ และทยอยถูกยุบจากข้อจำกัด

ด้านขนาดองค์กร รัฐผันตัวเป็นนายทุนพรรคการเมืองเสียเอง และมุ่งอุปถัมภ์พรรคขนาดใหญ่ (ซึ่งมี นายทุนพรรคคอยสนับสนุนอยู่แล้ว) เนื่องจากเข้าเกณฑ์ตามกฎหมาย พรรคขนาดเล็กขาดการ สนับสนุนจึงต้องหันพึ่งนายทุนพรรคการเมืองที่ไม่ใช่รัฐ ด้วยผลลัพธ์ต่างๆเหล่านี้ นำมาซึ่งข้ออ้างของ การรัฐประหารโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข หรือ คปค. ที่นำโดย พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549

ต่อมามีการออกประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 15 เรื่อง ห้ามพรรคการเมืองประชุมหรือดำเนินการอื่นใดทาง การเมือง ลงวันที่ 21 กันยายน พ.ศ.2549 โดยมีเนื้อหาคล้ายกับ ประกาศคณะรักษาความสงบ เรียบร้อยแห่งชาติฉบับที่ 20 เรื่อง พระราชบัญญัติ พรรคการเมือง ห้ามพรรคการเมืองประชุมหรือ ดำเนินกิจกรรมอื่นใดทางการเมือง เมื่อครั้งรัฐประหารปี พ.ศ.2524 โดยระบุว่า

“ เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้สิ้นสุดลงตามประกาศ คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับ ที่ 3 ลงวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 แล้ว และได้มีประกาศคณะปฏิรูปการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 7 ลงวันที่ 20 กันยายน พ.ศ.2549 เรื่องการห้ามชุมนุมทางการเมือง แต่เพื่อให้การดำเนินการปกครองตามระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากที่สถานการณ์เข้าสู่ปกติแล้ว คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จึงประกาศดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มีผล บังคับใช้ต่อไป เพื่อให้พรรคการเมืองยังคงสภาพอยู่ต่อไปได้

ข้อ 2 เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อย ห้ามมิให้พรรคการเมืองที่มีอยู่ แล้วดำเนินการประชุมหรือดำเนินกิจการใดๆในทางการเมือง และการดำเนินการเพื่อการ จัดตั้งหรือจดทะเบียนพรรคการเมืองให้ระงับไว้เป็นการชั่วคราว ”

ด้วยประกาศดังกล่าว ซึ่งมีแนวทางเกี่ยวกับการรัฐประหารเมื่อ พ.ศ.2524 ทำให้พรรคการเมืองที่ไม่ได้ถูกยุบตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 จำนวน 64 พรรค ยังคงดำรงสภาพความเป็นพรรคอยู่ได้

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550

การยึดอำนาจการปกครองของรัฐบาล พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือ คปค. ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ หรือ คมช. เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 นั้น ได้ให้เหตุผลของการยึดอำนาจไว้ว่า ไม่ต้องการเห็นชาติบ้านเมืองแบ่งแยก รวมทั้งที่ผ่านมา มีการทุจริตประพฤติมิชอบ เป็นภัยต่อความมั่นคง มีการแทรกแซงองค์กรอิสระ ทำให้ระบอบประชาธิปไตยไม่เข้มแข็ง และเกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม รวมถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ต้องแก้ไขปรับปรุงให้สมบูรณ์ในหลายส่วน ทำให้กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นหลังจากนั้นมีธำนาถคือ เรื่องของความปรองดอง และการปราบทุจริตในแวดวงการเมืองให้หมดไป ดังที่สภาร่างรัฐธรรมนูญในขณะนั้นได้วางกรอบเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการยึดตามแนวทางรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 และมีการแก้ไขจุดอ่อนใน 4 ประเด็น⁴⁸ คือ

1. การคุ้มครอง ส่งเสริม และขยายสิทธิเสรีภาพของประชาชน
2. ลดการผูกขาดอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจประชาชน
3. การเมืองต้องโปร่งใส มีคุณธรรม และจริยธรรม
4. ทำให้องค์กรอิสระมีความเข้มแข็ง และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งเจตนารมณ์ดังกล่าวลือไปตามแนวทางที่ พล.อ.สนธิ บุญรัตนกลิน หัวหน้าคณะมนตรีความมั่นคงในขณะนั้นให้ไว้⁴⁹ คือ

1. ห้ามไม่ให้บุคคลใดมีสิทธิเป็นนายกรัฐมนตรีเกินกว่า 2 สมัย
2. ห้ามไม่ให้รัฐบาลทำหน้าที่รักษาการในช่วงระหว่างการยุบสภาจนถึงการเลือกตั้ง
3. ให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการแต่งตั้งด้วย
4. ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย้ายพรรคได้ง่ายขึ้น
5. ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามารถยื่นญัตติไม่ไว้วางใจรัฐบาลได้ง่ายขึ้น

⁴⁸ วิกิพีเดีย. (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. Retrieved from https://th.wikipedia.org/wiki/รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย_พุทธศักราช_2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย_พุทธศักราช_2550

⁴⁹ Ibid.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2550 ด้วยความหวังว่าจะนำประเทศไปสู่ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ช่วยแก้ปัญหาการผูกขาดอำนาจรัฐ ระบอบการเมืองต้องโปร่งใส มีคุณธรรมจริยธรรม และเพิ่มสิทธิ เสรีภาพของประชาชนอย่างเต็มที่ ทำให้กฎหมายพรรคการเมือง ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่จะร่างขึ้นใหม่นั้นต้องสอดคล้องกับหลักการและเจตนารมณ์ดังกล่าวด้วย โดยในกระบวนการร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองฉบับใหม่ ได้แก้ไขเพิ่มเติมจากบทบัญญัติจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 เป็นหลัก และได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2550 โดยมีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

บุคคลจำนวนตั้ง 15 คนสามารถรวมตัวเพื่อดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองได้ และต้องดำเนินการจัดหาสมาชิกให้ได้ 5,000 คน สาขาพรรคใน 4 ภูมิภาค ภายในระยะเวลา 1 ปี หากไม่สามารถดำเนินการได้ทัน จะเป็นเหตุให้สิ้นสภาพพรรคการเมือง นอกจากนี้ยังห้ามไม่ให้ใช้ชื่อพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปแล้ว มาตั้งเป็นชื่อพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งต่างจากพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับที่ผ่านมา นายทะเบียนพรรคการเมืองยังสามารถลงโทษทางปกครองแก่พรรคการเมือง ด้วยการสั่งให้พรรคการเมืองชำระค่าปรับทางปกครอง ในกรณีที่พรรคการเมืองไปปฏิบัติตามคำสั่งนายทะเบียนพรรคการเมือง ไม่ส่งเอกสาร หรือส่งเอกสารล่าช้า รวมทั้งไม่ดำเนินกิจการพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง โดยมีโทษปรับตั้งแต่ 3,000 บาท ถึง 200,000 บาท นอกจากนี้ หากพรรคยังไม่ดำเนินการชำระค่าปรับทางปกครองตามคำสั่งนายทะเบียนพรรคการเมือง นายทะเบียนพรรคการเมืองสามารถยึด หรืออายัดทรัพย์สินของกรรมการบริหารพรรคที่มีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของนายทะเบียนพรรคการเมือง ตามมาตรา 132 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550

โดยเมื่อนำข้อมูลมาจำแนกเนื้อหาตามรายมาตรา ตามรูปแบบของ Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova จะได้ดังนี้

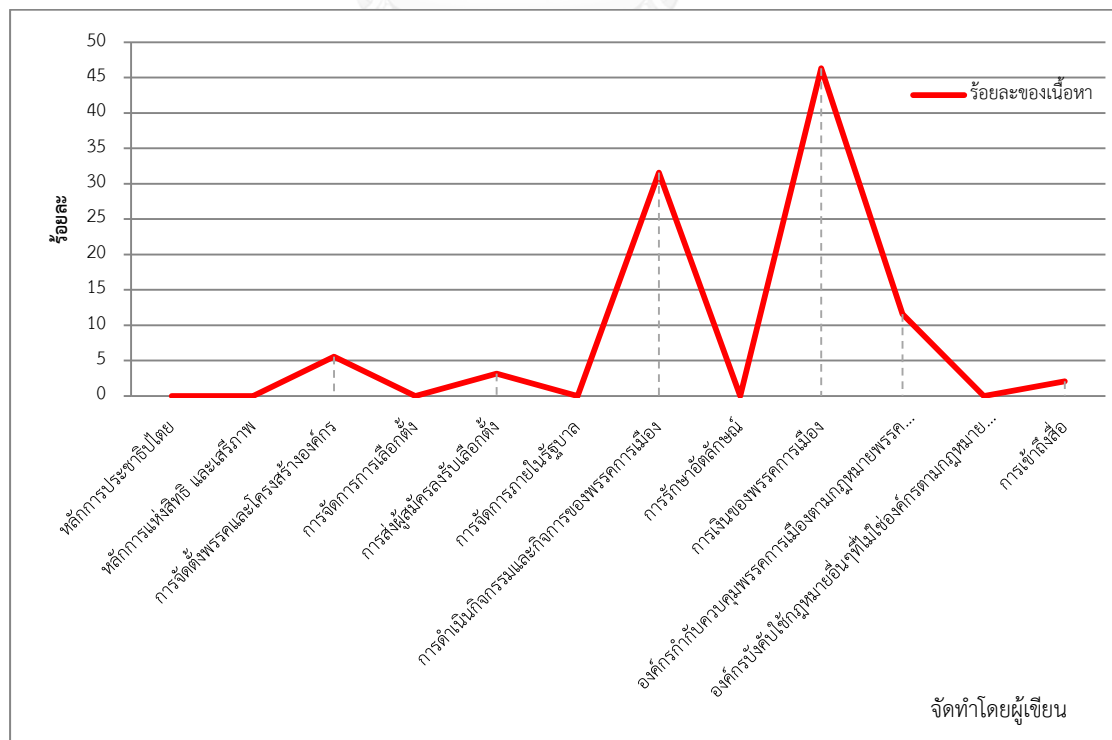
ตารางที่ 9 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550

	คดีอาชญากรรมประเภทอื่น	MLBประเภทอื่นๆ/สิ่งพิมพ์ประเภทอื่น	MLBประเภทอื่นๆ/สิ่งพิมพ์ประเภทอื่น	คดีอาชญากรรมประเภทอื่น	คดีอาชญากรรมประเภทอื่น	คดีอาชญากรรมประเภทอื่น	คดีอาชญากรรมประเภทอื่น	คดีอาชญากรรมประเภทอื่น	คดีอาชญากรรมประเภทอื่น	คดีอาชญากรรมประเภทอื่น	คดีอาชญากรรมประเภทอื่น	คดีอาชญากรรมประเภทอื่น
มาตรา	0	0	5	0	3	0	30	0	44	11	0	2
ร้อยละ	0	0	5.26	0	3.16	0	31.58	0	46.32	11.58	0	2.10

(N = 66 ไม่นับรวมส่วนอารัมภบท และบทลงโทษ) จัดทำโดยผู้เขียน

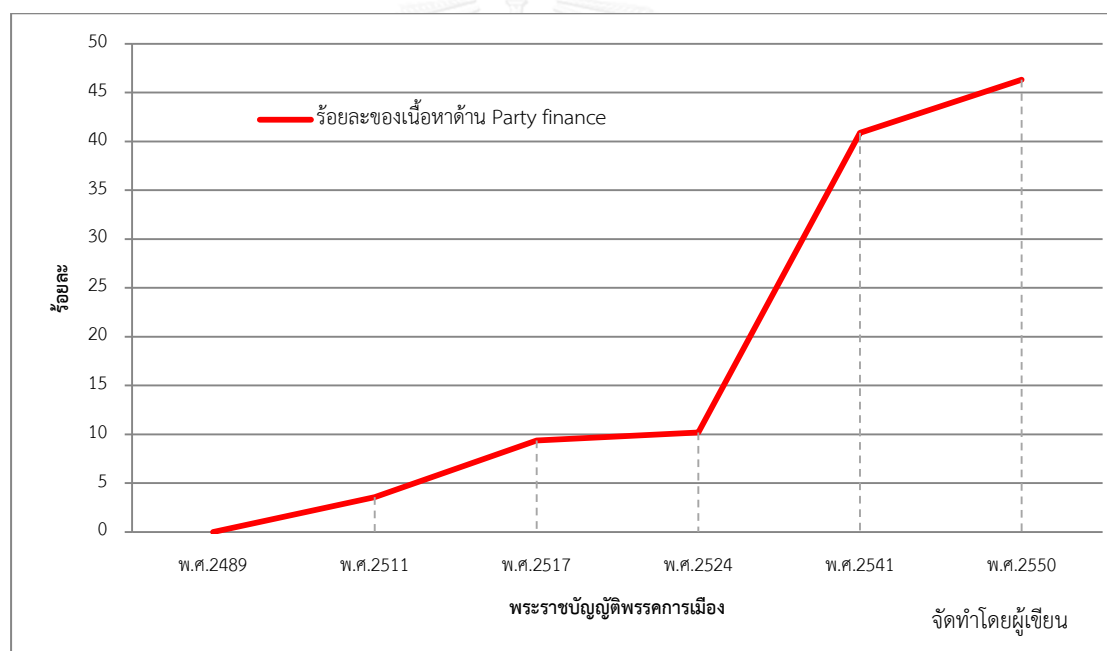
ซึ่งสามารถแสดงออกมาเป็นกราฟได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 10 อัตราส่วนเนื้อหาในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550

จะเห็นได้ว่าพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ให้ความสำคัญกับการกำกับมาตรการด้านการเงินของพรรคการเมืองเป็นอย่างมาก เป็นอัตราส่วนร้อยละ 46.32 ของมาตราทั้งหมด โดยเพิ่มขึ้นสูงกว่าพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ที่มีอัตราส่วนอยู่ที่ร้อยละ 40.90 โดยสอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการเพิ่มความโปร่งใสและตรวจสอบได้ของพรรคการเมือง ซึ่งการบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมาตรการกำกับด้านการเงินของพรรคการเมืองนั้น มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมากหากเทียบกับพระราชบัญญัติพรรคการเมืองทุกฉบับที่ผ่านมา และก้าวกระโดดอย่างมาก และมีนัยยะสำคัญในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 และ พ.ศ.2550

แผนภูมิที่ 11 แนวโน้มการบัญญัติเนื้อหาด้าน Party finance ของกฎหมายพรรคการเมืองไทย

จะเห็นว่า กราฟในช่วงระหว่างพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มีลักษณะที่ก้าวกระโดดในการกำกับด้านการเงินของพรรคการเมือง ซึ่งมีอัตราส่วนในพระราชบัญญัติพรรคการเมืองจากร้อยละ 10.2 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 40.9 เป็นผลมาจากการเพิ่มหมวดที่ว่าด้วยการเงินและการสนับสนุนพรรคการเมือง ในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการเพิ่มหมวดที่ว่าด้วยการเงินโดยเฉพาะ แต่กระนั้นก็ได้หมายความว่า การเพิ่มขึ้นของการกำกับด้านการเงินของพรรคการเมืองจะ

เป็นเหตุให้พรรคการเมืองถูกยุบมากขึ้น เนื่องจากพรรคการเมืองที่จะได้รับเงินสนับสนุนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มีเพียงร้อยละ 20-30 ของพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นทั้งหมด และพรรคการเมืองส่วนใหญ่ที่ได้รับเงินสนับสนุนเป็นพรรคการเมืองขนาดกลาง และพรรคการเมืองขนาดเล็กมีคุณสมบัติครบตามมาตรา 26 คือ มีสมาชิกครบ 5,000 คน และมีสาขาพรรคอย่างน้อย 1 สาขาใน 4 ภูมิภาค ภายในระยะเวลา 1 ปีหลังจัดตั้งพรรค นั้นหมายความว่า พรรคดังกล่าวมีการจัดรูปแบบองค์กร และมีความพร้อมมากเพียงพอที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามการกำกับด้านการเงินในระดับหนึ่งแล้ว

ในส่วนของโครงสร้างองค์กรของพรรค พบว่า มีอัตราส่วนลดลงจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 จากร้อยละ 12.12 เหลือ ร้อยละ 5.56 เน้นความพยายามลดขั้นตอนและเงื่อนไขของการจัดตั้งพรรคการเมืองให้ประชาชนเข้าสู่ระบบการเมืองได้ง่ายขึ้น ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ รวมทั้งเพิ่มหลักเกณฑ์การส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้งขึ้นร้อยละ 3.16 ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติหลักการในส่วนนี้ สะท้อนความต้องการทำให้เกิดประชาธิปไตยในพรรคการเมือง ด้วยการกำหนดตำแหน่งคณะกรรมการคัดเลือกผู้สมัครลงรับเลือกตั้งของพรรคให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างพรรคการเมือง จากการกำหนดให้มีการเลือกคณะกรรมการชุดดังกล่าวในการประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง รวมถึงการกำหนดสัดส่วนผู้สมัครชายและหญิงให้เหมาะสมอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีการออกประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง และข้อกำหนดคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องแนวทางการดำเนินกิจการและการจัดกิจกรรมของพรรคการเมือง เพื่อเป็นแนวทางการกำกับดูแลหรือขยายความตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 อีก 9 ฉบับ ดังนี้

1. ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่อง การรับสมัครสมาชิกพรรคการเมือง การจัดทำและแบบทะเบียนสมาชิกพรรคการเมือง และวิธีการแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง ต่อนายทะเบียนพรรคการเมือง
2. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง กองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง

3. ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่อง แนวทางปฏิบัติสำหรับการจัดสรรเวลาออกอากาศให้แก่พรรคการเมืองในการแถลงผลงานของพรรคการเมืองทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และสถานีวิทยุโทรทัศน์ของรัฐ
4. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และจำนวนค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนพรรคการเมือง ประจำปี ...
5. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง จำนวน หลักเกณฑ์และวิธีการให้เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด อันอาจคำนวณเป็นเงินได้ตามปกติประเพณี ของพรรคการเมือง ผู้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมือง และสมาชิกซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
6. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการประชุมจัดตั้งพรรคการเมือง และการจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมือง
7. ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่อง วิธีการรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง
8. ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่อง แบบจดทะเบียนและการจัดตั้งพรรคการเมือง และแบบหนังสือแจ้งการจัดตั้งสาขาพรรคการเมือง
9. ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการตรวจสอบรายการค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งของผู้สมัครหรือพรรคการเมือง

พรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มีทั้งสิ้น 183 พรรค(ข้อมูลตามภาคผนวก : ตาราง 16) โดยพบว่า พรรคการเมืองที่มีสถานะเป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 จำแนกได้เป็นพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 จำนวน 5 พรรค เป็นพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 จำนวน 59 พรรค และเป็นพรรคที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 จำนวน 119 พรรค

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 กำหนดเหตุแห่งการสิ้นสภาพพรรคการเมือง (มาตรา 91) การเลิกพรรคการเมือง (มาตรา 92) และการยุบพรรคการเมือง (มาตรา 93, 94 และ 95) ไว้ดังนี้

“มาตรา 91 พรรคการเมืองย่อมสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมืองด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) ไม่สามารถดำเนินการตามมาตรา 26 ได้ ภายในเวลาที่กำหนด

(2) ไม่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไปสองครั้งติดต่อกัน หรือเป็นเวลาแปดปีติดต่อกัน สุดแต่ระยะเวลาใดจะยาวกว่ากัน

(3) มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงห้าพันคน เป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี

(4) ไม่มีการเรียกประชุมใหญ่พรรคการเมือง หรือไม่มีการดำเนินกิจกรรมใดทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี โดยมีได้มีเหตุอันสมควรอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนหรือเมื่อมีผู้ยื่นคำร้องต่อนายทะเบียนว่ามีเหตุตามมาตรานี้ให้นายทะเบียนดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริง ถ้าเห็นว่ามีเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองใดจริงให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่าพรรคการเมืองนั้นสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง

ในกรณีที่หัวหน้าพรรคการเมืองที่ถูกประกาศว่าสิ้นสภาพตามวรรคสอง เห็นว่าการประกาศของนายทะเบียนไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ หัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น อาจยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้มีคำสั่งเลิกการประกาศได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

มิให้นำความในมาตรานี้มาใช้บังคับกับกรณีที่พรรคการเมืองมีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ”

“มาตรา 92 พรรคการเมืองย่อมเลิกด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง เว้นแต่เป็นกรณีที่มีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้ดำเนินการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 93 วรรคหนึ่ง

(2) มีการควมรวมพรรคการเมืองตามหมวด 5 การควมรวมพรรคการเมือง

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนว่าพรรคการเมืองใดมีเหตุตามที่ระบุไว้ตามวรรคหนึ่งให้นายทะเบียนดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริง ถ้าเห็นว่ามีเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองจริงให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเลิกพรรคการเมืองนั้น

เมื่อนายทะเบียนมีคำสั่งเลิกพรรคการเมืองใดตามวรรคสองแล้วให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งเลิกพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษา ”

“ มาตรา 93 ในกรณีที่พรรคการเมืองใดมีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมืองแต่พรรคการเมืองนั้นยังมีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ หรือในกรณีที่พรรคการเมืองใดไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 42 วรรคสอง หรือมาตรา 82 ให้ยุบพรรคการเมืองนั้น

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนว่าพรรคการเมืองใดมีเหตุตามวรรคหนึ่งให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ความปรากฏต่อนายทะเบียน เมื่อศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่ามีเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองตามคำร้องของนายทะเบียน ให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้น

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดแล้วให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 94 เมื่อพรรคการเมืองกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ อาจถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมือง

(1) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้

เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการตามที่รัฐธรรมนูญให้ถือว่าเป็น การกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจโดยวิธีการดังกล่าว

(2) กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการ เลือกลงตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา หรือระเบียบหรือประกาศ ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

(3) กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ

(4) กระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐทั้งภายในและภายนอก ราชอาณาจักรหรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือ

(5) กระทำการฝ่าฝืนมาตรา 21 วรรคหนึ่ง มาตรา 43 มาตรา 65 มาตรา 66 มาตรา 69 หรือมาตรา 104

มาตรา 95 เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียน หรือเมื่อนายทะเบียนได้รับแจ้งจากคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองและได้ตรวจสอบแล้วเห็นว่าพรรคการเมืองใดกระทำการตาม มาตรา 94 ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งแจ้งต่ออัยการ สูงสุด พร้อมด้วยหลักฐาน เมื่ออัยการสูงสุดได้รับแจ้งให้พิจารณาเรื่องดังกล่าวให้แล้วเสร็จ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ถ้าอัยการสูงสุดเห็นสมควร ก็ให้ยื่นคำร้องเพื่อให้ศาล รัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าว ถ้าอัยการสูงสุดไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ให้นายทะเบียนตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งโดยมีผู้แทนจากนายทะเบียนและผู้แทนจาก สำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐาน แล้วส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อยื่น คำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญต่อไป ในกรณีที่คณะกรรมการดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการ ดำเนินการยื่นคำร้องได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่แต่งตั้งคณะกรรมการ ให้นายทะเบียนโดย ความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจยื่นคำร้องเอง

หากนายทะเบียนเห็นสมควรจะให้ระงับการดำเนินการของพรรคการเมืองซึ่งกระทำ การตามมาตรา 94 ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งแจ้งต่อ

อัยการสูงสุดขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งระงับการกระทำดังกล่าวของพรรคการเมืองไว้เป็นการชั่วคราว

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดแล้ว ให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา และห้ามมิให้บุคคลใดใช้ชื่อ ชื่อย่อ หรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองซ้ำ หรือห้อง หรือมีลักษณะคล้ายคลึงกับชื่อ ชื่อย่อ หรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองที่ถูกยุบนั้น เพื่อแสวงหาประโยชน์ในการดำเนินกิจการทางการเมือง หรือประโยชน์อื่นใดในทำนองเดียวกัน ”

จากข้อมูล พบว่า มีพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มีเหตุให้ต้องสิ้นสภาพพรรคการเมืองเพียงเหตุเดียว คือ สิ้นสภาพพรรคการเมืองตาม มาตรา 91 วรรคหนึ่ง (1) ไม่สามารถดำเนินการตามมาตรา 26 ได้ ภายในเวลาที่กำหนด (จัดหาสมาชิกพรรคการเมือง 5,000 คน และจัดตั้งสาขาพรรคการเมือง 4 สาขาใน 4 ภูมิภาค ในระยะเวลา 1 ปี นับแต่วันที่นายทะเบียนพรรคการเมืองรับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง) โดยมีพรรคการเมืองที่ต้องสิ้นสภาพทั้งสิ้น 53 พรรค⁵⁰ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 47.75 ของการยุบ เลิก และสิ้นสภาพของพรรคการเมืองทั้งหมด และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น จะเห็นได้ว่า แม้มีการแก้ไขบทบัญญัติในส่วนนี้แล้ว ก็ไม่ส่งผลให้พรรคการเมืองสิ้นสภาพลดลง ส่วนหนึ่งมาจากพรรคการเมืองจำนวนมากตั้งพรรคเพื่อรองรับสถานะ การลงสมัครรับเลือกตั้ง เมื่อไม่ได้ตำแหน่งจึงไม่มีเหตุผลของการทำพรรคการเมืองต่อ เนื่องจากต้องใช้เงินมาก และเสียเวลา ซึ่งการสิ้นสภาพของพรรค กรรมการบริหารพรรคไม่เสียสิทธิทางการเมืองใดๆ

ในส่วนของการเลิกพรรคการเมืองนั้น มีพรรคการเมืองจำนวน 44 พรรค ได้มีการลงมติในที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองเพื่อขอเลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค ซึ่งเป็นเหตุแห่งการเลิกพรรคตาม มาตรา 92 วรรคหนึ่ง (1) และคิดเป็นร้อยละ 39.64 ของการยุบ เลิก และสิ้นสภาพของพรรคการเมืองทั้งหมด

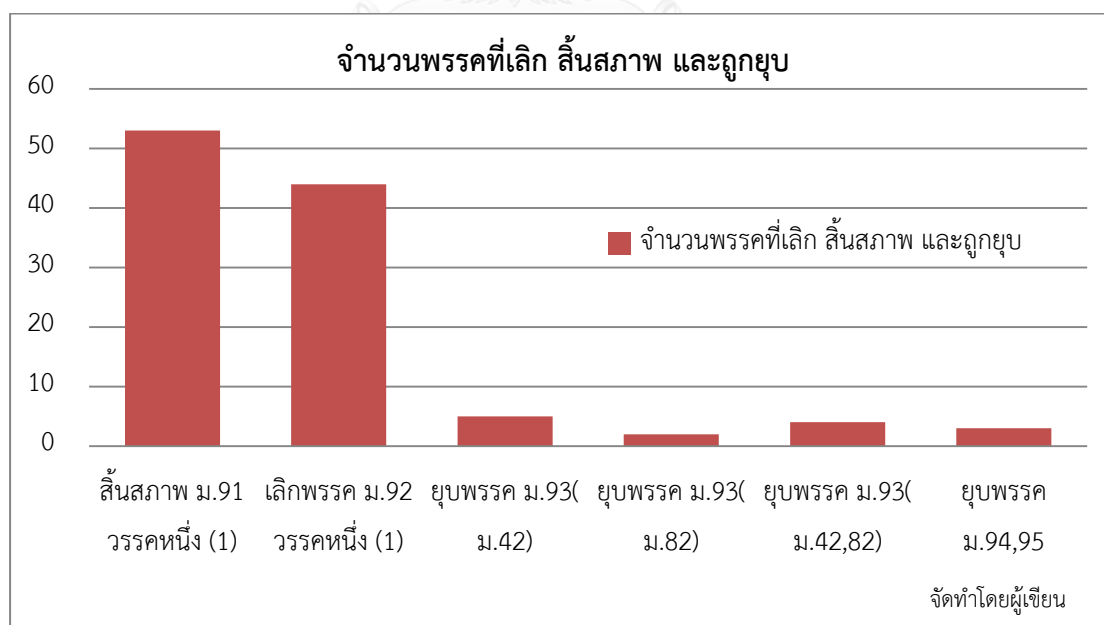
⁵⁰ เป็นข้อมูลพรรคที่สิ้นสภาพนับแต่บังคับใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ.2559 ซึ่งหากไม่มีการรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 ที่มีการออกคำสั่งไม่ให้พรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถจัดหาสมาชิก จัดตั้งสาขา และประชุมพรรคการเมืองได้ จะส่งผลต่อการสิ้นสภาพของพรรคการเมืองจำนวนมาก นายทะเบียนพรรคการเมืองจึงมีการชะลอการบังคับใช้ มาตรา 91 โดยเฉพาะ (1) ออกไปก่อนจนกว่าบ้านเมืองจะเข้าสู่ภาวะปกติ

สำหรับการยุบพรรคการเมือง จากข้อมูลพบว่า มีพรรคการเมืองถูกยุบพรรคทั้งสิ้น 14 พรรค หรือคิดเป็นร้อยละ 12.61 ของการยุบ เลิก และสิ้นสภาพของพรรคการเมืองทั้งหมด โดยเหตุแห่งการยุบพรรค แบ่งออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

กรณีที่ 1 เป็นการยุบพรรคตามมาตรา 93 ซึ่งแบ่งออกเป็นการยุบพรรคด้วยเหตุที่ไม่ดำเนินการตามมาตรา 42 (ไม่จัดทำรายงานการดำเนินการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทิน) ทำให้มีพรรคถูกยุบทั้งสิ้น 5 พรรค, ไม่ดำเนินการตามมาตรา 82 (ไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง) ทำให้มีพรรคถูกยุบทั้งสิ้น 2 พรรค และ ไม่ดำเนินการตามมาตรา 42 และ 82 ทำให้มีพรรคถูกยุบทั้งสิ้น 4 พรรค

กรณีที่ 2 เป็นการยุบพรรคตามมาตรา 94 และ 95 ส่งผลให้มีพรรคการเมืองถูกยุบพรรคทั้งสิ้น 3 พรรค ได้แก่ พรรคชาติไทย(มาตรา 91 วรรคหนึ่ง (1),(2) และมาตรา 95), พรรคพลังประชาชน(มาตรา 91 วรรคหนึ่ง (1),(2) และมาตรา 95) และ พรรคมีชัยมาธิปไตย(มาตรา 91 วรรคหนึ่ง (1),(2) และมาตรา 95)

แผนภูมิที่ 12 จำนวนพรรคที่เลิก สิ้นสภาพ และถูกยุบพรรคภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพรรคการเมือง พ.ศ.2550

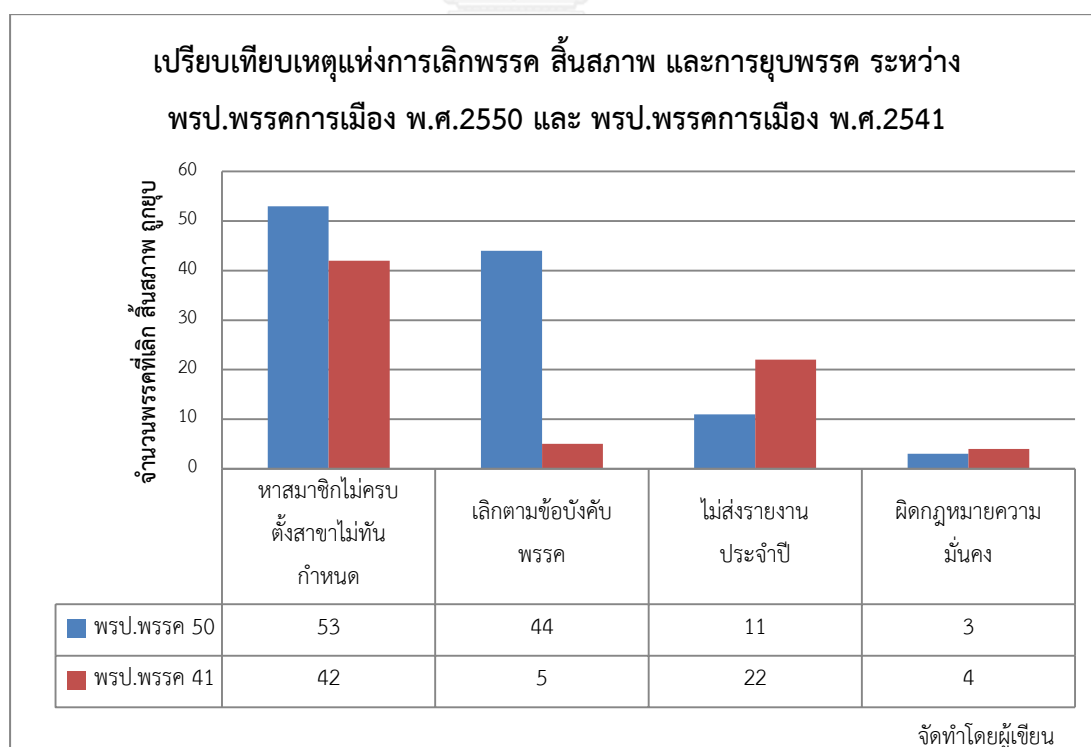

จะเห็นได้ว่า ภายใต้การบังคับใช้ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มีพรรคการเมืองเลิกพรรค สิ้นสภาพ และถูกยุบพรรค ทั้งสิ้น 111

พรรค จากพรรคการเมืองที่จัดแจ้งจัดตั้งพรรคการเมืองทั้งหมด 183 พรรค ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 60.66 ของพรรคการเมืองทั้งหมด ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ซึ่งมีพรรคการเมืองที่เลิกพรรค สิ้นสภาพพรรค และถูกยุบพรรค ร้อยละ 59.24 พบว่า การเลิกพรรค สิ้นสภาพพรรค และการยุบพรรค เพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 1.42

และเมื่อเปรียบเทียบเหตุแห่งการเลิกพรรค สิ้นสภาพพรรค และยุบพรรคการเมือง ระหว่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 พบว่า การสิ้นสภาพหรือยุบพรรคด้วยเหตุเรื่องการจัดหาสมาชิก และสาขาพรรคในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด (พรป.พรรคการเมือง 2550 มาตรา 26 และ พรป.พรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 29) เป็นเหตุแห่งการสิ้นสภาพพรรค หรือยุบพรรคการเมืองมากที่สุด รองลงมาเป็นเหตุเรื่องการเลิกตามข้อบังคับพรรค และเหตุเรื่องการไม่ส่งรายงานการดำเนินกิจกรรมของพรรค และรายงานค่าใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองในรอบปี

แผนภูมิที่ 13 เปรียบเทียบเหตุแห่งการเลิกพรรค สิ้นสภาพ และการยุบพรรค ระหว่าง พรป.พรรคการเมือง พ.ศ.2550 และ พรป.พรรคการเมือง พ.ศ.2541

จะเห็นได้ว่า นอกจากเหตุในเรื่องการหาสมาชิกและตั้งสาขาพรรคการเมืองไม่ทันกรอบเวลาของกฎหมาย จะเป็นสาเหตุอันดับที่หนึ่งของการสิ้นสภาพและยุบพรรคการเมืองแล้ว สาเหตุเรื่องการเลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค ยังเป็นเหตุหนึ่งที่มีตัวเลขน่าสนใจ กล่าวคือ ในช่วงของการบังคับใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพรรคการเมือง พ.ศ.2540 การเลิกพรรคตามข้อบังคับพรรคมีน้อยมาก มีเพียง 5 พรรค ซึ่งต่างจากในช่วงของการบังคับใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ที่มีพรรคขอเลิกพรรคตามข้อบังคับพรรคจำนวนกว่า 44 พรรค ซึ่งคิดเป็น 8.8 เท่า ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพรรคการเมือง พ.ศ.2540 นั้นหมายความว่า เงื่อนไขการบังคับใช้กฎหมายภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพรรคการเมือง พ.ศ.2540 เอื้อให้พรรคการเมืองสามารถดำรงอยู่ และสามารถดำเนินกิจการ และกิจกรรมได้มากกว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพรรคการเมือง พ.ศ.2550

และเมื่อดูข้อมูลการดำเนินคดีทางปกครองกับพรรคการเมืองในฐานความผิดเกี่ยวกับการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองตั้งแต่ พ.ศ.2552 ถึง พ.ศ.2559⁵¹ พบว่า มีการออกคำสั่งเรียกค่าปรับทางปกครองแก่พรรคการเมืองทั้งสิ้นกว่า 487 คำสั่ง เป็นเงินกว่า 7,706,800 บาท ซึ่งเมื่อคำนวณเฉลี่ยเป็นรายปี พบว่า อย่างน้อยใน 1 ปี จะมีการออกคำสั่งเรียกค่าปรับทางปกครองกับพรรคการเมือง 60-61 คำสั่ง(พรรคหนึ่งอาจถูกคำสั่งเรียกค่าปรับทางปกครองได้มากกว่า 1 คำสั่งใน 1 ปี) จำนวนเงินที่เรียกเก็บต่อปีอยู่ที่ 963,350 บาท และเมื่อเฉลี่ยค่าปรับทางปกครองต่อ 1 คำสั่ง จะต้องเสียค่าปรับทางปกครองเฉลี่ยอยู่ที่คำสั่งละ 15,825 บาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่สูงเมื่อเทียบกับอัตราค่าจ้างบุคคลากรของพรรคการเมือง (วุฒิปริญญาตรี) ที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดไว้ไม่เกิน 11,680 บาท ต่อเดือน

⁵¹ ข้อมูลตามหนังสือสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ ลต.0401/7738 ลงวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2559 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ ข้อมูลเชิงสถิติสรุปผลค่าปรับทางปกครอง

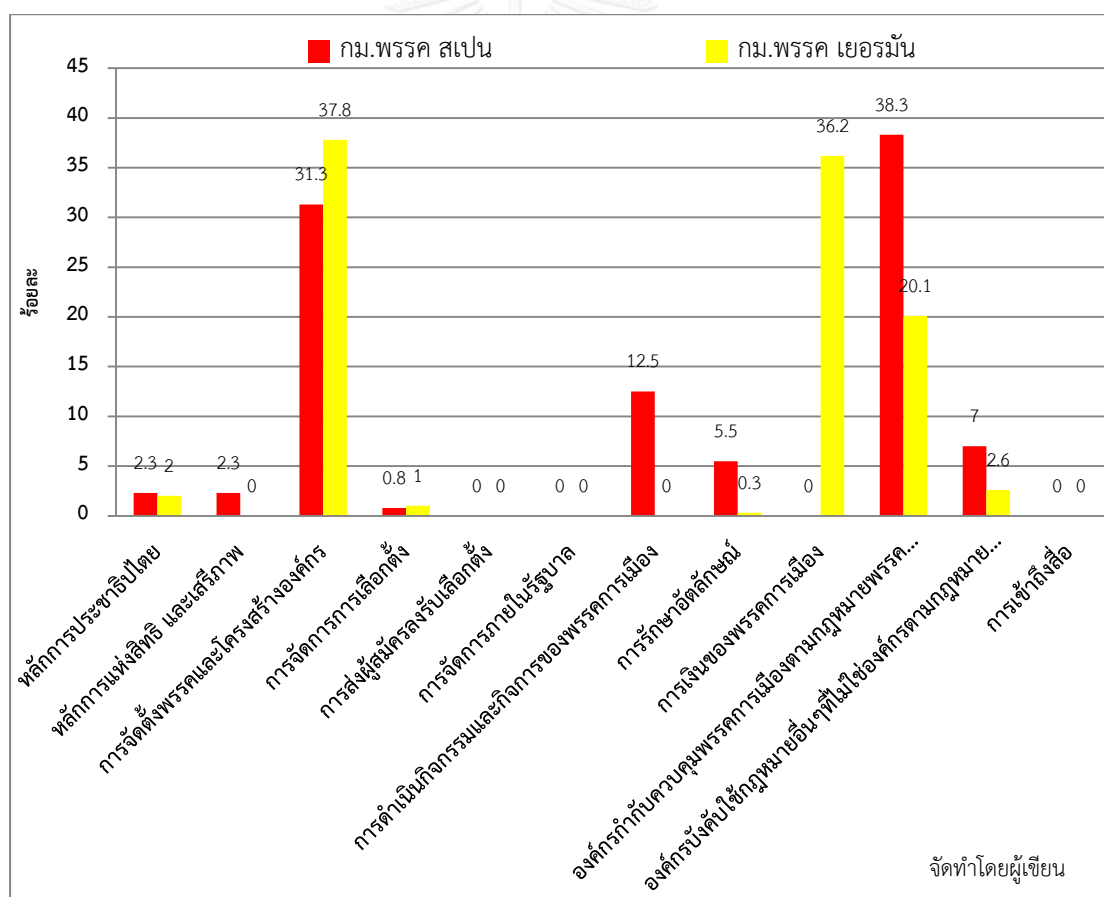
ตารางที่ 10 สรุปคำสั่งค่าปรับทางปกครอง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2552 - พ.ศ.2559

ปี	คำสั่งค่าปรับทางปกครอง		อุทธรณ์(ฟังขึ้น) / เพิกถอนคำสั่ง		ชำระค่าปรับแล้ว			คงเหลือ	
	จำนวนคำสั่ง	รวมเป็นเงิน	จำนวนคำสั่ง	รวมเป็นเงิน	ได้รับเงินแล้ว	ชำระบางส่วน	จำนวนเงิน	จำนวนคำสั่ง	รวมเป็นเงิน
2552	12	101,600	1	6,100	9	-	44,900	2	50,600
2553	102	1,760,900	9	96,100	70	9	909,952.69	23	754,847.31
2554	80	1,076,900	2	18,000	56	4	850,428.03	22	208,471.97
2555	60	1,526,800	2	19,700	41	4	851,374.83	17	655,725.17
2556	107	1,831,900	4	58,800	73	5	770,158.29	30	1,002,941.71
2557	36	331,600	-		24	-	134,700	12	196,900
2558	51	429,400	-		35	-	193,791.20	16	235,608.80
2559	39	647,700	-		16	-	184,300	23	463,400
รวม	487	7,706,800	18	198,700	324	22	3,939,605.04	145	3,568,494.96
จัดทำโดยผู้เขียน									

เปรียบเทียบกฎหมายพรรคการเมืองในต่างประเทศ

กฎหมายพรรคการเมืองที่ประสบผลสำเร็จ และมีส่วนในการพัฒนาพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็ง เป็นสถาบันทางการเมือง ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในยุโรป ที่มีดัชนีชี้วัดความเป็นประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนสูงที่สุดในโลก โดยเฉพาะกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศเยอรมัน ที่ถูกยกให้เป็น “The Heartland of Party Law” และกลายเป็นต้นแบบกฎหมายพรรคการเมืองในอีกหลายประเทศ หลังจากประกาศใช้ “German Law on Political Parties” เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2510 หลักการ หรือแม่แบบของกฎหมายพรรคการเมืองฉบับดังกล่าวก็ได้แพร่หลายไปทั่วยุโรปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศสเปน ที่มีลักษณะเด่นในการเปิดกว้างในการจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง

แผนภูมิที่ 14 เปรียบเทียบอัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองประเทศเยอรมัน และสเปน

เมื่อดูอัตราส่วนเนื้อหากฎหมายที่จำแนกโดย Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova เพื่อทราบถึงขอบเขต และอัตราส่วนที่เหมาะสมของกฎหมาย

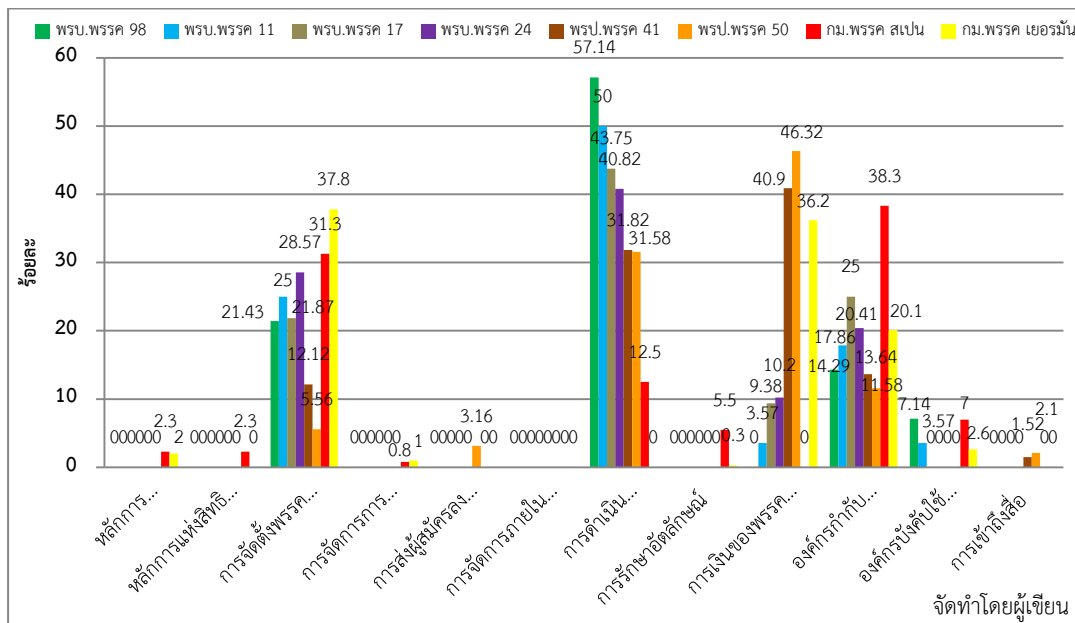
พรรคการเมืองที่มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศในเรื่องของการพัฒนาพรรคการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชน และนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายพรรคการเมืองของไทย จะพบว่า กฎหมายพรรคการเมืองเยอรมัน และสเปนมีลักษณะสอดคล้องกันหลายประการ กล่าวคือ กฎหมายพรรคการเมืองเยอรมันและสเปนมีการย้าถึงคุณค่า และหลักการสำคัญแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และการรับรองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนในการรวมกลุ่มทางการเมือง และการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในกฎหมายพรรคการเมือง ซึ่งต่างจากกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศไทยในทุกฉบับที่ไม่ได้มีการกล่าวไว้ ดูได้จากอัตราส่วนในด้านของ หลักการประชาธิปไตย (Democratic principles) และ หลักการแห่งสิทธิและเสรีภาพ (Rights and freedoms) ที่อยู่ในอัตราส่วนร้อยละ 2-2.5 ของบทบัญญัติทั้งหมด ต่อมาในส่วนของการจัดตั้งพรรคและโครงสร้างองค์กร (Extra-parliamentary party) กฎหมายพรรคการเมืองของเยอรมัน และสเปนให้ความสำคัญมาก พอๆกับด้านองค์กรกำกับควบคุมพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมือง (External oversight) นั่นคือระหว่างอัตราส่วนเฉลี่ยร้อยละ 30 ซึ่งหมายความว่า กฎหมายพรรคการเมืองเยอรมัน และสเปนให้ความสำคัญมากในเรื่องการจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง และการบริหารงานภายในพรรคการเมือง ที่เน้นการจัดตั้งได้ง่าย การกำหนดจำนวนผู้ก่อตั้งพรรคไม่มีนัยยะสำคัญ เนื่องจากเป็นเพียงตัวเลขสมมติเท่านั้น เช่นกรณีของสเปนที่ไม่มีการกำหนดเงื่อนไขจำนวนขั้นต่ำ สมาชิกผู้เริ่มต้นก่อตั้งพรรคและสมาชิกคงเหลือของพรรค ซึ่งจะเป็นผลต่อการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงการเมืองได้ง่าย นอกจากนี้ยังส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในพรรคการเมืองด้วยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกระดับ การประชุมไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบตายตัว หรือทางการ นอกจากนี้ ในด้านขององค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบจะทำหน้าที่เฉพาะด้าน เช่นในกรณีของสเปนที่ไม่มีการกำหนดเรื่องของการเงินของพรรคการเมือง (Party finance) แต่แยกออกเป็นกฎหมายด้านการเงินอีกฉบับต่างหาก จึงจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามาช่วยดูแลในเรื่องนี้ เช่นเดียวกับเยอรมันที่รวมการเงินของพรรคการเมือง (Party finance) เข้ากับกฎหมายพรรคการเมือง ซึ่งเป็นการบัญญัติแนวทางที่พรรคต้องปฏิบัติด้านการเงินลงไปแล้ว จึงลดความสำคัญและอัตราส่วนของเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้ามาดูแลลงไป เหลือเพียงการอำนวยความสะดวก และรับผิดชอบด้านการรับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคเท่านั้น ซึ่งเมื่อดูกฎหมายพรรคการเมืองของไทย พบว่า การบัญญัติด้านการจัดตั้งพรรคและโครงสร้างองค์กร (Extra-parliamentary party) และ องค์กรกำกับควบคุมพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมือง (External oversight) มีแนวโน้มอัตราส่วนที่ลดลงอย่างมาก

แต่ไปเพิ่มอัตราส่วนในด้าน Party finance ที่เพิ่มสูงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง ด้านการดำเนินกิจกรรมและกิจการของพรรคการเมือง (Activity and behavior) ที่มีแนวโน้มอัตราส่วนการบัญชีลดลงแต่ยังคงสูงมากเมื่อเทียบกับเยอรมัน และสเปน ซึ่งหมายความว่า กฎหมายพรรคการเมืองไทยมีแนวโน้มลดความสำคัญในด้านการจัดแจงและจัดตั้งพรรคการเมือง และการตรวจสอบ หรือสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐสูง แต่ไม่ได้หมายความว่าเงื่อนไขต่างๆของการจัดแจงจัดตั้งพรรคการเมืองจะลดลงไปด้วย เนื่องจากจำนวนมาตรายังคงมีจำนวนมากและเพิ่มมากขึ้นเมื่อเทียบกับกฎหมายพรรคการเมืองฉบับที่ผ่านมา แต่ที่อัตราส่วนลดลง เนื่องจากผู้ร่างให้ความสำคัญกับด้านการเงินและกิจการของพรรคมากเป็นพิเศษ ดูได้จากการเพิ่มขึ้นของอัตราส่วนและจำนวนมาตราที่บัญญัติด้านการเงินของพรรค และอัตราส่วนที่ก้าวกระโดดอย่างมากระหว่างพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2541, พ.ศ.2550 ที่เพิ่มจากอัตราส่วนร้อยละ 10 เป็นร้อยละ 40-46 ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่มากกว่ากฎหมายพรรคการเมืองของเยอรมันกว่าร้อยละ 10

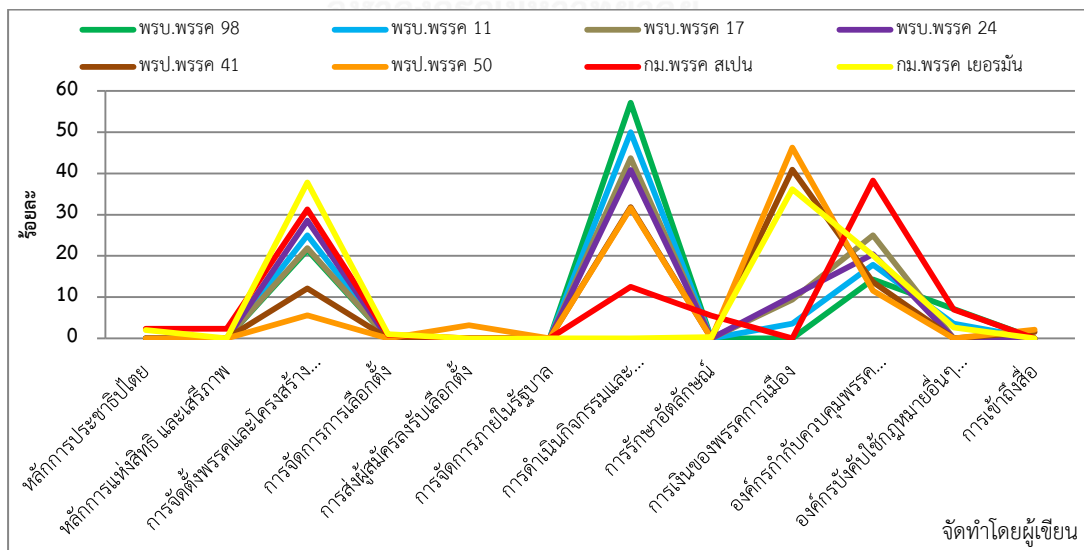
ในด้านของการดำเนินกิจกรรมและกิจการของพรรคการเมือง (Activity and behavior) แม้อัตราส่วนของกฎหมายพรรคการเมืองไทยจะลดลงจากกฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรกๆ ซึ่งมีการกำหนดรูปแบบกิจกรรม และลักษณะกิจกรรมของพรรคการเมืองไว้อย่างกว้างๆ แต่กฎหมายพรรคการเมืองของไทยในฉบับปัจจุบันมีการกำหนดรายละเอียด หรือเนื้อหาสาระมาตราที่เพิ่มมากขึ้น กำหนดรูปแบบวิธีที่ตายตัว มีความเป็นราชการสูง ยืดหยุ่นไม่ได้ ดูได้จากการกำหนดโทษเรื่องกรอบเวลาและการดำเนินกิจการและกิจกรรมของพรรคการเมือง ซึ่งต่างจากกฎหมายพรรคการเมืองของสเปนที่กำหนดไว้ในอัตราส่วนที่ต่ำ เพียงร้อยละ 12.5 (ต่ำกว่าด้านการบัญชีด้านการจัดตั้งพรรคและโครงสร้างองค์กร (Extra-parliamentary party) และ องค์กรกำกับควบคุมพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมือง (External oversight)) และ กฎหมายพรรคการเมืองเยอรมันที่ไม่ได้บัญญัติในส่วนนี้ได้เลย

สำหรับในด้านอื่น ๆ มีการบัญญัติไว้เพียงเล็กน้อยทั้งในส่วนขององค์กรยุติธรรมที่ไม่ใช้องค์กรกำกับดูแลโดยตรง หรือการให้พื้นที่แก่พรรคการเมืองเพื่อแถลงผลงาน รวมถึงกฎเกณฑ์การดำรงไว้ซึ่งอุดมการณ์ของพรรค เป็นต้น โดยด้านต่างๆเหล่านี้จะแตกต่างกันไปเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และไม่ได้มีนัยสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและพัฒนาการของพรรคการเมือง

แผนภูมิที่ 15 เปรียบเทียบอัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองประเทศไทย เยอรมัน และสเปน (รูปแบบที่ 2)

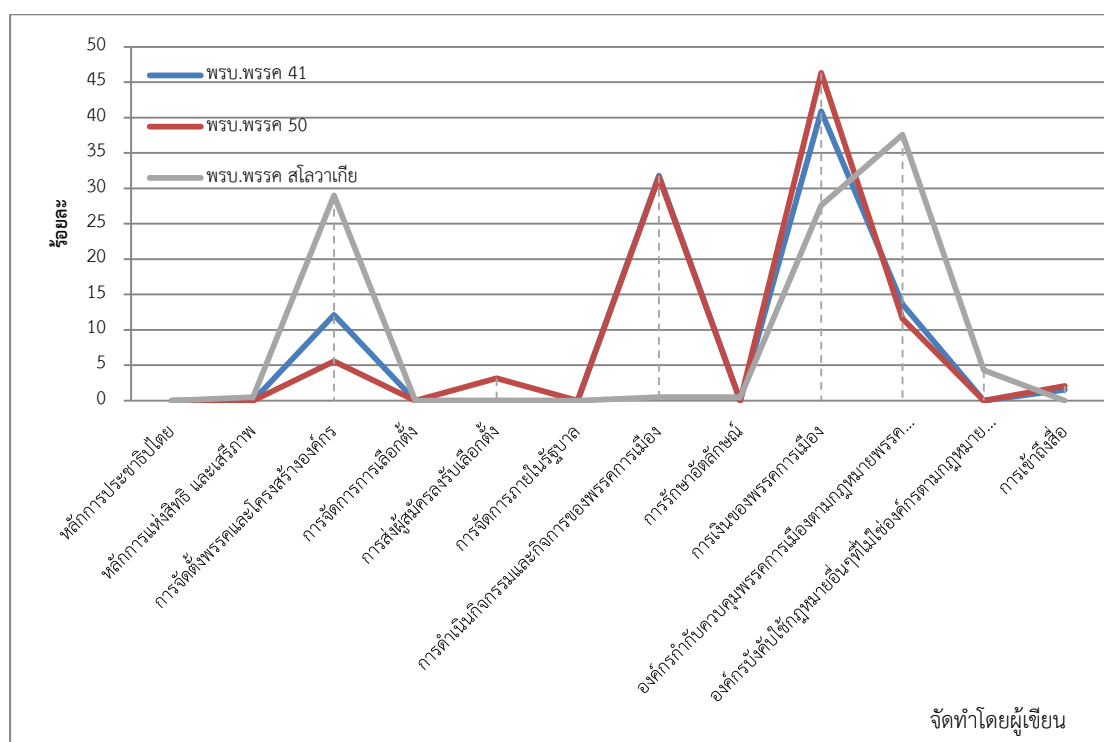
แผนภูมิที่ 16 เปรียบเทียบอัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองประเทศไทย เยอรมัน และสเปน (รูปแบบที่ 2)

ซึ่งหากศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศที่มีลักษณะการบังคับใช้กฎหมายพรรคการเมืองที่ใกล้เคียงกับพระราชบัญญัติพรรคการเมืองของไทย เช่น กฎหมายพรรคการเมืองของประเทศสโลวาเกีย หรือ ACT of the 4th of February, 2005 on political movement and political parties พบว่า กฎหมายพรรคการเมืองของประเทศสโลวาเกียมีการรับรองสิทธิการรวมตัวทางการเมือง และสิทธิในการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในส่วนที่ 1 “Public Provision” สำหรับส่วนที่ 2 เป็นรูปแบบการจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง โดยประชาชนสโลวาเกียอย่างน้อย 3 คน มีสิทธิรวมตัวเพื่อขอจดทะเบียนจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองได้ แต่ต้องหามาชิกให้ครบ 10,000 คนภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด หากหาได้ไม่ครบ เจ้าหน้าที่รับจดทะเบียนมีสิทธิปฏิเสธการจดทะเบียนพรรคได้ (Section 7 subs. 9 point a)) หรือภายใน 3 เดือนไม่สามารถเลือกตั้งกรรมการพรรค หรือจัดรูปแบบพรรคตามข้อบังคับพรรคที่ยื่นจดทะเบียนได้ทัน ผู้รับจดทะเบียนสามารถ “แขวนลอยเพื่อรอการชำระบัญชี” แต่งตั้งผู้ชำระบัญชี และปฏิเสธการจดทะเบียนพรรคการเมืองดังกล่าวได้ (Section 8 subs. 5 และ Section 12 subs. 5) ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีลักษณะคล้ายการบังคับใช้กฎหมายพรรคการเมืองของไทย และเมื่อเปรียบเทียบกับตัวชี้วัดด้าน Political participation ที่ครอบคลุมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มทางสังคมที่หลากหลาย การเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ใน Democracy index ปี พ.ศ.2558 พบว่าประเทศสโลวาเกีย และประเทศไทยมีค่า Political participation เท่ากัน คือ 5.56 ซึ่งเมื่อนำอัตราส่วนเนื้อหาของกฎหมายที่จำแนกโดย Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova พบว่า รูปแบบของกราฟของกฎหมายพรรคการเมืองสโลวาเกียมีลักษณะคล้ายกฎหมายพรรคการเมืองส่วนใหญ่ของยุโรปที่เน้นการจัดโครงสร้างพรรค และการเงินของพรรค รวมถึงองค์กรกำกับตามกฎหมายพรรคการเมือง แต่ในด้านการกำกับกิจกรรมและการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง พบว่า กฎหมายพรรคการเมืองของสโลวาเกียให้อิสระแก่พรรคการเมืองอย่างมาก โดยแทบไม่มีการกำกับหรือควบคุมการดำเนินกิจกรรมใดๆ ้วยเลย ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า กฎหมายพรรคการเมืองของสโลวาเกียเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่ระบบการเมืองได้ยาก แต่เมื่อเข้าสู่ระบบการเมืองแล้วพรรคการเมืองจะมีการดำเนินกิจกรรมได้อย่างเสรี เหตุแห่งการยุบพรรคมีเพียงการกระทำที่ละเมิดต่อรัฐธรรมนูญ และล้มละลายเท่านั้น (Section 14 subs. 1) ดังนั้นจึงเป็นอีกสาเหตุที่ทำให้ดัชนีชี้วัดด้าน Political participation ลดต่ำลงกว่าประเทศอื่นๆ ในยุโรป ซึ่งต่างจากไทยที่ให้ความสำคัญกับการควบคุมกิจกรรมพรรค

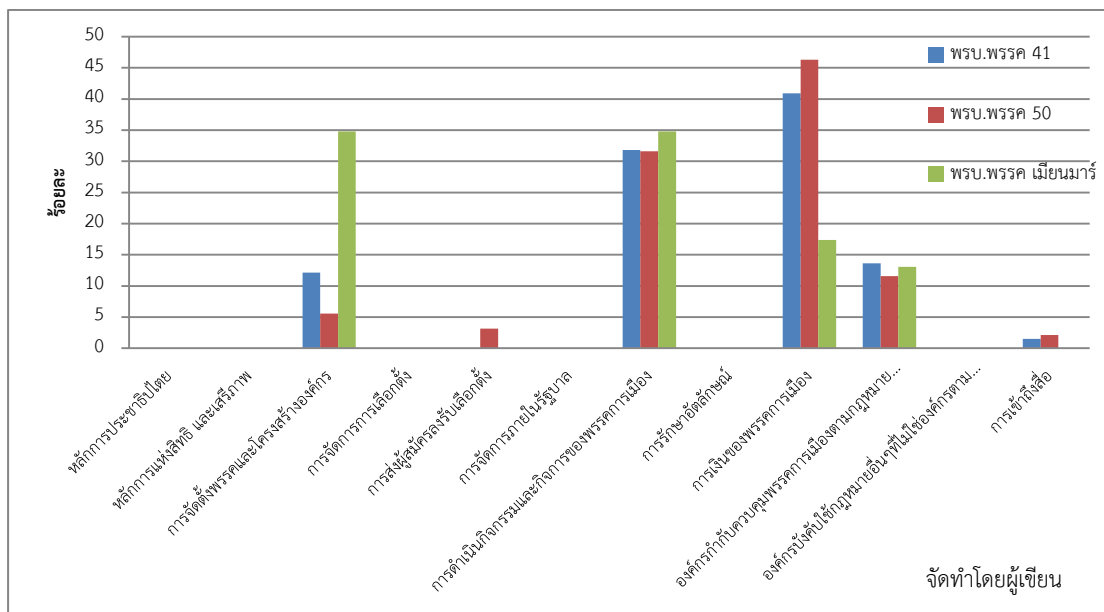
การเมืองอย่างมาก และกำหนดเงื่อนไขแห่งการยุบพรรคไว้จำนวนมากเช่นกัน จึงทำให้พรรคการเมืองไทยตั้งขึ้นได้ง่าย และถูกยุบได้ง่าย ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อกระบวนการพัฒนาพรรคการเมือง

แผนภูมิที่ 17 เปรียบเทียบอัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองประเทศไทยและประเทศสโลวาเกีย

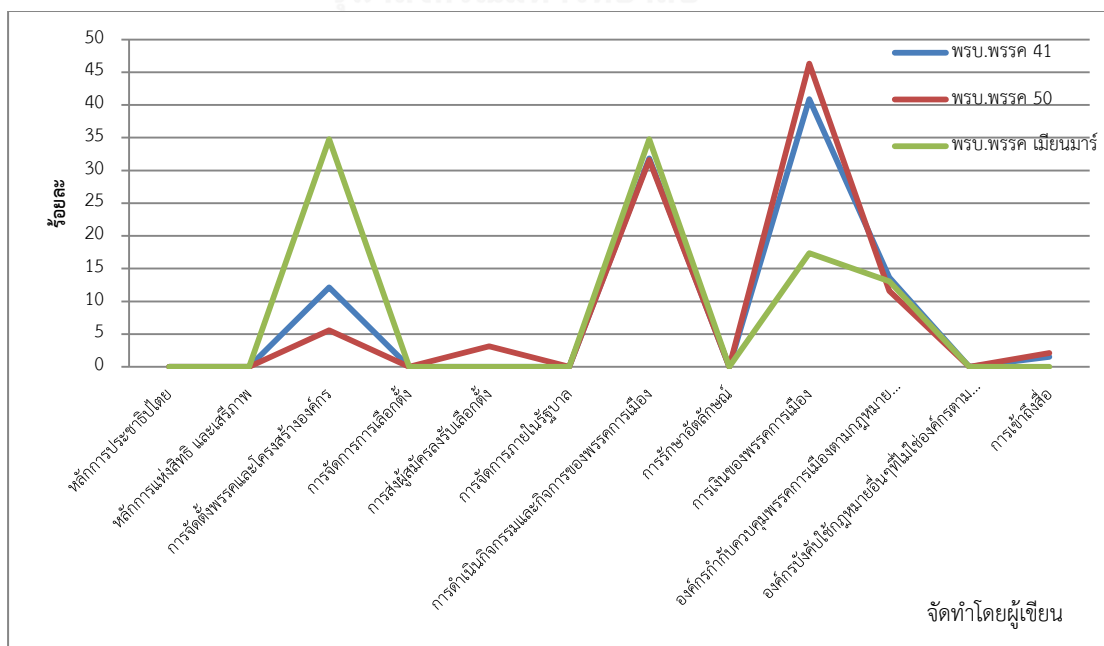
นอกจากนี้ ในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศที่มีกฎหมายพรรคการเมืองใกล้เคียงกับประเทศไทย คือกฎหมายพรรคการเมืองของสหภาพเมียนมาร์ หรือ “The political parties registration law” ที่เน้นเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงระบบการเมืองได้ง่าย โดยให้มีผู้เริ่มต้นขอจดทะเบียนพรรคอย่างน้อย 15 คน(Section 3 subs.(a)) แต่ต้องหาสมาชิกเพิ่มให้ได้ 1,000 คนใน 90 วัน หากไม่สามารถดำเนินการได้ จะเป็นเหตุให้ถูกยกเลิกการจดทะเบียนพรรคการเมืองได้(Section 13) นอกจากนี้ กฎหมายพรรคการเมืองของสหภาพเมียนมาร์ยังให้ความสำคัญในเรื่องการจำกัดกรอบการดำเนินกิจกรรม และโครงสร้างของพรรคการเมืองค่อนข้างมาก ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกฎหมายพรรคการเมืองของไทย โดยเมื่อนำอัตราส่วนเนื้อหากฎหมายที่จำแนกโดย Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio และ Ekaterina R. Rashkova จะได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 18 เปรียบเทียบอัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองไทยและเมียนมาร์ (รูปแบบ 1)

จากกราฟจะเห็นว่า กฎหมายพรรคการเมืองของไทย และกฎหมายพรรคการเมืองของสหภาพเมียนมาร์ มีส่วนที่กราฟซ้อนทับกับหลายแห่ง และมีลักษณะเป็นรูปภูเขาสามลูกที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งสะท้อนรูปแบบและโครงสร้างที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะการควบคุมกิจกรรมและการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง

แผนภูมิที่ 19 เปรียบเทียบอัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองไทยและเมียนมาร์ (รูปแบบ 2)

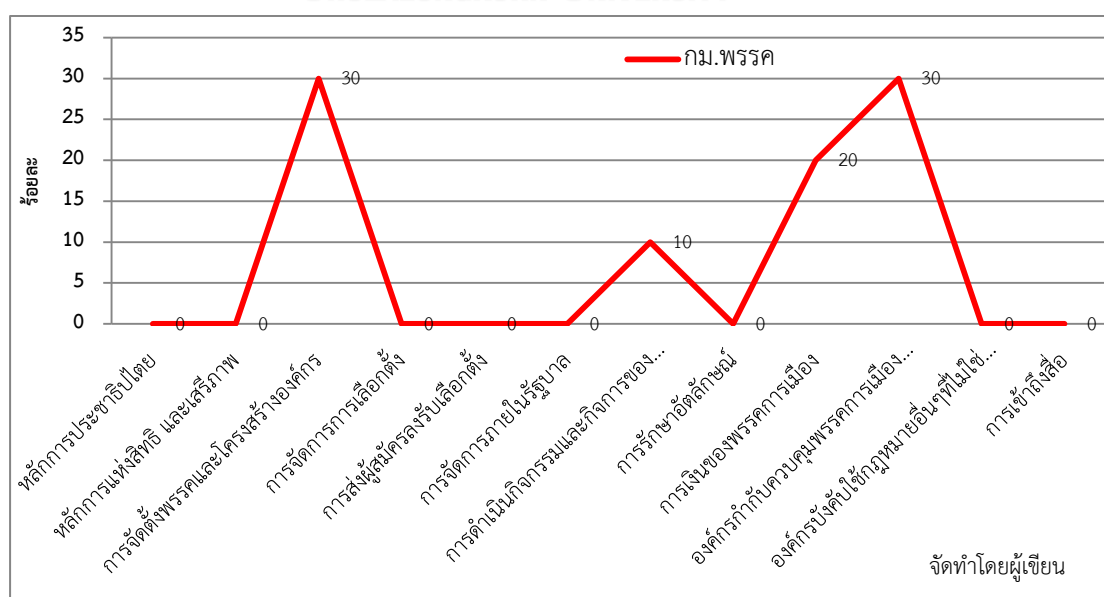

ดังนั้น รูปแบบของกราฟสามารถสะท้อนโครงสร้างของพรรคการเมืองที่อาจเอื้อให้เกิดพัฒนาการของพรรคการเมืองในเบื้องต้นได้ แต่จำเป็นต้องศึกษาคู่กับรายละเอียดบทบัญญัติของกฎหมาย และบริบททางการเมืองประกอบด้วยเพื่อความแม่นยำในการวิเคราะห์แนวโน้มของพัฒนาการที่ดีหรือเลวผ่านกฎหมายพรรคการเมือง นอกจากนี้ จากการศึกษาจะพบว่าค่าอัตราส่วนที่เหมาะสมของกฎหมายพรรคการเมืองเพื่อกำหนดกรอบ ขอบเขต และหลักเกณฑ์การบัญญัติกฎหมายพรรคการเมือง ควรจะมีความใกล้เคียงกับแม่แบบของกฎหมายพรรคการเมืองของโลก คือ กฎหมายพรรคการเมืองของเยอรมัน และรูปแบบของกฎหมายพรรคการเมืองที่ส่งเสริมการเข้าถึงการรวมกลุ่มทางการเมือง และการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง แบบกฎหมายพรรคการเมืองของสเปน รวมทั้งกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศส่วนใหญ่ในยุโรป โดยจะมีอัตราส่วนที่หาได้จากค่าเฉลี่ยอัตราส่วนของกฎหมายพรรคการเมืองที่ดี ซึ่งจะได้อัตราส่วนที่เหมาะสมอยู่ที่

การจัดตั้งพรรคและโครงสร้างองค์กร : การดำเนินกิจกรรมและกิจการของพรรคการเมือง :
การเงินของพรรคการเมือง : องค์กรกำกับควบคุมพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมือง :
อื่นๆ

30 : 10 : 20 : 30 : 10

แผนภูมิที่ 20 อัตราส่วนกฎหมายพรรคการเมืองที่เหมาะสม

บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา

กฎหมายพรรคการเมืองของไทยส่วนใหญ่ร่างภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง อันเนื่องจากการรัฐประหาร หรือยึดอำนาจ (ยกเว้นพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541) เนื่องด้วยความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จากการศึกษาพบว่า กฎหมายพรรคการเมืองกลายเป็นกลไก หรือเครื่องมือในการแก้ปัญหาทางการเมือง นั่นคือการจัดระเบียบกลุ่มก้อนทางการเมืองที่มีอยู่อย่างหลากหลายในขณะนั้น เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุม และจัดการ จะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองภายใต้กฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรกที่พรรคส่วนใหญ่ยังคงรักษาอุดมการณ์ และแนวคิดทางการเมืองสะท้อนผ่านชื่อ และสัญลักษณ์ของพรรค และมีจุดประสงค์อย่างมุ่งมั่น และแน่วแน่ในการลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจการปกครอง ต่อมาเมื่อมีการรัฐประหารโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พรรคการเมืองถูกทำให้หายไปจากระบบการเมืองถึง 10 ปี เพื่อหลบทางให้ทหารเข้ามาจัดการดูแลประเทศ และกฎหมายพรรคการเมืองก็เป็นกฎหมายฉบับแรกๆที่ถูกฉีก เพื่อลดสถานะและบทบาทของพรรคการเมืองลง

หลังจากนั้นเริ่มมีการร่างกฎหมายพรรคการเมืองอีกครั้งด้วยคณะร่างกฎหมายที่ประกอบด้วยทหารเกินกว่ากึ่งหนึ่ง ภายใต้บริบททางการเมืองที่ทหารครองอำนาจมากกว่า 10 ปี ส่งผลให้รูปแบบของกฎหมายพรรคมีลักษณะของการควบคุมมากกว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ดูได้จากการกำหนดอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนพรรคการเมืองที่สามารถชี้เป็นชี้ตายพรรคการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จ พรรคการเมืองต้องถูกตรวจสอบนโยบายอย่างเคร่งครัดก่อนจะหาบุคคลเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคได้ จึงทำให้ ณ เวลานั้น มีพรรคการเมืองแสดงความจำนงขอจัดตั้งพรรคเพียง 17 พรรค ซึ่งน้อยที่สุดในบรรดากฎหมายพรรคการเมืองทั้งหมด

กฎหมายพรรคการเมืองยังคงควบคุมการเข้าถึงอำนาจทางการเมืองของประชาชนเสมอมา ภายใต้การขยายฐานสมาชิก เงื่อนไขสาขา เงื่อนไขการส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง เงื่อนไขบัญชี งบดุล และผู้สอบบัญชี เงื่อนไขการจัดทำรายงานการดำเนินการและค่าใช้จ่าย และเงื่อนไขสมาชิกขั้นต่ำ นำมาซึ่งความยุ่งยากในการเข้าสู่ระบบการเมืองของประชาชน นอกจากนี้ยังพ่วงฐานความผิด และค่าปรับกับเงื่อนไขต่างๆเหล่านั้น เพื่อเป็นการชู่และบังคับให้รับสภาพต่อความรับผิดชอบในการผิด

เงื่อนไขต่างๆเหล่านั้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เงื่อนไขต่างๆเหล่านี้จะถูกใส่ไว้ในกฎหมายพรรคการเมืองทุกฉบับ และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และมีการกำหนดโทษที่อาจได้รับจากการผิดเงื่อนไขดังกล่าวมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น แต่กระนั้นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่ระบบการเมืองของประชาชนยังมีเรื่องของบริบทและความตื่นตัวด้านประชาธิปไตยในขณะนั้นด้วย อาทิ ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517 ประชาชนมีแนวโน้มการสนใจเข้าสู่ระบบการเมืองมากขึ้น สังเกตได้จากมีการยื่นขอจัดตั้งพรรคการเมืองมากขึ้นในอัตราส่วนที่มีนัยสำคัญ หรือภายหลังจากการปฏิรูปการเมือง จนได้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ.2540 จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า มีการยื่นขอจดทะเบียนพรรคการเมืองมากขึ้นเมื่อเทียบกับกฎหมายพรรคการเมืองฉบับที่ผ่านมา แม้ว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 จะเป็นกฎหมายพรรคการเมืองที่มีรายละเอียดและเงื่อนไขเข้มงวดกว่าฉบับก่อนหน้าเป็นอย่างมากก็ตาม ซึ่งต่างจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ที่มีการบัญญัติกฎหมายใกล้เคียงกันมาก และมีการปรับปรุงบางส่วนเพื่อให้ดีขึ้นกว่าฉบับก่อนหน้า กลับมีพรรคการเมืองของประชาชนในระบบน้อยกว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 เนื่องจากมีการกำหนดเงื่อนไขให้การดำรงอยู่ของพรรคการเมืองเป็นไปได้ยาก กอปรกับบริบททางการเมืองที่ขัดแย้งหนัก และความเบื่อหน่ายทางการเมืองของประชาชน

ซึ่งจากการผลการศึกษาค้นคว้าโครงสร้างของกฎหมายพรรคการเมือง พบว่า กฎหมายพรรคการเมืองของไทยมีลักษณะโครงสร้างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 เต้นเรื่องควบคุมกิจกรรมพรรค

พระราชบัญญัติพรรคการเมืองที่มีโครงสร้างตามรูปแบบนี้ จะเป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองในยุคเริ่มแรก คือพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498, พ.ศ.2511, พ.ศ.2517, และ พ.ศ.2524 ซึ่งจะมีลักษณะเด่นคือ มีการบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมของพรรคการเมืองในอัตราส่วนที่สูง คืออยู่ระหว่างร้อยละ 40 - 50 ของบทบัญญัติทั้งหมด ซึ่งถือเป็น **โครงสร้างหลัก** ของพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ส่วน **โครงสร้างรอง** คือส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนพรรคการเมือง และองค์การกำกับควบคุมตามกฎหมาย และ **โครงสร้างเสริม** เป็นส่วนที่ว่าด้วยการเงินของพรรคการเมือง

สิ่งที่เป็นตัวชี้วัดที่เด่นชัดของการควบคุมด้านกิจกรรมของพรรคการเมือง คือ การทำให้ผลสำเร็จของการเลือกตั้งกลายเป็นเงื่อนไขของการยุบพรรคการเมือง ทำให้พรรคจำนวนมากหลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 ถูกยุบพรรคหลังการเลือกตั้งทั่วไปกว่าร้อยละ 51.79 ของพรรคการเมืองทั้งหมด ส่วนพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับก่อนหน้า อาจไม่มีตัวชี้วัดที่เด่นชัดเรื่องผลกระทบจากการบัญญัติเรื่องการควบคุมกิจกรรมพรรคการเมือง เนื่องจากพระราชบัญญัติพรรคการเมืองแต่ละฉบับมีระยะเวลาการบังคับใช้ค่อนข้างสั้น เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1 - 2 ปีเท่านั้น และพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งภายหลังจากพระราชบัญญัติพรรคการเมือง และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญประกาศใช้หลังจากที่มีการรัฐประหารเท่านั้น หากไม่มีผู้สมัครของพรรคได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคการเมืองก็จะอาศัยบทบัญญัติตามข้อบังคับพรรคขอลีกพรรคการเมืองในที่สุด

รูปแบบที่ 2 เสนอเรื่องควบคุมการเงินพรรค

พระราชบัญญัติที่มีโครงสร้างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองเน้นเรื่องการเงิน ประกอบไปด้วยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 และ พ.ศ.2550 ซึ่งเป็นกฎหมายพรรคการเมืองที่เริ่มร่างขึ้นช่วงหลังรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เป็นต้นมา ที่มุ่งเน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้ รวมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องเรื่องนายทุนพรรคการเมือง ทำให้การบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเงินของพรรคมีลักษณะก้าวกระโดดจากพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับก่อนหน้า และกลายเป็น **โครงสร้างหลัก** ของพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ที่มีอัตราส่วนการบัญญัติอยู่ที่ร้อยละ 40 - 47 ส่วน **โครงสร้างรอง** เป็นเรื่องของการควบคุมกิจกรรมของพรรคการเมือง และ **โครงสร้างเสริม** เป็นส่วนของการจดทะเบียนจัดตั้งพรรค การส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง องค์กรกำกับควบคุมตามกฎหมาย และการเข้าถึงสื่อ

ความน่าสนใจของการบังคับใช้กฎหมายพรรคการเมืองที่มีโครงสร้างตามรูปแบบที่ 2 นี้ คือ แม้มีบทบัญญัติเรื่องการเงินของพรรคการเมืองเป็นโครงสร้างหลัก แต่การยุบพรรค และสิ้นสภาพพรรคการเมืองส่วนใหญ่เกิดจาก การไม่สามารถทำตามเงื่อนไขการจดทะเบียนพรรคการเมืองได้ ส่วนหนึ่งมาจากแนวคิดพรรคการเมืองส่วนใหญ่ตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับการเลือกตั้งทั่วไปหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และกฎหมายลูก รวมทั้ง พระราชบัญญัติพรรคการเมืองไทยทุกฉบับรับรองสถานะของ

พรรคการเมืองให้เป็นนิติบุคคล สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งได้ ตั้งแต่ในขั้นตอนของการยื่นขอจดทะเบียนพรรคการเมือง และประชุมพรรคการเมืองครั้งแรกเพื่อเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารพรรค โดยมีนายทะเบียนพรรคการเมืองเป็นผู้รับรอง หากพรรคการเมืองไม่มีสมาชิกได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก็เป็นเหตุผลเพียงพอที่จะทำให้คณะกรรมการบริหารพรรคตัดสินใจไม่ดำเนินการใดๆต่อไป จึงเข้าเงื่อนไขแห่งการสิ้นสภาพพรรคการเมืองตามกำหนดระยะเวลา 180 วัน หรือ 360 วัน ที่กฎหมายกำหนด และคณะกรรมการบริหารพรรคไม่ต้องถูกตัดสิทธิทางการเมืองอีกด้วย

อีกประเด็นหนึ่งคือ การบัญญัติที่เกี่ยวกับการเงินของพรรคการเมืองส่วนใหญ่ มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง ซึ่งจากข้อมูลพบว่า มีพรรคการเมืองเพียงร้อยละ 20 - 30 ของพรรคการเมืองทั้งหมดเท่านั้น ที่มีสิทธิเข้าถึงกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง และส่วนใหญ่เป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่ และพรรคการเมืองขนาดกลาง ที่มีศักยภาพในการบริหารเงิน และการจัดทำบัญชีอยู่แล้ว จึงทำให้เงื่อนไขที่เกี่ยวกับการเงินไม่ได้เป็นตัวชี้วัดสำคัญต่อพัฒนาการพรรคการเมือง แม้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองหลัง พ.ศ.2540 เป็นต้นมาจะมีโครงสร้างหลัก เกี่ยวข้องกับการควบคุมการเงินของพรรคก็ตาม

นอกจากนี้ จากการศึกษาายังพบว่า สถานะของพรรคการเมืองไทยถูกกำหนดด้วยพระราชบัญญัติพรรคการเมืองเสมอ นั่นหมายความว่าเมื่อกฎหมายพรรคการเมืองถูกทำให้สิ้นสภาพ ย่อมทำให้พรรคการเมืองสิ้นสภาพลงตามไปด้วย เว้นแต่จะมีคำสั่งของคณะรัฐประหารในขณะนั้น รับรองสถานะของพรรคการเมือง หรืออนุญาตให้พรรคการเมืองยังคงเป็นพรรคการเมืองอยู่ต่อไปได้ ดังนั้น จึงทำให้ตั้งแต่มีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 พรรคการเมืองในประเทศไทยล้วนแล้วแต่มีอายุที่สั้น มีการดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากสถานะของพรรคการเมืองไม่ใช่การรวมกลุ่มทางการเมืองกันตามธรรมชาติ ที่รัฐธรรมนูญไม่ได้รับรองสิทธิไว้ แต่เป็นการรวมกลุ่มกันตามกฎหมายเฉพาะ ดังนั้นพัฒนาการของพรรคการเมือง จึงสิ้นสุดตามกฎหมายที่รับรองสิทธิไว้ เว้นแต่ช่วงหลังจากการประกาศใช้กฎหมายพรรคการเมือง พ.ศ.2524 พรรคการเมืองเริ่มมีการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องด้วยคำสั่งคณะรัฐประหาร ที่เข้ามารับรองสิทธิแทนกฎหมายพรรคการเมืองที่สิ้นสภาพไป แต่พรรคการเมืองก็ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมใดๆได้ ในระหว่างถูกรับรองสิทธิโดยคำสั่งคณะรัฐประหาร จึงทำให้พัฒนาการของพรรคการเมืองไทยแม้ไม่ได้

ถูกทำลายลงเหมือนเช่นแต่เดิม แต่ก็ไม่ได้มีการพัฒนาเป็นระยะ ตามแต่ช่วงเวลาที่คุณรัฐประหารยังครองอำนาจอยู่

สำหรับกฎหมายพรรคการเมืองในต่างประเทศ จากการศึกษาพบว่า ในประเทศที่มีดัชนีความเป็นประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชนสูง จะมีการบัญญัติกฎหมายพรรคการเมืองที่เอื้อต่อการเข้าถึงของประชาชน สิทธิในการเข้าถึงเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ นอกจากนี้ การกำหนดบทบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองเป็นเพียงการกำหนดแนวทาง และรับรองการจัดตั้งพรรคการเมืองเท่านั้น ในบางประเทศไม่กำหนดเงื่อนไขจำนวนสมาชิกก่อตั้ง และจำนวนสมาชิกขั้นต่ำ เช่น กฎหมายพรรคการเมืองของเยอรมัน และสเปน ที่ระบุเพียงการรวมกลุ่มจัดตั้งพรรคการเมืองเป็นสิทธิโดยเสรีตามรัฐธรรมนูญ

“ Section 2 Definition of 'political party' ”

(1) พรรคการเมือง คือ การรวมกลุ่มของพลเมืองที่ต่อเนื่องมาช่วงระยะเวลาหนึ่ง ที่หวังจะผลักดันชุดความคิดทางการเมืองไปสู่ระดับสหพันธรัฐ หรือระดับแคว้น(ท้องถิ่น) และเป็นตัวแทนประชาชนในสภาผู้แทนราษฎร(Bundestag) หรือสภาท้องถิ่น(Landtag) [...], โดยแสดงหลักฐานเป็นโครงสร้างองค์กร, รายชื่อสมาชิกที่มี และวิสัยทัศน์ ต่อสาธารณะ และบุคคลธรรมดาเท่านั้นจึงจะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองได้”⁵²

“ Article 1. Freedom to form and join. ”

1. พลเมืองสเปน สามารถตั้งพรรคการเมืองได้อย่างเสรี トラบเท่าที่สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และกฎหมายนี้”⁵³

⁵² Section 2(1). The Act on German Political Parties (1994).

⁵³ Article 1. Spanish Law on Political Parties (2002).

ไม่มีเงื่อนไขการจัดประชุม ไม่มีเงื่อนไขการดำเนินกิจกรรม หรือมีเพียงการกำหนดข้อห้ามไว้ เพียงแค่ห้ามล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเพียงเท่านั้น เช่น กฎหมายพรรคการเมือง ของสเปน

“ Article 6. Democratic and legality principles.

2. พรรคการเมืองจะถูกประกาศว่าผิดกฎหมาย เมื่อ กิจกรรมของพรรคละเมิดต่อหลักการ ประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำลายระบอบเสรีภาพ หรือระบอบประชาธิปไตย ไม่ ว่าทางใดทางหนึ่ง

a) ละเมิดรากฐานแห่งสิทธิและเสรีภาพ ส่งเสริมการต่อต้าน หรือข่มเหงบุคคลที่มี อดมการณ์ ความเชื่อ เชื้อชาติ เพศหรือ รสนิยมทางเพศ ที่แตกต่าง และบุคคลที่ ทุพพลภาพ

b) สนับสนุน หรือส่งเสริมความรุนแรงเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมือง หรือ ลดทอนสิทธิตามระบอบประชาธิปไตย พหุนิยม และเสรีภาพทางการเมือง

c) ส่งเสริม และสนับสนุนทางการเมืองแก่องค์กรก่อการร้ายในการบรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อเพิกถอนบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการอันส่งผลให้เกิดความไม่สงบ สุขของประชาชน ทำให้หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะประชาชนเผชิญกับสภาวะการณ์ เลวร้าย อันเป็นผลกระทบจากความรุนแรงจากการก่อการร้าย”⁵⁴

ส่วนกฎหมายพรรคการเมืองเยอรมัน มีการกำหนดเพิ่มเติมให้พรรคการเมืองอาจถูกยกเลิก การจดทะเบียนหากไม่ส่งผู้แทนพรรคลงสมัครรับเลือกตั้งภายใน 6 ปี

“ Section 2 Definition of 'political party'

⁵⁴ Article 9.2. Spanish Law on Political Parties (2002).

(2) การรวมกลุ่มทางการเมืองอาจเสียสถานะความเป็นพรรคการเมืองในทางกฎหมาย หากไม่ส่งผู้แทนพรรคในการสมัครรับเลือกตั้งระดับชาติ (Bundestag) หรือระดับท้องถิ่น (Landtag) ภายใน 6 ปี ”⁵⁵

ส่วนกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศสโลวาเกีย หรือ ACT of the 4th of February, 2005 on political movement and political parties มีการกำหนดให้พรรคการเมืองที่ยื่นแสดงความจำนงขอจดทะเบียนพรรคการเมือง ต้องหาสมาชิกให้ครบ 10,000 คนภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด หากหาได้ไม่ครบ เจ้าหน้าที่มีสิทธิปฏิเสธการจดทะเบียนพรรคได้

“ Section 6 Creation of a party

(4) เอกสารดังต่อไปนี้ใช้แนบเพื่อประกอบการจดทะเบียนพรรคการเมือง

a) บัญชีรายชื่อพลเมืองที่เห็นชอบกับการก่อตั้งพรรค โดยต้องมีการลงลายมือชื่อของพลเมืองอย่างน้อย 10,000 รายชื่อ และในใบลงชื่อดังกล่าวต้องมีการระบุถึง ชื่อ นามสกุล ที่อยู่ และเลขบัตรประจำตัวประชาชน [. . .]⁵⁶

Section 7 Proceedings related to registration of a party

(9) กระทรวงสามารถปฏิเสธการจดทะเบียนพรรคการเมือง ภายใน 15 วัน หลังจากเริ่มต้นกระบวนการจดทะเบียน เมื่อ

a) บัญชีรายชื่อพลเมืองไม่เป็นไปตาม Section 6 subs. 4 point a) [. . .]⁵⁷ ”

ซึ่งกฎหมายพรรคการเมืองของสโลวาเกีย เป็นกฎหมายพรรคการเมืองที่ค่อนข้างให้ความสำคัญเรื่องการจดทะเบียนพรรคการเมืองเป็นพิเศษจะเห็นได้จากการบัญญัติในหมวดที่เกี่ยวข้อง

⁵⁵ Section 2(2). The Act on German Political Parties (1994).

⁵⁶ Section 6 subs. 4 point a). ACT of the 4th of February, 2005 on political movement and political parties of the Slovak Republic

⁵⁷ Section 7 subs. 9 point a). ACT of the 4th of February, 2005 on political movement and political parties of the Slovak Republic

กับการจดทะเบียนพรรคการเมืองทั้งสิ้น 12 Section จากทั้งสิ้น 36 Section แต่ที่โดดเด่นคือ ไม่มีการบัญญัติเรื่องการควบคุมกิจกรรมของพรรคการเมืองไว้เลย

และเมื่อนำกฎหมายพรรคการเมืองของ 20 ประเทศในยุโรปมาเปรียบเทียบกับกฎหมายพรรคการเมืองของไทย พบว่าอัตราส่วน โครงสร้างกฎหมายพรรคการเมืองของไทยค่อนข้างแตกต่างไปจากกฎหมายพรรคการเมือง 20 ประเทศยุโรป กล่าวคือ กฎหมายพรรคการเมืองในยุโรปมีโครงสร้างกฎหมายพรรคการเมือง ที่มี **ส่วนโครงสร้างหลัก** ประกอบไปด้วย การจัดตั้งพรรคและโครงสร้างองค์กร, องค์กรกำกับควบคุมพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมือง และองค์กรบังคับใช้กฎหมายอื่น ๆ ที่ไม่ใช่องค์กรตามกฎหมายพรรคการเมือง **ส่วนโครงสร้างรอง** ประกอบไปด้วย หลักการประชาธิปไตย, หลักการแห่งสิทธิ และเสรีภาพ, การดำเนินกิจกรรมและกิจการของพรรคการเมือง, การเงินของพรรคการเมือง และการรักษาอัตลักษณ์ของพรรคการเมือง และ **ส่วนโครงสร้างเสริม** ประกอบไปด้วย การจัดการเลือกตั้ง, การส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง, การจัดการภายในรัฐบาล และ การเข้าถึงสื่อ ทำให้โดยภาพรวม กฎหมายพรรคการเมืองของยุโรปเน้นการจัดโครงสร้างองค์กร การจดทะเบียน และองค์กรกำกับควบคุมตามกฎหมาย แต่กระนั้นก็ได้ละเลยกับคุณค่าประชาธิปไตย หลักการสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงมีการกำกับดูแลด้านกิจกรรมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งต่างจากกฎหมายพรรคการเมืองของไทยที่เน้นการควบคุมกิจกรรม และการเงินของพรรคการเมืองเป็นหลัก ดูได้จาก **ส่วนโครงสร้างหลัก** ที่ประกอบไปด้วย การควบคุมกิจกรรมของพรรคการเมืองในช่วงแรกของการประกาศใช้กฎหมายพรรคการเมือง และการควบคุมการเงินของพรรคการเมือง หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 **ส่วนโครงสร้างรอง** ประกอบไปด้วย การจดทะเบียนและโครงสร้างพรรคการเมืองที่มีแนวโน้มอัตราส่วนการบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองลดลงอย่างต่อเนื่อง และ องค์กรกำกับควบคุมตามกฎหมาย ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น และ **ส่วนโครงสร้างเสริม** ได้แก่ การส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง องค์กรกำกับควบคุมตามกฎหมาย และการเข้าถึงสื่อ

เป็นที่น่าสังเกตว่า โครงสร้างกฎหมายพรรคการเมืองของไทย ไม่ได้มีการบัญญัติต่อยอดคุณค่าความเป็นประชาธิปไตย หลักการแห่งสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนไว้ในพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับใดเลย มีเพียงการรับรองสิทธิการรวมกลุ่มทางการเมืองในรัฐธรรมนูญเท่านั้น ซึ่งเป็นส่วนที่ต่างออกไปจากกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศในยุโรป ที่มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะในกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศในยุโรปส่วนใหญ่ที่มีการบัญญัติไว้

รวมถึงกฎหมายพรรคการเมืองของไทยยังเน้นควบคุมการทำกิจกรรมของพรรคการเมือง ซึ่งต่างจากกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศในของยุโรปที่มีการบัญญัติไว้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ทั้งนี้ จากข้อมูลดัชนีชี้วัดความเป็นประชาธิปไตย หรือ Democracy Index ยังพบว่าประเทศในยุโรปถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีประชาธิปไตยค่อนข้างสมบูรณ์ โดยเฉพาะตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน จึงเป็นที่น่าสนใจว่า โครงสร้างกฎหมายที่เอื้อต่อการเข้าถึงอำนาจทางการเมืองของประชาชน อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่นำมาซึ่งพัฒนาการของประชาธิปไตยในประเทศที่ดีขึ้นด้วย ดังนั้น โครงสร้างกฎหมายพรรคการเมืองที่ดีที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการร่างกฎหมายพรรคการเมืองเพื่อให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ดีขึ้น จึงสามารถอนุมานได้จากการหาค่าเฉลี่ยของอัตราส่วนโครงสร้างกฎหมายพรรคการเมืองของยุโรป โดยเฉพาะกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศเยอรมัน และสเปน โดยพบว่า มีอัตราส่วนดังนี้ การจัดตั้งพรรคและโครงสร้างองค์กร : การดำเนินกิจกรรมและกิจการของพรรคการเมือง : การเงินของพรรคการเมือง : องค์กรกำกับควบคุมพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมือง : อื่นๆ เท่ากับ 30 : 10 : 20 : 30 : 10

ซึ่งน่าจะเป็นอัตราส่วนที่เหมาะสมกับกฎหมายพรรคการเมืองที่ประเทศไทยควรนำมาปรับใช้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาของกฎหมายพรรคการเมือง และพรรคการเมืองอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง

อนึ่ง แม้การปรับโครงสร้างกฎหมายพรรคการเมืองให้อยู่ในรูปแบบและขอบเขตที่เหมาะสมแล้ว ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งคือการรับรองสิทธิของพรรคการเมือง และสิทธิในการรวมกลุ่มทางการเมืองของประชาชน หากมีการแก้ไขให้สิทธิในการรวมกลุ่มทางการเมืองเป็นไปโดยธรรมชาติ ให้กฎหมายพรรคการเมืองเป็นเพียงการรับรองสิทธิ หรือการขยายสิทธิทางกฎหมาย และไม่มีผลต่อรูปแบบ โครงสร้าง และการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง ย่อมจะส่งผลดีต่อพัฒนาการพรรคการเมือง และประชาธิปไตยในอนาคต

รายการอ้างอิง

- Fernando Casal-Bértoa, Daniela Romée Piccio and Ekaterina R Rashkova. (2012). *Party law in comparative perspective: Working paper series on the legal regulation of political parties*.
- CHAU Pak-Kwan. (2004). *The Regulatory Framework of Political Parties in Germany, the United Kingdom, New Zealand and Singapore*. Research and Library servuces Division Legislative Council Secretariat: Hong Kong.
- William Goodman. (1960). *The two-party system in the United States*: van Nostrand.
- Finer Herman. (1932). *Theory and Practice of Modern Government*.
- Richard L Kolbe. (1985). *American political parties: an uncertain future*: Harper & Row.
- Joseph La Palombara and Myron Weiner. (2015). *Political Parties and Political Development.(SPD-6)*: Princeton University Press.
- Wolfgang C Müller and Ulrich Sieberer. (2006). Parties law. In Richard S Katz & William Crotty (Eds.), *Handbook of party politics*. London: SAGE Publications.
- Economist Intelligence Unit. (2015). Democracy Index 2015: Democracy in an age of anxiety. Accessed on: <http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx>.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2544). ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475 - 2500. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์. (2556). รัฐประหาร. Retrieved from <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=รัฐประหาร>
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2545). สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. ๒๕๔๐) หมวดทั่วไป เรื่อง ๑. เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้าฯ.
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2542). การเลือกตั้งและพรรคการเมือง : บทเรียนจากเยอรมัน. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.
- ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. (2524). พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พูนศักดิ์ ใสสำรวจ. (2556). พรรคการเมืองในประเทศเสรีประชาธิปไตย. *Assumption University Law Journal*, 4(1).

- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2545). เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ : กำเนิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2544). การเมืองการปกครองของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรรณีย์ บุญประเสริฐ. (2556). จุดก่อกำเนิด การดำรงอยู่ และการพัฒนาเป็นสถาบันของพรรคชาติไทย. (ปรัชญา ดุษฎีบัณฑิต(สื่อสารการเมือง)), มหาวิทยาลัยเกริก.
- วิกิพีเดีย. (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. Retrieved from https://th.wikipedia.org/wiki/รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย_พุทธศักราช_2550
- วิทยากร เชียงกูร. (2550). วิเคราะห์และสรุปบทเรียนจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ศิริบุรณ์ ณ์ฐพันธ์. (2541). บทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการพิจารณารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (วารสารศาสตรมหาบัณฑิต(สื่อสารมวลชน)), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์. (2555). ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์ : ยุบพรรคเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย? Retrieved from <http://prachatai.com/journal/2012/07/41415>
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2559). การเมืองระบอบพันธุ๋ทาง 2521 อุดมคติอนุรักษนิยมไทยปัจจุบัน. มติชนสุดสัปดาห์(2-8 กันยายน 2559).

ภาคผนวก

ตารางที่ 11 พรรคการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498

ที่	ชื่อพรรคการเมือง	หัวหน้าพรรค	วันที่รับจดทะเบียน	วันที่เลิก/ยุบพรรค	เหตุแห่งการเลิก/ยุบพรรค
1	เสริมนังคศิลา	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	29 กันยายน 2498	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
2	ประชาธิปไตย	ควง อภัยวงศ์	30 กันยายน 2498	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
3	เสรีประชาธิปไตย	เมธ รัตนประสิทธิ์	1 ตุลาคม 2498	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
4	กรรมกร	ประกอบ โตลักษณ์ส์	4 ตุลาคม 2498	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
5	เศรษฐกร	เทพ โชตินุชิต	4 ตุลาคม 2498	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
6	ชาวนา*	เสรี อิศรางกูร ณ อยุธยา	4 พฤศจิกายน 2498	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
7	สังคมนิยมประชาธิปไตย	สุเทพ สัจกุล	24 พฤศจิกายน 2498	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
8	สงเคราะห์อาชีพและการกุศล	ม.ร.ว.อภินพ นวรัตน์	7 ธันวาคม 2498	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
9	ธรรมาธิปไตย	รตอ.เปี่ยม บุญยะโชติ	7 ธันวาคม 2498	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
10	ชาตินิยม	เนตร พูนวิวัฒน์	6 กุมภาพันธ์ 2499	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
11	สหราษฎร์*	ขุนบวรวรรณกิจ	12 มีนาคม 2499	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
12	สังคมนิยม	วิศิษฐ์ ศรีภัทรา	13 มีนาคม 2499	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
13	ขบวนการไสต์ปาร์ค	เพทาย โชตินุชิต	21 มีนาคม 2499	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศคณะรัฐประหาร
14	ชาติ	พ.ท.ม.ร.ว.น้ำเพชร	13 มิถุนายน	14	ที่ประชุมใหญ่มีมติให้

	ประชาธิปไตย	เกษมสันต์	2499	กรกฎาคม 2500	เล็กพรรค
15	หนุ่มไทย	ทองม้วน อัดถากร	11 กันยายน 2499	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
16	สหพันธ์ เกษตรกร	พ.อ.ผาด ศรจิตติ	31 ตุลาคม 2499	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
17	ราษฎร*	ขวลิต ไพจิตร	4 ธันวาคม 2499	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
18	คนดี*	ใหญ่ สีมะสิงห์	4 ธันวาคม 2499	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
19	อิสระ*	เกตุ วงศ์กาไสย	19 ธันวาคม 2499	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
20	ประชาชน	สมภาษก์ อุทยานกูร	27 ธันวาคม 2499	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
21	ศรีอารย เมตไตรย	เฉียบ อัมพูนันท์	5 มกราคม 2500	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
22	ไทยมุสลิม*	ฮัจยี ประโยชน์ คำ สุวรรณ	25 มกราคม 2500	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
23	ปราบคอร์ปชั่น	อัมพร อำพันธ์พงษ์	31 มกราคม 2500	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
24	สหภูมิ	สุกิจ นิมมานเหมินท์	21 มิถุนายน 2500	21 กรกฎาคม 2501	ผู้ก่อการตั้งพรรคขอ เล็กพรรค
25	ขบวนการคนใจ บุญ*	จารุมุข เรื่องสุวรรณ	19 กรกฎาคม 2500	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
26	อีสาน*	สุวรรณ คุณพงศ์	24 ตุลาคม 2500	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
27	ชาติสังคม	จอมพล สถิตย์ ธนะ รัชต์	21 ธันวาคม 2500	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
28	ปิฎกภูมิ	ยงโชค จึงแย้มปิ่น	27 ธันวาคม 2500	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
29	ประชาราษฎร์	พล.ต.เฉลิม พงษ์ สวัสดิ์	5 กรกฎาคม 2501	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร
30	สหพันธ์ ประชาธิปไตย	โชติ คุ้มพันธ์	15 กันยายน 2501	21 ตุลาคม 2501	สิ้นสุดตามประกาศ คณะรัฐประหาร

ตารางที่ 12 พรรคการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511

ที่	ชื่อพรรคการเมือง	หัวหน้าพรรค	วันที่รับจดทะเบียน	วันที่เลิก/ถูกยุบพรรค	เหตุแห่งการเลิก/ยุบพรรค
1	สหประชาไทย	จอมพล ถนอม กิตติขจร	24 ตุลาคม 2511	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะปฏิวัติ
2	ประชาธิปไตย	ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช	6 พฤศจิกายน 2511	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะปฏิวัติ
3	ประชาชน	เลียง ไชยกาล	21 พฤศจิกายน 2511	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะปฏิวัติ
4	พรรคแนวประชาธิปไตย	ไพฑูรย์ เครือแก้ว ณ ลำพูน	22 พฤศจิกายน 2511	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะปฏิวัติ
5	แนวร่วม-เศรษฐกิจกร	เทพ โชติณัฐิต	2 ธันวาคม 2511	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะปฏิวัติ
6	สัมมาชีพช่วยชาวนา	พระช่วงเกษตรศิลปการ	19 ธันวาคม 2511	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะปฏิวัติ
7	แรงงาน	เชื้อ กภาพแก้ว	23 ธันวาคม 2511	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะปฏิวัติ
8	เสรีประชาธิปไตย	จารุบุตร เรืองสุวรรณ	26 ธันวาคม 2511	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะปฏิวัติ
9	ประชาพัฒนา	ร.อ. ม.ร.ว.วีรพงศ์ ทองแถม	27 ธันวาคม 2511	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะปฏิวัติ
10	ชาวนาชาวนไร่	ไพบูลย์ อารีชน	10 มกราคม 2512	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะปฏิวัติ
11	อิสระธรรม	หลวงชัยสุภา (ส่วน	15 มกราคม	19	สิ้นสุดตามประกาศคณะ

		ภมรศิริ)	2512	พฤศจิกายน 2514	ปฏิวัติ
12	สยามใหม่	พล.ต.กระแส เสนา พลสิทธิ์	20 มกราคม 2512	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะ ปฏิวัติ
13	อิสระ	โกศล ไกรฤกษ์	15 เมษายน 2512	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะ ปฏิวัติ
14	ชาตินิยม	วิมพ์ วิมลมาลย์	13 พฤศจิกายน 2512	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะ ปฏิวัติ
15	ชาติ ประชาธิปไตย	พ.อ. ม.ร.ว.น้ำเพชร เกษมสันต์	4 กุมภาพันธ์ 2513	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะ ปฏิวัติ
16	ท้องถิ่นก้าวหน้า	ชำนาญ ยุวบูรณ์	15 มีนาคม 2514	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะ ปฏิวัติ
17	สังคม ประชาธิปไตย	พ.อ.สมคิด ศรีสังคม	31 มีนาคม 2514	19 พฤศจิกายน 2514	สิ้นสุดตามประกาศคณะ ปฏิวัติ

ตารางที่ 13 พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517

ที่	ชื่อพรรคการเมือง	หัวหน้าพรรค	วันที่รับจดทะเบียน	วันที่เลิก/ถูกยุบพรรค	เหตุแห่งการเลิก/ยุบพรรค
1	ประชาธิปไตย	ชุมพล มณีเนตร	29 ตุลาคม 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
2	ฟื้นฟูชาติไทย	พ.อ.สวัสดิ์ ศิริโพธิ์	14 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
3	เกษตรสังคม	เสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์	14 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
4	ประชาธิปไตย	ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมทย์	14 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
5	ประชาก้าวหน้า	สำราญ จุลเชาวน์	19 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
6	สังคมชาตินิยม	ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์	19 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
7	พลังราษฎร	ขุนจรรยาวิจารณ์	19 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
8	ราษฎร	ไถง สุวรรณทัต	19 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
9	ไท	แม่ฟ้าขึ้น เทพหัสดิน ณ อยุธยา	19 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
10	เศรษฐกิจกร	ทิม ภูริพัฒน์	19 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
11	ประชาธิปไตย	ไชยศิริ เรืองกาญจน	19	6 ตุลาคม	คำสั่งคณะกรรมการการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6

		เศรษฐ์	พฤศจิกายน 2517	2519	ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
12	ธรรมสังคม	ทวิช กลิ่นประทุม	20 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
13	กลีกรรมกร	ศรวุฒิ ปุฒาบุตร	20 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
14	เกษตรกร	อภิรัตน์ บริบูรณ์	20 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
15	เสรีชน	พล.อ.ประพันธ์ กุล พิจิตร	21 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
16	แหลมทอง	บุญฤกษ์ จาฎาม ระ	21 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
17	พลังใหม่	กระแส ชนะวงศ์	21 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
18	สันติชน	วิริยะ เกิดศิริ	21 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
19	กิจสังคม	ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมทย์	21 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
20	แนวสันติ	บรรจง ศรีจรรยา	21 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
21	แนวร่วมสังคม นิยม	แคล้ว นรปติ	21 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
22	ชาติไทย	ประมาณ อติเรก สาร	21 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6

23	สังคมก้าวหน้า	ญาติ ไหวดี	21 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
24	แรงงาน	เสรี สุชาติ ประคัลภ์	21 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
25	แผ่นดินไทย	สุนิรัตน์ เตลาน	21 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
26	พลังประชาชน	บุญคุ้ม จันทศรี สุริยวงค์	21 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
27	อธิปัตย์	พล.ต.ท.ประชา บูรณนิต	22 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
28	สงเคราะห์อาชีพ และการกุศล	ม.ร.ว.อภินพ นพรัตน์	22 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
29	พัฒนาจังหวัด*	สฤษดิ์ เพ็ญสุภา	25 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
30	สังคมพัฒนา	เกษม สารคุณ	25 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
31	มหาชน	สำราญ ภูแก้ว	25 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
32	กรรมกร	รณรงค์ ตั้งเต็มทอง	25 พฤศจิกายน 2517	10 กันยายน 2518	เลิกพรรค ม.34(2) สมาชิกไม่ถึง 1,000 คน
33	สังคมนิยมแห่ง ประเทศไทย	พ.อ.สมคิด ศรีสังคม	25 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
34	ไทยรวมไทย	สอิ่ง มารังกูล	25 พฤศจิกายน	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่

			2517		6
35	รัฐบุรุษ	ประพันธ์ศักดิ์ กมล เพชร	26 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
36	ไทยสันติภาพ	สุขสรรค์ ขวัญทอง ห้าว	26 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
37	สังคมนิยมเสรี ประชาธิปไตย	สมบุญ บวรสุศิลป์	27 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
38	สยาม	ไพบูลย์ จันทรมงคล	28 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
39	ศรีอารยะ	ประเจ็ด เปล่งศรี งาม	29 พฤศจิกายน 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
40	ประชาสันติ	ธนาวัต บิณษรี	2 ธันวาคม 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
41	สังคมนิยม ธรรม*	สัมฤทธิ์ นามชินมาร	2 ธันวาคม 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
42	ขบวนการมวลชน	ทวีศักดิ์ ตริพลี	3 ธันวาคม 2517	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
43	สยามใหม่	เปรม มาลากุล ณ อยุธยา	26 มีนาคม 2518	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
44	พลังเกษตร*	นิคม ดำรงค์กิจ เกษตร	16 พฤษภาคม 2518	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
45	แนวราษฎร	น.ท.จรรณู พวงมะลิ	17 กรกฎาคม 2518	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
46	ธรรมาธิปไตย*	เมธี กำแพงเพชร	22 มกราคม	6 ตุลาคม	คำสั่งคณะกรรมการ

			2519	2519	ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
47	ไท่ลิ่งคม*	ไพบูลย์ รัตนเศรษฐ์	2 กุมภาพันธ์ 2519	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
48	พิทักษ์ไทย	อนันต์ สุขสันต์	2 กุมภาพันธ์ 2519	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
49	แนวร่วม ประชาธิปไตย	ไพฑูรย์ เครือแก้ว	2 กุมภาพันธ์ 2519	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
50	กรุงเทพฯ	พ.อ.สมบูรณ์ สุนทร เกส	4 กุมภาพันธ์ 2519	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
51	พลังเสรี	อัศววัฒน์ โอสธานุ เคราะห์	5 กุมภาพันธ์ 2519	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
52	ชาตินิยม	ทินกร ปรีชพันธ์	5 กุมภาพันธ์ 2519	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
53	ชาติสยาม	แถม นุชเจริญ	6 กุมภาพันธ์ 2519	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6
54	ไทยอิสระ	สันติราษฎร์ วัชร เกียรติ	9 กุมภาพันธ์ 2519	6 ตุลาคม 2519	คำสั่งคณะกรรมการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6

ตารางที่ 14 พรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524

ที่	ชื่อพรรคการเมือง	หัวหน้าพรรค	วันที่รับจดทะเบียน	วันที่เลิก/ถูกยุบพรรค	เหตุแห่งการเลิก/ยุบพรรค
1	ประชาเสรี	วัฒนา เขียววิมล	8 มกราคม 2525	17 กุมภาพันธ์ 2530	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
2	ปวงชนชาวไทย (ชาติพัฒนา)	ร.อ.สมหวัง สารสาส	20 เมษายน 2525		
3	ประชาธิปไตย	พิชัย รัตตกุล	11 มิถุนายน 2525		
4	สหชาติ (ราษฎร)	พัฒนา พยัคฆนิธิ	25 มิถุนายน 2525	8 พฤษภาคม 2540	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
5	ชาติไทย	พล.ต.ประमाण อดิเรกสาร	8 กรกฎาคม 2525		
6	ประชากรไทย	สมัคร สุนทรเวช	26 กรกฎาคม 2525		
7	ชาติ ประชาธิปไตย	พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์	9 สิงหาคม 2525	24 เมษายน 2532	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
8	พลังใหม่ (พลัง สังคม ประชาธิปไตย ,รวมพลังใหม่)	ร.ต.สมหวัง ศรีชัย	20 สิงหาคม 2525	22 มีนาคม 2536	ยุบพรรคตาม ม.46(4) ไม่มีสมาชิกได้รับการ เลือกตั้งเป็น ส.ส.
9	กิจสังคม	ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช	20 สิงหาคม 2525		
10	ประชากรราษฎร์ (กิจประชาคม)	ไชยศิริ เรืองกาณจน เศรษฐ์	23 สิงหาคม 2525	21 เมษายน 2532	เลิกพรรค ตาม ม.46(1) มติที่ประชุมตาม ข้อบังคับพรรค
11	แรงงาน ประชาธิปไตย	เสรี สุชาติตะประคัลภ์	6 กันยายน 2525	24 เมษายน 2532	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
12	เสรีนิยม	ม.ร.ว.เศรณีพรหม กมลลาสน์	16 กันยายน 2525	9 พฤษภาคม 2537	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ

					เลือกตั้ง
13	สังคม ประชาธิปไตย	พ.อ.สมคิด ศรีสังคม	16 กันยายน 2525	17 กุมภาพันธ์ 2530	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
14	สยาม ประชาธิปไตย (สหประชาชาติ ไทย)	พ.อ.พล เรือง ประเสริฐวิทย์	10 มกราคม 2526	22 มีนาคม 2536	ยุบพรรคตาม ม.46(4) ไม่มีสมาชิกได้รับการ เลือกตั้งเป็น ส.ส.
15	ประเทศไทย (รวม ไทย,เอกภาพ)	ทวิ ไกรคุปต์	10 มีนาคม 2526		
16	ก้าวหน้า	อุทัย พิมพ์ใจชน	22 มีนาคม 2526	21 เมษายน 2532	เลิกพรรค ตาม ม.46(1) มติที่ประชุมตาม ข้อบังคับพรรค
17	ประชาธิปไตย (ชาติ ประชาธิปไตย)	ชุมพล มณีเนตร	20 เมษายน 2526	17 กุมภาพันธ์ 2530	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
18	รักไทย (ประชาชน)	วิจิต ศุขะวิริยะ	20 เมษายน 2526	21 เมษายน 2532	เลิกพรรค ตาม ม.46(1) มติที่ประชุมตาม ข้อบังคับพรรค
19	เกษตรกร	สอาด หอมสุวรรณ	14 กุมภาพันธ์ 2527	17 กุมภาพันธ์ 2530	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
20	มวลชน	สมศักดิ์ ภาคีโพธิ์	13 มิถุนายน 2528	6 ธันวาคม 2536	ยุบรวมกับพรรคกิจ สังคม ตาม ม.49
21	พลังธรรม	พล.ต.จำลอง ศรี เมือง	9 มิถุนายน 2531		
22	ประชาชาติ	เผติม สิริเวชชะพันธ์	16 มิถุนายน 2531	24 เมษายน 2532	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้งไม่ถึงกึ่งหนึ่ง ของจำนวน ส.ส. (120คน)
23	เกษตร อุตสาหกรรมไทย (เกษตรเสรี)	ประวัตติ สายทองสุข	16 มิถุนายน 2531	22 มีนาคม 2536	ยุบพรรคตาม ม.46(4) ไม่มีสมาชิกได้รับการ เลือกตั้งเป็น ส.ส.
24	ชาวไทย	สังคม ศรีจันทร์เต็ม	16 ตุลาคม	9 พฤษภาคม	ยุบพรรคตาม ม.46(3)

			2532	2537	ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้งไม่ถึงกึ่งหนึ่ง ของจำนวน ส.ส. (120คน)
25	เสรีประชาธิปไตย	สมัคร พฤกษ์เสถียร	21 กันยายน 2533	9 พฤษภาคม 2537	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
26	ความหวังใหม่	วีระ สุวรรณกุล	11 ตุลาคม 2533		
27	ประชาชาติ	เผด็จ สิริเวชชะพันธ์	12 มิถุนายน 2534	9 พฤษภาคม 2537	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้งไม่ถึงกึ่งหนึ่ง ของจำนวน ส.ส. (120คน)
28	ชาติประชาชน	ธนภูมิ แสงเงิน	27 สิงหาคม 2534	9 พฤษภาคม 2537	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้งไม่ถึงกึ่งหนึ่ง ของจำนวน ส.ส. (120คน)
29	ประชาธิปไตย	ธนา ไชยประสิทธิ์	30 ตุลาคม 2534	9 พฤษภาคม 2537	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
30	สามัคคีธรรม (เทิดไท)	ณรงค์ วงศ์วรรณ	3 มกราคม 2535	9 พฤษภาคม 2537	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
31	ท้องถิ่นก้าวหน้า	สุรติส โหระสูต	7 กุมภาพันธ์ 2535	22 มีนาคม 2536	ยุบพรรคตาม ม.46(4) ไม่มีสมาชิกได้รับการ เลือกตั้งเป็น ส.ส.
32	พลังประชาชน	พ.อ.โสภณ หาญ เจริญ	21 กรกฎาคม 2535	12 กุมภาพันธ์ 2539	ยุบพรรค ตาม ม.46(4) ไม่มีสมาชิกได้รับ เลือกตั้ง ส.ส.
33	ประชาไทย	ธนะภูมิ แสงเงิน	21 กรกฎาคม 2535	9 พฤษภาคม 2537	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
34	ประชาชนไทย	อาทิตย์ อุไรรัตน์	21 กรกฎาคม		

	(เสรีธรรม)		2535		
35	เกษตรกรไทย	ทวนทอง อีสสระ วงศ์	23 กรกฎาคม 2535	9 พฤษภาคม 2537	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
36	ส่งเสริม ประชาธิปไตย	พล.ร.ต.สุบิน ยิ้ม เนียม	23 กรกฎาคม 2535	9 พฤษภาคม 2537	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้งไม่ถึงกึ่งหนึ่ง ของจำนวน ส.ส. (120คน)
37	เสรีภาพ	บุญชัย มั่นสมนตรี	11 กันยายน 2535	8 พฤษภาคม 2540	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
38	รวมไทย	สัญญากร เคียนเสวี	18 พฤศจิกายน 2536	8 พฤษภาคม 2540	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
39	สหชีพ	สถาปน ศิริพันธ์	5 กรกฎาคม 2537	8 พฤษภาคม 2540	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
40	นำไทย	อำนาจ วีรธรรม	4 ตุลาคม 2537	23 กุมภาพันธ์ 2541	ยุบพรรคตาม ม.46(3) (ม.7 พรบ.พรรค ฉ.2 พ.ศ.2535) ไม่ส่ง สมาชิกสมัครรับเลือกตั้ง
41	หลักสยาม	พีระพงศ์ ถนอมพงษ์ พันธ์	7 ธันวาคม 2537	8 พฤษภาคม 2540	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
42	สยาม ประชาธิปไตย	พูนทรัพย์ บุญทอง	20 ธันวาคม 2537	8 พฤษภาคม 2540	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับ เลือกตั้ง
43	ดำรงไทย	ประพนธ์ จันทร์กล้า	15 กุมภาพันธ์ 2538	8 พฤษภาคม 2540	ยุบพรรค ตาม ม.46(4) ไม่มีสมาชิกได้รับ เลือกตั้ง ส.ส.
44	มวลชน	สมศักดิ์ ภาคีโพธิ์	16 มีนาคม 2538		
45	ธรรม ประชาธิปไตย	ธนะภูมิ แสงเงิน	30 มีนาคม 2538	8 พฤษภาคม 2540	ยุบพรรคตาม ม.46(3) (พรบ.พรรค 2524

					แก้ไข พ.ศ.2538) ส่งสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งน้อยกว่า 1 ใน 4 (98 คน) ของจำนวน ส.ส. (391 คน)
46	กิจประชาธิปไตย	อัจจิมา วัฒนพงศ์ศิริ	26 เมษายน 2538	8 พฤษภาคม 2540	ยุบพรรคตาม ม.46(3) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับเลือกตั้ง
47	เสรีประชาธิปไตย	พ.อ.สุบรรณ แสงพันธุ์	17 ตุลาคม 2538	23 กุมภาพันธ์ 2541	ยุบพรรค ตาม ม.46(3) (ม.7 พรบ.พรรค ฉ.2 พ.ศ.2535) ไม่มีสมาชิกได้รับเลือกตั้ง ส.ส.
48	อนุรักษนิยม	น.อ.ศิโรช มาบางครุ	12 ธันวาคม 2538	23 กุมภาพันธ์ 2541	ยุบพรรคตาม ม.46(3) (ม.7 พรบ.พรรค ฉ.2 พ.ศ.2535) ไม่ส่งสมาชิกสมัครรับเลือกตั้ง
49	แรงงานไทย	พ.อ.อ.ชิน ทับพลี	9 ตุลาคม 2539	31 ตุลาคม 2540	ยุบพรรค ตาม ม.46(4) ไม่มีสมาชิกได้รับเลือกตั้ง ส.ส.
50	ไท	นายธนบดีรินทร์ แสงสถาพร	18 ตุลาคม 2539		
51	ไทยประชาธิปไตย	โสรัจจ์ ดาศรี	20 ธันวาคม 2539		
52	ชาติประชาธิปไตย	พ.อ.สุบรรณ แสงพันธุ์	15 สิงหาคม 2540		
53	ราษฎร	สมชาย หิรัญพฤกษ์	10 กุมภาพันธ์ 2541		
54	ปฏิรูป	ธีระศักดิ์ จตุพรประสิทธิ์	10 กุมภาพันธ์ 2541		
55	รามสยาม	เกริกชัย เจริญรัชต์ภาคย์	3 มีนาคม 2541		
56	ประชาชน	นัตตา สนิทวงศ์ ณอยุธยา	31 มีนาคม 2541		

ตารางที่ 15 พรกการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรกการเมือง พ.ศ.
2541

ที่	ชื่อพรรคการเมือง	หัวหน้าพรรค	วันที่รับจดทะเบียน	วันที่เลิก/ถูกยุบพรรค	เหตุแห่งการเลิก/ยุบพรรค
1	ปวงชนชาวไทย (ชาติพัฒนา)*	ร.อ.สมหวัง สารสาส	20 เมษายน 2525	4 ตุลาคม 2547	ยุบรวมกับพรรคไทยรักไทย ตาม ม.65 วรรคหนึ่ง (3) และ วรรคสอง
2	ประชาธิปไตย*	พิชัย รัตตกุล	11 มิถุนายน 2525		
3	ชาติไทย*	พล.ต.ประमाण อติเรกสาร	8 กรกฎาคม 2525		
4	ประชากรไทย*	สมัคร สุนทรเวช	26 กรกฎาคม 2525		
5	กิจสังคม*	ม.ร.ว.ศีกฤทธิ์ ปราโมช	20 สิงหาคม 2525		
6	ประชาไทย (รวมไทย,เอกภาพ)*	ทวี ไกรคุปต์	10 มีนาคม 2526	18 กุมภาพันธ์ 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ไม่ทำรายงานดำเนินกิจการของพรรคการเมืองตาม ม.35 และหรือไม่จัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
7	พลังธรรม*	พล.ต.จำลอง ศรีเมือง	9 มิถุนายน 2531	9 พฤศจิกายน 2550	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ใช้จ่ายเงินผิดวัตถุประสงค์ หรือไม่จัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
8	ความหวังใหม่*	วีระ สุวรรณกุล	11 ตุลาคม 2533	25 เมษายน 2545	ยุบรวมกับพรรคไทยรักไทย ตาม ม.65 วรรคหนึ่ง (3) และ วรรคสอง
9	ประชาชนไทย (เสรีธรรม)*	อาทิตย์ อุไรรัตน์	21 กรกฎาคม 2535	25 กันยายน 2544	ยุบรวมกับพรรคไทยรักไทย ตาม ม.65 วรรคหนึ่ง (3) และ วรรคสอง

10	มวลงชน*	สมศักดิ์ ภาคโพธิ์	16 มีนาคม 2538	30 กันยายน 2541	ยุบรวมกับพรรค ความหวังใหม่ ตาม ม. 65 พรรคหนึ่ง (3) และ พรรคสอง
11	ไท*	นายธนบดีนทร์ แสง สถาพร	18 ตุลาคม 2539	28 พฤศจิกายน 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง องค์ประชุม ใหญ่พรรคไม่ครบตาม ม.26 และใช้จ่ายเงินผิด วัตถุประสงค์ หรือไม่ จัดทำบัญชีการใช้ จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
12	ไทย ประชาธิปไตย*	โสรัจจ์ ดาศรี	20 ธันวาคม 2539	10 มิถุนายน 2547	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ใช้จ่ายเงินผิด วัตถุประสงค์ หรือไม่ จัดทำบัญชีการใช้ จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
13	ชาติ ประชาธิปไตย*	พ.อ.สุบรรณ แสง พันธุ์	15 สิงหาคม 2540	22 สิงหาคม 2548	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ใช้จ่ายเงินผิด วัตถุประสงค์ หรือไม่ จัดทำบัญชีการใช้ จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
14	ราษฎร*	สมชาย ทิรัญพฤกษ์	10 กุมภาพันธ์ 2541		
15	ปฏิรูป*	ธีระศักดิ์ จตุพร ประสิทธิ์	10 กุมภาพันธ์ 2541	2 เมษายน 2542	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
16	รามสยาม*	เกริกชัย เจริญรัตน์ ภาคย์	3 มีนาคม 2541	29 สิงหาคม 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ที่ประชุม พรรคมีมติเลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค เป็นเหตุ

					ตาม ม.65 วรรคหนึ่ง (1)
17	ประชาชน*	นัตตา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	31 มีนาคม 2541	14 พฤศจิกายน 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ไม่จัดทำบัญชี การใช้จ่ายเงินสนับสนุน ตาม ม.62
18	ไท*	นายธนบดีรินทร์ แสง สถาพร	18 ตุลาคม 2539	28 พฤศจิกายน 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง จัดประชุมไม่ เป็นไปตาม ม.26 และไม่ จัดทำบัญชีการใช้ จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
19	ไทยรักไทย	พ.ต.ท.ทักษิณ ชิน วัตร	24 กรกฎาคม 2541	11 มิถุนายน 2550	ยุบพรรคตาม ม.67 ตาม ความผิดใน ม.66 (1),(3) เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบ การปกครอง และอาจ เป็นภัยต่อความมั่นคง ของรัฐ
20	ก้าวหน้า	สุวัฒน์ ยมจินดา	31 กรกฎาคม 2541	7 ตุลาคม 2547	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ใช้จ่ายเงินผิด วัตถุประสงค์ หรือไม่ จัดทำบัญชีการใช้ จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
21	สันติภาพ	อำนาจ สุวรรณกิจ บริหาร	26 สิงหาคม 2541	1 กรกฎาคม 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ใช้จ่ายเงินผิด วัตถุประสงค์ หรือไม่ จัดทำบัญชีการใช้ จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
22	ศรัทธาประชาชน	เอกชัย บุลภักดิ์	14 กันยายน 2541	28 กันยายน 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ที่ประชุม พรรคมีมติเลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค เป็นเหตุ ตาม ม.65 วรรคหนึ่ง (1)
23	มหาราษฎร์	พยม พวงจันทร์	14 กันยายน	23 สิงหาคม	ยุบพรรคตาม ม.65

	ธิปไตย	หอม	2541	2542	วรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
24	แรงงานไทย	ชิน ทับพลี	14 กันยายน 2541	1 พฤศจิกายน 2547	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง การประชุม ใหญ่พรรคการเมืองไม่ เป็นไปตาม ม.26
25	ชาติประชาชนไทย	เครือเทพ พรหม สุวรรณ	9 ธันวาคม 2541	3 พฤศจิกายน 2547	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง มีสมาชิกเหลือ ไม่ถึง 15 เป็นเหตุตาม ม.65 วรรคหนึ่ง (2)
26	ชีวิตใหม่	พจน์กรณ์ ตันติ ภิรมย์	29 ตุลาคม 2541	23 สิงหาคม 2542	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
27	ชาตินิยม	ชชา ธรรมวงษ์	21 ตุลาคม 2541	23 กันยายน 2542	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
28	พลังประชาชน	พ.ต.ท.กานต์ เทียน แก้ว	9 พฤศจิกายน 2541		
29	เกษตรเสรี	ณรงค์ศักดิ์ ตัน ศึกษา	1 ธันวาคม 2541	11 พฤศจิกายน 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ไม่มีการ ประชุมใหญ่พรรค การเมืองให้เป็นไปตาม ม.25 และ ม.26
30	เกษตรมหาชน (ไทยเป็นไท, คน ขอปลดหนี้)*	บุญนาค หมีเทศ	9 ธันวาคม 2541		
31	ประชารัฐ	วิลาศ รัฐแสง	25 ธันวาคม 2541	6 มีนาคม 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ไม่ทำรายงาน ดำเนินกิจการของพรรค

					การเมืองตาม ม.35 และ ไม่จัดทำบัญชีการใช้ จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
32	พลังมหาชน	นิรันดร์ วีระธำรงค์	30 ธันวาคม 2541	18 กรกฎาคม 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ไม่มีการ ประชุมใหญ่พรรค การเมืองให้เป็นไปตาม ม.25 และ ม.26
33	ชาติสามัคคี	ชาติชาย เลาสกุล ภักดี	13 มกราคม 2542	2 มีนาคม 2543	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
34	อำนาจประชาชน	โสณี สุวรรณี	26 มกราคม 2542	26 ธันวาคม 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ใช้จ่ายเงินผิด วัตถุประสงค์ หรือไม่ จัดทำบัญชีการใช้ จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
35	กสิกรไทย	จำลอง คำสิม	10 กุมภาพันธ์ 2542		
36	เสรีไทย	สมเดช บัวนภกร โทก	10 กุมภาพันธ์ 2542	13 มกราคม 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ที่ประชุม พรรคมีมติเลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค เป็นเหตุ ตาม ม.65 วรรคหนึ่ง (1)
37	ไทยก้าวหน้า	บวรพงศ์ คงเศรษฐ์ พันธ์ุ	30 มีนาคม 2542	28 กุมภาพันธ์ 2543	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
38	วิถีไทย	दनัย ลิมปदनัย	4 มิถุนายน 2542	9 ตุลาคม 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ไม่ทำรายงาน ดำเนินกิจการของพรรค

					การเมืองตาม ม.35 และ หรือไม่จัดทำบัญชีการใช้ จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
39	เอกราช	กิตติ์ เปรมกมล	4 มิถุนายน 2542		
40	ไทย ธรรมาธิปไตย	ประทีป ธรรมอนันต์	15 มิถุนายน 2542	13 มกราคม 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง จัดประชุมไม่ เป็นไปตาม ม.26
41	เสรี ประชาธิปไตย	พชร ยวงประสิทธิ์	3 สิงหาคม 2542	15 ธันวาคม 2547	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ใช้จ่ายเงินผิด วัตถุประสงค์ หรือไม่ จัดทำบัญชีการใช้ จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
42	สังคมใหม่	สมพงษ์ ไชยมุข	29 กรกฎาคม 2542	7 เมษายน 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ไม่ทำรายงาน ดำเนินกิจการของพรรค การเมืองตาม ม.35
43	สังคมไทย	มงคล บานเย็น	3 กันยายน 2542	28 กุมภาพันธ์ 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ไม่ทำรายงาน ดำเนินกิจการของพรรค การเมืองตาม ม.35
44	กฤษไทยมั่นคง	สุเทพ นุสติ	30 กันยายน 2542		
45	ชาวไทย	ประมวล สิงห์ปาน	30 กันยายน 2542	2 พฤศจิกายน 2547	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง การประชุม ใหญ่พรรคการเมืองไม่ เป็นไปตาม ม.26
46	ชีวิตที่ดีกว่า	พจน์กรณ์ ตันติ ภิรมย์	6 ตุลาคม 2542		
47	ไทยช่วยไทย	สุคนวรรณ ทับทิม เทศ	8 ตุลาคม 2542	22 พฤศจิกายน 2550	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง การประชุม ใหญ่พรรคการเมืองไม่ เป็นไปตาม ม.26

48	สยาม	เกษตร สายพานทอง	22 พฤศจิกายน 2542		
49	ธรรมรัฐ	ว่าที่ ร.ต.อดิศักดิ์ วิชาชู	30 พฤศจิกายน 2542	26 กรกฎาคม 2543	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
50	เกษตรก้าวหน้า	นุจรินทร์ โคตรธรรม	28 กุมภาพันธ์ 2543	11 สิงหาคม 2547	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ใช้จ่ายเงินผิด วัตถุประสงค์ หรือไม่จัดทำบัญชีการใช้ จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
51	สังคม ประชาธิปไตย	อรอุมา ช่างยันต์	5 เมษายน 2543	5 เมษายน 2543	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง จัดประชุมไม่เป็นไปตาม ม.26
52	รักชาติ	พิชาญ มาลีพันธ์	5 เมษายน 2543	4 มกราคม 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
53	สหกรณ์	อรรถภพ ว่องชนวนิช	5 เมษายน 2543		
54	เกษตรกร	จุฬามณี ชนสีลังกูร	24 เมษายน 2543	26 ธันวาคม 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ใช้จ่ายเงินผิด วัตถุประสงค์ หรือไม่จัดทำบัญชีการใช้ จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม. 62
55	พลังใหม่	ประมวล บัวธรา	25 พฤษภาคม 2543	18 กรกฎาคม 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง จัดประชุมไม่เป็นไปตาม ม.26
56	ไทยพัฒนา	ไพบูลย์ สุนทรวิภาต	2 มิถุนายน 2543	22 มกราคม 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ

					5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
57	พลังสามัคคี	เพียรเลิศ ชูเลิศ	9 มิถุนายน 2543	12 มีนาคม 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
58	ไทยมหารัฐ	พล.อ.ต.พิพิธ ศิริสูง เนิน	14 มิถุนายน 2543	13 มกราคม 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ไม่ทำรายงาน ดำเนินกิจการของพรรค การเมืองตาม ม.35
59	ประชาสังคม	ทวีสุข วงศ์สายเชื้อ	16 มิถุนายน 2543	22 มกราคม 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
60	แนวร่วม เกษตรกร	อุดมเดช วรสีหะ	27 กรกฎาคม 2543	12 มีนาคม 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
61	ชานาพัฒนา ประเทศ	สมส่วน ศรีนอก	27 กรกฎาคม 2543	24 เมษายน 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29 และไม่จัดทำ รายงานการดำเนิน กิจการของพรรค การเมืองตาม ม.35
62	พิทักษ์ไทย	มาย แก้ว จันทร์านนท์	16 สิงหาคม 2543	12 กันยายน 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29

63	เผ่าไท	พล.ต.พรฤทธิ์ นิปวนิชย์	21 สิงหาคม 2543		
64	ถิ่นไทย	บรรณศิริชัย เมฆ วิชัย	24 สิงหาคม 2543	1 กุมภาพันธ์ 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ไม่ทำรายงาน ดำเนินกิจการของพรรค การเมืองตาม ม.35
65	นิติมหาชน	รณยุทธ ศรียิ่งยงค์	29 กันยายน 2543	6 พฤศจิกายน 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ไม่ทำรายงาน ดำเนินกิจการของพรรค การเมืองตาม ม.35
66	พัฒนาสังคม	ชลัท ธนาสยามกรณ์	2 ตุลาคม 2543	1 กุมภาพันธ์ 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ไม่ทำรายงาน ดำเนินกิจการของพรรค การเมืองตาม ม.35
67	พลังเกษตรกร	ประโยชน์ มั่นคงดี	5 ตุลาคม 2543	9 ตุลาคม 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
68	ไทยสามัคคี	พล.อ.ท.ฉนาก เจริญรุกษ์	20 ตุลาคม 2543	27 สิงหาคม 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
69	ชาวไร่ชาวนาไทย	บุญมี ภูเสื่อ	9 พฤศจิกายน 2543	25 กันยายน 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
70	รักสามัคคี	อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา	9 พฤศจิกายน 2543	27 สิงหาคม 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
71	พลังไทย	ธีรวัฒน์ แสงพล	16	24 เมษายน	ยุบพรรคตาม ม.65

			พฤศจิกายน 2543	2545	พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
72	สังคมประชาชน	ยงยุทธ เงินไฟโรจน์	17 พฤศจิกายน 2543	29 สิงหาคม 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
73	ชาติเกษตรกร ไทย	วลัยพร กุลธำรง	30 พฤศจิกายน 2543	27 สิงหาคม 2544	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
74	ชาติประชาชน	พรประทาน ไชย รัชต์	15 กุมภาพันธ์ 2544	28 พฤศจิกายน 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
75	พัฒนาไทย	สุวรรณ ไหมศรีกรด	15 กุมภาพันธ์ 2544	29 สิงหาคม 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29 และไม่ทำ รายงานดำเนินกิจการ ของพรรคการเมืองตาม ม.35
76	ไทยรวมพลัง	พล.ร.ท.นิทัศน์ เพ็ช รน้อย	15 ตุลาคม 2544	9 ตุลาคม 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
77	โบราณรักษ์	มีเดช น้ำบุน	14 สิงหาคม 2544	16 สิงหาคม 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ

					4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
78	รักถิ่นไทย	ปรีชา เปี่ยมพงศ์ सानต์	22 กุมภาพันธ์ 2545	24 เมษายน 2549	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ที่ประชุมมีมติ ขอยุบเลิกพรรค เป็นเหตุ ตาม ม.65 พรรคหนึ่ง (1)
79	นำไทย	ว่าที่ ร.ท.ปัญญา ชัน รัตนพาณิชย์	12 มีนาคม 2545	28 พฤศจิกายน 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
80	สังคมพัฒนา	นิพนธ์ สุวรรณฤกษ์	26 มีนาคม 2545	6 พฤศจิกายน 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
81	แผ่นดินไทย	บุญอริทธิพล ชินราช	7 เมษายน 2545	11 มิถุนายน 2550	ยุบพรรคตาม ม.67 ตาม ความผิดใน ม.66 (2),(3) เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบ การปกครอง และอาจ เป็นภัยต่อความมั่นคง ของรัฐ
82	มวลชน	พล.อ.วรวิทย์ พิบูล ศิลป์	30 เมษายน 2545		
83	ความหวังใหม่	โยธินทร์ เพียรภูเข	7 พฤษภาคม 2545		
84	สร้างสรรค์ไทย	สมปอง ขำทวีพรหม	17 พฤษภาคม 2545	9 ตุลาคม 2545	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ที่ประชุมมีมติ ขอยุบเลิกพรรค เป็นเหตุ ตาม ม.65 พรรคหนึ่ง (1)
85	ไทยมหาชน	ประมวล บัชร	21 พฤษภาคม 2545	13 พฤษภาคม 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29

86	ไทยเสรี	นิตย์ สรสิทธิ์	12 มิถุนายน 2545	6 พฤศจิกายน 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ไม่มีการ ประชุมใหญ่พรรค การเมืองให้เป็นไปตาม ม.25 และ ม.26
87	แก้ปัญหชาชาติ	ประพิณ สังขพงษ์	19 สิงหาคม 2545	21 พฤษภาคม 2546	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
88	เกษตรไทย	อิทธิพล สุขขำ	16 กันยายน 2545		
89	เสรีธรรม	พล.อ.สุนทร หงส์ พร้อมญาติ	4 เมษายน 2546	13 กุมภาพันธ์ 2547	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
90	ชาติประชาชน	พรประทาน ไชย รัชต์	13 สิงหาคม 2546	14 มกราคม 2548	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
91	ธัมมาธิปไตย	สุพัฒน์ ชุมช่วย	13 สิงหาคม 2546	9 พฤศจิกายน 2550	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ไม่ทำรายงาน ดำเนินกิจการของพรรค การเมืองตาม ม.35
92	ไทยพิทักษ์ไทย	พล.ต. ม.ร.ว. วัยวัฒน์ จักรพันธุ์	19 สิงหาคม 2546	4 ตุลาคม 2547	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
93	ธรรมชาติไทย	สนิทชัย สุวรรณ รัตน์	26 สิงหาคม 2546	26 พฤศจิกายน 2550	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง ใช้จ่ายเงินผิด วัตถุประสงค์ หรือไม่ จัดทำบัญชีการใช้

					จ่ายเงินสนับสนุนตาม ม.62
94	ต้นตระกูลไทย	ชูวิทย์ กมลวิศิษฐ์	15 ตุลาคม 2546	14 มกราคม 2548	ยุบรวมกับพรรคชาติไทยตาม ม.65 วรรคหนึ่ง (3) และ วรรคสอง
95	พลังเสรีธรรม	วิทยา ศุภรัมย์	10 พฤศจิกายน 2546	5 ตุลาคม 2547	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
96	พัฒนาชาติไทย	ประสาธน์ เผ่าชัย	29 ธันวาคม 2546	11 มิถุนายน 2550	ยุบพรรคตาม ม.67 ตามความผิดใน ม.66 (2),(3) เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบการปกครอง และอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ
97	เกษตรกรไทย	สมัน สมันเลาะ	14 มกราคม 2547		
98	เสรี	นิตย์ สรสิทธิ์	13 กุมภาพันธ์ 2547	19 มกราคม 2549	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
99	รักษแผ่นดินไทย	ปกรณ์ ปองนาน	17 มีนาคม 2547	9 พฤศจิกายน 2550	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง ไม่ทำรายงานดำเนินกิจการของพรรคการเมืองตาม ม.35
100	พลังเกษตรกร	อนันต์ กาญจนสุวรรณ	12 เมษายน 2547		
101	รวมไทย	ประพันธ์ อินทรกำแหง	29 เมษายน 2547	14 มกราคม 2548	ยุบพรรคตาม ม.65 วรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
102	ประชาชนไทย	บุญกาจ แจ้งพรมมา	8 กรกฎาคม	14	ยุบพรรคตาม ม.65

			2547	พฤศจิกายน 2548	พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
103	ประชาธรรม	พ.ต.จิตตพงษ์ พิ สิทธิ์บรรณกร	8 กรกฎาคม 2547	27 เมษายน 2548	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
104	รู้แจ้งเห็นจริง	พีรเดช แสงสว่าง	10 กันยายน 2547	1 มีนาคม 2549	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง จัดประชุมไม่ เป็นไปตาม ม.26
105	ทางเลือกที่สาม	อรุณ คงมัน	15 กันยายน 2547	1 พฤศจิกายน 2548	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
106	แรงงาน	อากาศร ทับพลี	4 ตุลาคม 2547	29 มิถุนายน 2548	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
107	พัฒนาสังคมไทย	ทงศักดิ์ นวลรักษา	5 ตุลาคม 2547	29 มิถุนายน 2548	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
108	ชาติพัฒนา	พ.อ.พีระยุทธ ไพบุลย์วิริยะวิช	12 พฤศจิกายน 2547	30 มิถุนายน 2548	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
109	ประชาธิปไตย ก้าวหน้า	อิสรา ยวงประสิทธิ์	24 มีนาคม 2548	11 มิถุนายน 2550	ยุบพรรคตาม ม.67 ตาม ความผิดใน ม.66 (2),(3) เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบ

					การปกครอง และอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ
110	ประเทศไทย	อภิวัฒน์ บุญชาติ	14 ธันวาคม 2548	13 ตุลาคม 2549	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
111	ประจวบคีรีขันธ์	ฐานบุญส่ง พรหมสูตร	10 มกราคม 2549		
112	ดำรงไทย	ณัฐวัฒน์ นุชนารถ	2 มีนาคม 2549		
113	เกษตรกร แรงงานไทย (รวมพลังไทย)	วรพงศ์ กลั่นสุภา	15 มีนาคม 2549	5 ตุลาคม 2550	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
114	สันติภาพไทย	วีรศักดิ์ อุปลัมภ์	22 มีนาคม 2549	5 ตุลาคม 2550	ยุบพรรคตาม ม.65 พรรคสอง สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน สาขาไม่ครบ 4 ภาค ภายใน 180 วัน ตาม ม.29
115	แรงงาน	พ.จ.อ.เตชินท์ ทับพลี	18 เมษายน 2549		
116	นิติศาสตร์ไทย	เกรียงศักดิ์ พิณฑุสรศรี	8 มิถุนายน 2549		
117	พลังแผ่นดิน	สมใจ คงแจ่ม	19 มิถุนายน 2549		
118	เครือข่ายชาวนา แห่งประเทศไทย	ประเดิม ดำรงเจริญ	20 มิถุนายน 2549		
119	รักเมืองไทย	สันชัย แก้วเกษ	23 มิถุนายน 2549		
120	พลังแผ่นดินไท	ลิขิต ธีรเวคิน	30 มิถุนายน 2549		
121	เสรีประชาไทย	พิศาล ยวงประสิทธิ์	3 กรกฎาคม		

			2549		
122	พลเมืองไทย	พรรณบงกช จันทะ สุด	12 กรกฎาคม 2549		
123	เอกราช	วรวุฒิ ผการัตน์	18 กรกฎาคม 2549		
124	ชาติสามัคคี	นภดล ไชยฤทธิ์เดช	18 กรกฎาคม 2549		
125	สังคมไท	ภักดีมา ภูวสิทธิ์	20 กรกฎาคม 2549		
126	ราษฎรรักไทย	โภมาต เจริญภูวดล	21 กรกฎาคม 2549		
127	อยู่ดีมีสุข	กิติพงษ์ ศรีสุวรรณ บัณฑิต	24 กรกฎาคม 2549		
128	นำวิถี	พล.ท.อักรชัย จันทร์โตชะ	10 กันยายน 2550		
129	จงมีสยาม	เอกไท ปทุมวันนรัฐ	13 กันยายน 2550		
130	ปวงประชาธรรม	เอกพงษ์ นนทะ โคตร	13 กันยายน 2550		
131	แนวสังคม ประชาธิปไตย	อุดม ชันแก้ว	13 กันยายน 2550		
132	เสียงประชาชน	กำจร เขาวนรัตน์	17 กันยายน 2550		
133	สตรีเพื่อชาติ	นิตยาภรณ์ จิตต์มณี ธรรม	19 กันยายน 2550		
134	รักษไทย	ยูวเรศ สิทธิชาญ บัญชา	20 กันยายน 2550		
135	เพื่อไทย	บัณฑิตศักดิ์ วงศ์ รัตนวรรณ	20 กันยายน 2550		
136	อุดมรัฐ	จรัส วงศ์ทวีเกียรติ	25 กันยายน 2550		
137	ประขามติ	ประมวล รุจนเสรี	25 กันยายน 2550		
138	ประชาชน ก้าวหน้า	ทวิศักดิ์ บุญธรรม	27 กันยายน 2550		

139	ไทยภูพาน	ปรียัติ วงศ์ธิเบศร์	27 กันยายน 2550		
140	ดุจภาพ	วิมล ไทรนันทนวล	27 กันยายน 2550		
141	มัชฌิมา(มัชฌิมา ธิปไตย)	ธนพร ศรียากุล	1 ตุลาคม 2550		
142	สทธรรม	อมาโต เต็นหมิน	1 ตุลาคม 2550		
143	เพื่อแผ่นดิน	สุวิทย์ คุณกิตติ	2 ตุลาคม 2559		
144	อธิปไตย	วีระศักดิ์ อุปถัมภ์	2 ตุลาคม 2550		
145	ไทยร่ำรวย	ปฐม อัญสกุล	2 ตุลาคม 2550		
146	ประเทศไทย	อภิวัฒน์ บุญชาติ	3 ตุลาคม 2550		
147	ศิลปิน	วสันต์ สิทธิเขตต์	3 ตุลาคม 2550		
148	ศรีสยาม	นิติธรรมวัฒน์ รัตน์ สุวรรณ	3 ตุลาคม 2550		
149	สยามก้าวหน้า	สัมพันธ์ รัตนบุรี	3 ตุลาคม 2550		
150	ภูมิพลังแผ่นดิน	ขวัญชัย รอดปาน	3 ตุลาคม 2550		
151	รวมใจไทยชาติ พัฒนา	อานุภาพ นันทพันธ์	3 ตุลาคม 2550		
152	สยามสันติ	ซัช สุขประชา	5 ตุลาคม 2550		
153	พัฒนา ประชาธิปไตย	สุวรรณ ทองหนู	5 ตุลาคม 2550		
154	แทนคุณแผ่นดิน อีสาน	สุธนต์ เจริญดี	5 ตุลาคม 2550		
155	รักชาติ	สุวิช ชมนุญทจินดา	5 ตุลาคม 2550		
156	สันติภาพชาว	สมบัติ ทศนประเส	5 ตุลาคม		

	ไทย	รัฐ	2550		
157	รักษชาติไทย	วิญญ ศิริยากร	5 ตุลาคม 2550		

ตารางที่ 16 พรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.
2550

ที่	ชื่อพรรคการเมือง	หัวหน้าพรรค	วันที่รับจดทะเบียน	วันที่เลิก/สิ้นสภาพ/ยุบ	เหตุแห่งการเลิก/สิ้นสภาพ/ยุบพรรค
1	ประชาธิปไตย**	พิชัย รัตตกุล	11 มิถุนายน 2525		
2	ชาติไทย*	พล.ต.ประมาณ อดิเรกสาร	8 กรกฎาคม 2525	29 ธันวาคม 2551	ยุบพรรค ตาม ม.94 และ ม.95 กระทำการ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ การปกครอง และฝ่าฝืน พ.ร.ป.เลือกตั้ง
3	ประชากรไทย**	สมัคร สุนทรเวช	26 กรกฎาคม 2525		
4	กิจสังคม**	ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช	20 สิงหาคม 2525		
5	ราษฎร**	สมชาย หิรัญพฤกษ์	10 กุมภาพันธ์ 2541		
6	พลังประชาชน*	พ.ต.ท.กานต์ เทียน แก้ว	9 พฤศจิกายน 2541	17 ธันวาคม 2551	ยุบพรรค ตาม ม.94 (1), (2) และ ม.95 กระทำ การเพื่อให้ได้มาซึ่ง อำนาจการปกครอง และฝ่าฝืน พ.ร.ป. เลือกตั้ง
7	เกษตรมหาชน (ไทยเป็นไท, คน ขอปลดหนี้)*	บุญนาถ หมีเทศ	9 ธันวาคม 2541	29 เมษายน 2559	ยุบพรรคตาม ม.93 ไม่ จัดทำรายงานการใช้ จ่ายเงินสนับสนุน ตาม ม.82
8	กสิกรไทย*	จำลอง คำสิม	10 กุมภาพันธ์ 2542		
9	เอกราช*	กิตติ์ เปรมกมล	4 มิถุนายน 2542		
10	กฤษไทยมั่นคง*	สุเทพ นุสติ	30 กันยายน 2542	11 มีนาคม 2553	ยุบพรรคตาม ม.93 ไม่ จัดทำรายงานการ ดำเนินกิจการของพรรค

					ในรอบปีปฏิทิน ตาม ม. 42 วรรคสอง
11	ชีวิตที่ดีกว่า*	พจน์ภรณ์ ตันติ ภิรมย์	6 ตุลาคม 2542	5 เมษายน 2556	ยุบพรรคตาม ม.93 ไม่ จัดทำรายงานการ ดำเนินกิจการของพรรค ในรอบปีปฏิทิน ตาม ม. 42 วรรคสอง
12	สยาม*	เกษตร สายพาน ทอง	22 พฤศจิกายน 2542	17 เมษายน 2555	ยุบพรรคตาม ม.93 ไม่ จัดทำรายงานการ ดำเนินกิจการของพรรค ในรอบปีปฏิทิน ตาม ม. 42 วรรคสอง
13	สหกรณ์*	อรรถภพ ว่องธน วณิช	5 เมษายน 2543		
14	เผ่าไท*	พล.ต.พรฤทธิ นิปวณิชย์	21 สิงหาคม 2543	22 พฤษภาคม 2552	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
15	มวลชน (ทางเลือกใหม่)*	พล.อ.วรวิทย์ พิบูล ศิลป์	30 เมษายน 2545	8 กุมภาพันธ์ 2553	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
16	ความหวังใหม่*	โยธินทร์ เพ็ญภูเขา	7 พฤษภาคม 2545		
17	เกษตรไทย (เพื่อนเกษตร ไทย)*	อิทธิพล สุขขำ	16 กันยายน 2545	17 เมษายน 2555	ยุบพรรคตาม ม.93 ไม่ จัดทำรายงานการ ดำเนินกิจการของพรรค ในรอบปีปฏิทิน ตาม ม. 42 วรรคสอง
18	เกษตรกรไทย (สู้เพื่อไทย)*	สมัน สมันเถาะ	14 มกราคม 2547	9 มีนาคม 2552	สิ้นสุดตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่

					ครบ 5,000 คน และสาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
19	พลังเกษตรกร*	อนันต์ กาญจนสุวรรณ	12 เมษายน 2547	29 เมษายน 2553	ยุบพรรคตาม ม.93 ไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคในรอบปีปฏิทิน ตาม ม.42 พรรคสอง และไม่รายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุน ตาม ม.82
20	ประชากราซ*	ฐานบุญส่ง พรหมสูตร	10 มกราคม 2549		
21	ดำรงไทย*	ณัฐวัฒน์ นุชนารถ	2 มีนาคม 2549	20 กรกฎาคม 2558	ยุบพรรคตาม ม.93 ไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุน ตาม ม.82
22	แรงงาน*	พ.จ.อ.เตชินท์ ทับพลี	18 เมษายน 2549	17 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 พรรคหนึ่ง (1) และพรรคสอง และ ม.135 พรรคสาม สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน และสาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
23	นิติศาสตร์ไทย*	เกรียงศักดิ์ พิณฑุสรศรี	8 มิถุนายน 2549	17 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 พรรคหนึ่ง (1) และพรรคสอง และ ม.135 พรรคสาม สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน และสาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
24	พลังแผ่นดิน*	สมใจ คงแจ่ม	19 มิถุนายน 2549	17 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 พรรคหนึ่ง (1) และพรรคสอง และ ม.135 พรรคสาม สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน และ

					สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
25	เครือข่ายชวา แห่งประเทศไทย*	ประเดิม ดำรงเจริญ	20 มิถุนายน 2549		
26	รักเมืองไทย*	สันชัย แก้วเกษ	23 มิถุนายน 2549	6 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
27	พลังแผ่นดินไท (อาสาสมัครภูมิ)*	ลิขิต ธีรเวคิน	30 มิถุนายน 2549	11 กรกฎาคม 2556	ยุบพรรคตาม ม.93 ไม่ จัดทำรายงานการ ดำเนินกิจการของพรรค ในรอบปีปฏิทิน ตาม ม. 42 วรรคสอง และไม่ รายงานการใช้จ่ายเงิน สนับสนุน ตาม ม.82
28	เสรีประชาไทย*	พิศาล ยวงประสิทธิ์	3 กรกฎาคม 2549	17 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
29	พลเมืองไทย*	พรรณบงกช จันทะ สุด	12 กรกฎาคม 2549	9 เมษายน 2551	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
30	เอกราช*	วรวิมล ฝการัตน์	18 กรกฎาคม 2549	9 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่

					ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
31	ชาติสามัคคี*	นภดล ไชยฤทธิเดช	18 กรกฎาคม 2549		
32	สังคมไท*	ภัณทิมา ภูวษิตย์	20 กรกฎาคม 2549	9 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
33	ราษฎรรักไทย*	โภมาต เจริญภูวตล	21 กรกฎาคม 2549	13 พฤศจิกายน 2551	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
34	อยู่ดีมีสุข*	กิติพงษ์ ศรีสุวรรณ บัณฑิต	24 กรกฎาคม 2549	9 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
35	นำวิถี*	พล.ท.อักรชัย จันทร โตษะ	10 กันยายน 2550	13 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
36	จงมีสยาม*	เอกไท ปทุมวันรัฐ	13 กันยายน 2550	22 พฤษภาคม 2551	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม

					ข้อบังคับพรรค
37	ปวงประชา ธรรม*	เอกพงษ์ นนทะ โคตร	13 กันยายน 2550	13 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
38	แนวสังคม ประชาธิปไตย*	อุดม ชันแก้ว	13 กันยายน 2550	19 พฤศจิกายน 2551	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
39	เสียงประชาชน*	กำจร เขาวนรัตน์	17 กันยายน 2550	13 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
40	สตรีเพื่อชาติ*	นิตยาภรณ์ จิตต์มณี ธรรม	19 กันยายน 2550	9 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
41	รักไทย*	ยุวเรศ สิทธิชาญ บัญชา	20 กันยายน 2550	20 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
42	เพื่อไทย*	บัณฑิตศักดิ์ วงศ์	20 กันยายน		

		รัตนวรรณ	2550		
43	อุดมรัฐ*	จรัส วงศ์ทวีเกียรติ	25 กันยายน 2550	17 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
44	ประชามติ*	ประมวล รุจนเสรี	25 กันยายน 2550	18 สิงหาคม 2551	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
45	ประชาชน ก้าวหน้า*	ทวีศักดิ์ บุญธรรม	27 กันยายน 2550	16 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
46	ไทยภูพาน*	ปรียัติ วงศ์ธิเบศร์	27 กันยายน 2550	9 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
47	ดุสิตภาพ*	วิมล ไทรนันทนวล	27 กันยายน 2550	7 พฤศจิกายน 2551	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
48	มัชฌิมา (มัชฌิมาธิป ไตย)*	ธนพร ศรียากุล	1 ตุลาคม 2550	29 ธันวาคม 2551	ยุบพรรค ตาม ม.94 (1),(2) และ ม.95 กระทำการเพื่อให้ได้มา

					ซึ่งอำนาจการปกครอง และฝ่าฝืน พ.ร.บ. เลือกตั้ง
49	สหธรรม*	อมาโต เต็นหมิน	1 ตุลาคม 2550	17 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
50	เพื่อแผ่นดิน*	สุวิทย์ คุณกิตติ	2 ตุลาคม 2550		
51	อธิปไตย*	วีระศักดิ์ อูปถัมภ์	2 ตุลาคม 2550	22 มีนาคม 2553	ยุบพรรคตาม ม.93 ไม่ จัดทำรายงานการ ดำเนินกิจการของพรรค ในรอบปีปฏิทิน ตาม ม. 42 วรรคสอง
52	ไทยร่ำรวย*	ปฐุม อัญสกุล	2 ตุลาคม 2550	9 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
53	ประชาชาติ ไทย*	อภิวัฒน์ บุญชาติ	3 ตุลาคม 2550	17 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
54	ศิลปิน*	วสันต์ สิทธิเขตต์	3 ตุลาคม 2550	17 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่

					ครบ 5,000 คน และสาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
55	ศรีสยาม*	นิติธรรมวัฒน์ รัตนสุวรรณ	3 ตุลาคม 2550	17 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน และสาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
56	สยามก้าวหน้า*	สัมพันธ์ รัตนบุรี	3 ตุลาคม 2550	17 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน และสาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
57	ภูมิพลังแผ่นดิน*	ขวัญชัย รอดปาน	3 ตุลาคม 2550	22 พฤษภาคม 2551	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุมใหญ่ขอให้เลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค
58	รวมใจไทยชาติพัฒนา*	อานูภาพ นันทพันธ์	3 ตุลาคม 2550		
59	สยามสันติ*	ซัช สุขประชา	5 ตุลาคม 2550	13 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่ครบ 5,000 คน และสาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
60	พัฒนาประชาธิปไตย*	สุวรรณ ทองหนู	5 ตุลาคม 2550	13 มีนาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง และ ม.135 วรรคสาม สมาชิกไม่

					ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
61	แทนคุณแผ่นดิน อีสาน*	สุนัย เจริญดี	5 ตุลาคม 2550	28 สิงหาคม 2551	เลิกพรรค ตาม ม.92 พรรคหนึ่ง (1) และ พรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
62	รักชาติ*	สุวิษ ฆมนุพจินดา	5 ตุลาคม 2550	30 เมษายน 2551	เลิกพรรค ตาม ม.92 พรรคหนึ่ง (1) และ พรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
63	สันติภาพชาว ไทย*	สมบัติ ทศนประเส รัฐ	5 ตุลาคม 2550	10 มีนาคม 2552	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 พรรคหนึ่ง (1) และ พรรคสอง และ ม.135 พรรคสาม สมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี
64	รักชาติไทย*	วิญญู ศิริยากกร	5 ตุลาคม 2550	30 พฤษภาคม 2551	เลิกพรรค ตาม ม.92 พรรคหนึ่ง (1) และ พรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
65	คุณธรรม	วันชัย ศิริธรรม	8 พฤศจิกายน 2550	3 เมษายน 2552	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 พรรคหนึ่ง (1) และ พรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
66	สังคมธิปไตย	โชคชัย สุทธาเวศ	9 พฤศจิกายน 2550	1 เมษายน 2552	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 พรรคหนึ่ง (1) และ พรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ

					สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
67	แทนคุณแผ่นดิน	วิชัย ศิรินคร	9 พฤศจิกายน 2550		
68	ชาติไทยพัฒนา	กฤต รัตนคามินี	18 เมษายน 2551		
69	สาธารณสุข	วชิราภรณ์ อายุยืน	18 เมษายน 2551	28 กรกฎาคม 2552	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
70	อนาคตไทย	ทงศักดิ์ ประดิษฐ์	25 เมษายน 2551		
71	เทียนแห่งธรรม	ธนากร วีรกุลเดชทวี	28 เมษายน 2551	6 พฤษภาคม 2553	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
72	อนุรักษ์นิยม	ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง	19 มิถุนายน 2551	7 พฤษภาคม 2553	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
73	ธรรมาภิบาล สังคม	สุรพงษ์ ภู่อณะภิบูล	29 สิงหาคม 2551		
74	สุวรรณภูมิ	ร.ต.อ.นิติภูมิ นวรรตน์	1 กันยายน 2551	2 ธันวาคม 2552	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
75	พลังไทย	วิชรียา ธนะแพทย์	24 ตุลาคม 2551	4 มิถุนายน 2553	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ

					วรรคสอง มีสมาชิกไม่ครบ 5,000 คน และสาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
76	ราษฎร	วิวัฒน์ ประวีณวรรกุล	3 พฤศจิกายน 2551		
77	ภูมิใจไทย	พิพัฒน์ พรหมวรา ภรณ์	5 พฤศจิกายน 2551		
78	ต้นตระกูลไทย	ชูวิทย์ กมลวิศิษฎ์	24 ธันวาคม 2551	11 มกราคม 2553	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
79	เพื่อประชาชน	ธนาณัฐ ศรีวัฒน์นะ	26 พฤศจิกายน 2551	4 มิถุนายน 2553	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
80	พอเพียง	วันเพ็ญ เพื่องงาม	26 พฤศจิกายน 2551	25 มิถุนายน 2553	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
81	เงินเดือน ประชาชน	พรรณี เทียนแก้ว	16 มกราคม 2552	15 กุมภาพันธ์ 2553	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
82	ธรรมาธิปไตย	ธันวา ไกรฤกษ์	26 มกราคม 2552		
83	ชาติดิยะธรรม	ว่าที่ ร.ต.สุรภักดิ์ จันทิ มา	19 กุมภาพันธ์ 2552	14 ตุลาคม 2554	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม

					ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
84	ประชาภิวัฒน์	สุทัศน์ จันทรแสงสี	23 กุมภาพันธ์ 2552	14 มิถุนายน 2553	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
85	แนวร่วมมาตุภูมิ	สากล ศรีเสมอ	26 กุมภาพันธ์ 2552	4 มิถุนายน 2553	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
86	พลังพัฒนา	สนิท มาประจวบ	31 มีนาคม 2552	28 มีนาคม 2557	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
87	ประชากรธรรม	มุกตาร์ กิละ	16 เมษายน 2552		
88	รวมไทยพัฒนา	กิ่งกมล วายุโชติ	1 มิถุนายน 2552	15 กรกฎาคม 2553	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
89	ปวงชนชาวไทย	เดชชาติ รัตนวรชาติ	5 มิถุนายน 2552	4 สิงหาคม 2553	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
90	การเมืองใหม่	สมศักดิ์ โกศัยสุข	25 มิถุนายน 2552		

91	รัฐไทย	เอกสิทธิ์ เจาทานนท์	27 กรกฎาคม 2552		
92	คนไทยสามัคคี	สุเทพ หุ่นดี	4 สิงหาคม 2552	18 สิงหาคม 2553	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
93	ครูไทยเพื่อ ประชาชน	อธิพงษ์ บุญเพลิง	7 สิงหาคม 2552	19 สิงหาคม 2553	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
94	ภพไท	เอกไท ปทุมวันรัฐ	3 กันยายน 2552	19 ตุลาคม 2553	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
95	สยาม ธรรมาธิปไตย	ศุภเดช จิตรธรรมา	10 กันยายน 2552	11 มิถุนายน 2553	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
96	พลังคนกีฬา	วิรุณ เกิดชูสกุล	28 ตุลาคม 2552		
97	ประชาธิปไตย	สุรทิน พิจารณ์	19 พฤศจิกายน 2552	11 กุมภาพันธ์ 2554	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
98	ธรรมสังคม	ชาญวิทย์ จงใจ	2 ธันวาคม 2552	5 มกราคม 2554	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม

					ข้อบังคับพรรค
99	เทิดไทย	อภิชาติ ฉัพพรรณรังสี	4 ธันวาคม 2552	12 พฤศจิกายน 2553	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
100	แนวร่วมสังคมน ประชาธิปไตย	ประชา อุดมธรรมา นุภาพ	29 ธันวาคม 2552	11 กุมภาพันธ์ 2554	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
101	นิติภูมิไทย	สุพจน์ ภูมิใจตรง	4 มกราคม 2553	28 กุมภาพันธ์ 2554	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
102	เสรีนิยม	พุทธชาติ ช่วยราม	8 มกราคม 2553		
103	รักประเทศไทย	ชูวิทย์ กมลวิศิษฐ์	18 กุมภาพันธ์ 2553		
104	ไทยพอเพียง	จำรัส อินทุमार	3 มีนาคม 2553	22 ตุลาคม 2557	ยุบพรรคตาม ม.93 ไม่ จัดทำรายงานการ ดำเนินงานกิจการของพรรค ในรอบปีปฏิทิน ตาม ม. 42 วรรคสอง และไม่ รายงานการใช้จ่ายเงิน สนับสนุน ตาม ม.82
105	ประชาสามัคคี	สมหมาย สืบสี	8 มีนาคม 2553		
106	เราเพื่อนกัน	วิชาญ นุ่มมาก	1 เมษายน 2553	24 กุมภาพันธ์ 2554	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม

					ข้อบังคับพรรค
107	ไทยเข้มแข็ง	มนัส พานิช	4 มิถุนายน 2553	20 กันยายน 2554	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
108	ชวาวนาไทย	สัมฤทธิ์ แก้วทน	8 เมษายน 2553	4 พฤษภาคม 2554	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
109	ไทยทันทุน	ยังชิน แก้วชัยเจริญ กิจ	9 มิถุนายน 2553	4 กรกฎาคม 2554	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
110	มหารัฐพัฒนา	นวลนิจ หงษ์วิวัฒน์	6 กรกฎาคม 2553		
111	ไทยเพื่อไทย	สาทิพย์ รอดช้าง	13 กรกฎาคม 2553	2 กันยายน 2554	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
112	เพื่อธรรม	สุรสิทธิ์ ฉิมพาลี	23 สิงหาคม 2553		
113	ไทยสร้างสรรค์	วิบูลย์ แสงกาญจ จนวนิช	15 กันยายน 2553	14 กันยายน 2554	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
114	ไทยเป็นสุข	ประดิษฐ์ ศรีประชา	21 ตุลาคม 2553	7 ธันวาคม 2554	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ

					วรรคสอง มีสมาชิกไม่ครบ 5,000 คน และสาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
115	บารุงเมือง	สุวรรณ ประมูลชัย	1 พฤศจิกายน 2553	8 กรกฎาคม 2557	ยุบพรรคตาม ม.93 ไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรค ดำเนินกิจการของพรรคในรอบปีปฏิทิน ตาม ม.42 วรรคสอง และไม่รายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุน ตาม ม.82
116	พลาญภาพ	นันทนา สุวดีถิ	29 พฤศจิกายน 2553	26 ธันวาคม 2554	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และวรรคสอง มีสมาชิกไม่ครบ 5,000 คน และสาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
117	คุ้มเกล้าไทย	ศิริ รุवालกุล	21 มกราคม 2554	14 กุมภาพันธ์ 2555	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และวรรคสอง มีสมาชิกไม่ครบ 5,000 คน และสาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
118	พลังมวลชน	กรรภ ครองจักรภพ	24 มีนาคม 2554	22 มีนาคม 2555	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และวรรคสอง มติที่ประชุมใหญ่ขอให้เลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค
119	พลังสังคมไทย	วิวัฒน์ เลอยุคต์	4 เมษายน 2554	8 กุมภาพันธ์ 2555	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และวรรคสอง มติที่ประชุมใหญ่ขอให้เลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค
120	ประชาชนชาวไทย	สุนทร ศรีบุญนาค	8 เมษายน 2554	27 เมษายน 2555	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ

					วรรคสอง มติที่ประชุมใหญ่ขอให้เลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค
121	อารยธรรม	อรรถสิทธิ์ กาญจนสินธุ์	11 เมษายน 2554	26 เมษายน 2555	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรคหนึ่ง (1) และ วรคสอง มติที่ประชุมใหญ่ขอให้เลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค
122	รักแผ่นดิน	ประทีป ประภัสสร	19 เมษายน 2554	12 มีนาคม 2555	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรคหนึ่ง (1) และ วรคสอง มติที่ประชุมใหญ่ขอให้เลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค
123	ประชาธิปไตยใหม่	สุรทิน พิจารณ์	21 เมษายน 2554		
124	รักสันติ	พล.ต.ท.ถวิล สุรเชษฐพงษ์	21 เมษายน 2554		
125	เพื่อประชาชนไทย	ดิเรก กลิ่นจันทร์	27 เมษายน 2554		
126	พลังชล	เชาวน์ มณีวงษ์	4 พฤษภาคม 2554		
127	พลังชวานาไทย	สวัสดี พบวันดี	4 พฤษภาคม 2554	12 มิถุนายน 2555	สิ้นสภาพตาม ม.91 วรคหนึ่ง (1) และ วรคสอง มีสมาชิกไม่ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
128	พลังแห่งธรรม	พงษ์ศักดิ์ เนื่องจักษ์	31 พฤษภาคม 2554	5 เมษายน 2555	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรคหนึ่ง (1) และ วรคสอง มติที่ประชุมใหญ่ขอให้เลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค
129	สร้างไทย	ประดิษฐ์ วงศ์วิสัย	2 มิถุนายน 2554		
130	ยางพาราไทย	เพิก เลิศวังพง	24 มิถุนายน		

			2554		
131	พลังสร้างสรรค์	วิบูลย์ แสงกาญจนวน นิช	24 มิถุนายน 2554	22 มิถุนายน 2555	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
132	ครูไทยเพื่อ ประชาชน	ณัฐวัฒน์ บุญเพลิง พันธ์	28 มิถุนายน 2554		
133	รักชาวไทย	ประกาศิต ชินทะวัน	21 กันยายน 2554	12 กันยายน 2555	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
134	แรงงานไทย สามัคคี	สนั่น ไชยกาล	29 กันยายน 2554	21 ธันวาคม 2555	สิ้นสุดภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
135	สัจจานุภาพ	สันติ เกษะกาวิ	13 กุมภาพันธ์ 2555	18 มกราคม 2556	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
136	พลังสหกรณ์	สมเกียรติ โสภณ พงษ์พัฒน์	20 กุมภาพันธ์ 2555		
137	รวมพลังใหม่		28 มีนาคม 2555	22 มีนาคม 2556	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
138	ท้องถิ่นไทย	เศกสรรณ์ หอมรักษ์	30 มีนาคม 2555		
139	อนุรักษสยาม	เพชร อ้วนสอาด	2 พฤษภาคม 2555	30 พฤษภาคม 2556	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ

					วรรคสอง มติที่ประชุมใหญ่ขอให้เลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค
140	ไทยก้าวไกล	วีระจักร ธรรมวงษานันท์	13 มิถุนายน 2555	21 มิถุนายน 2556	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุมใหญ่ขอให้เลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค
141	พลังเครือข่ายประชาชน	กฤษอนงค์ สุวรรณวงศ์	11 กรกฎาคม 2555		
142	ไทยรักชาติ	ศิริพงศ์ คุ่มพะเนียด	27 กรกฎาคม 2555	31 กรกฎาคม 2556	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุมใหญ่ขอให้เลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค
143	ถิ่นกาขาว	วิบูลย์ แสงกาญจนวนิช	7 สิงหาคม 2555		
144	ชาติไทยก้าวหน้า	ประยูร พูลจันทร์	12 กันยายน 2555	2 กันยายน 2556	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุมใหญ่ขอให้เลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค
145	ชูชาติไทย	สุเทพ อุ่นศรี	18 ตุลาคม 2555	22 ตุลาคม 2556	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุมใหญ่ขอให้เลิกพรรคตามข้อบังคับพรรค
146	พลังเศรษฐกิจไทย	ธีระ เจียบุญหยก	19 ตุลาคม 2555	15 พฤศจิกายน 2556	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
147	ทางคืนผืนป่าประเทศไทย	ดำรงค์ พิเดช	9 มกราคม 2556		

148	พลังอุดร	ธนายศ รักกิจศิริ	28 กุมภาพันธ์ 2556		
149	พลังงานไทย	วิวัฒน์ชัย กุลมาต	13 มีนาคม 2556	17 มีนาคม 2557	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
150	เพื่อ ประชาธิปไตย	ดวง เมืองจันทร์	20 มีนาคม 2556	8 เมษายน 2557	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
151	เสียงประชาชน	นิลุบล อางคำพันธ์	29 มีนาคม 2556	20 มิถุนายน 2557	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
152	พัฒนาคุณภาพ ชีวิต	วินัย ดุลยภักดิ์	17 เมษายน 2556	11 เมษายน 2557	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
153	ไทยถาวร	วชิรพงศ์ ปัญจธัญ พงศ์	1 พฤษภาคม 2556	14 ตุลาคม 2558	สิ้นสุดสภาพตาม ม.91 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มีสมาชิกไม่ ครบ 5,000 คน และ สาขาไม่ครบ 4 ภาคใน 1 ปี ตาม ม.26
154	รักไท	พล.อ.อภิชัย พิณ สายแก้ว	15 พฤษภาคม 2556	4 เมษายน 2557	เลิกพรรค ตาม ม.92 วรรคหนึ่ง (1) และ วรรคสอง มติที่ประชุม ใหญ่ขอให้เลิกพรรคตาม ข้อบังคับพรรค
155	ชาติ ประชาธิปไตย	วิจิต ดิษฐประสพ	28 มิถุนายน 2556		

	ก้าวหน้า				
156	เพื่อสันติ	ปราโมทย์ สมะดี	18 กรกฎาคม 2556		
157	พลังประเทศไทย	ดาชัย อุซุโกศลการ	31 กรกฎาคม 2556		
158	ไทยรักธรรม	นราวิชญ์ ชะยะ	16 สิงหาคม 2556		
159	เสรีรวมไทย	ไพบูลย์ พึ่งทองหล่อ	29 สิงหาคม 2556		
160	รักษัธรรม	สมศักดิ์ แสงอำนาจ เดช	4 กันยายน 2556		
161	อาสาสมัครไทย	ธวัชชัย ทิพพานนท์	5 กันยายน 2556		
162	รวมพลังไทย	อำนาจ สอนทะ มาตย์เดชา	11 กันยายน 2556		
163	เพื่อชาติ	เถลิงยศ บุตุคำ	18 กันยายน 2556		
164	เพื่ออนาคต	พูลเดช วรรณิการ์	26 กันยายน 2556		
165	พลังไทย เครือข่าย	มู่ท่าหมัดรุสดี โต๊ะรา หนี่	3 ตุลาคม 2556		
166	ชาติไทยสามัคคี	ธนทัต ชัยณรงค์	13 ตุลาคม 2556		
167	พลัง ประชาธิปไตย	สุรชาติ เวชกามา	6 พฤศจิกายน 2556		
168	ภราดรภาพ	ทวี ชันเฮม	13 พฤศจิกายน 2556		
169	พลังไทยรักชาติ	สุเทพ เข้มแข็งปรีชา นนท์	28 พฤศจิกายน 2556		
170	เมืองไทยของ เรา	ส.อ.พิชญ์ พุทธิสิม	28 พฤศจิกายน 2556		
171	เพื่อชีวิตใหม่	ถนนอม จงแก้ววิจิตร	20 ธันวาคม		

			2556		
172	เงินเดือน ประชาชน	พ.ต.อ.กานต์ เทียน แก้ว	25 ธันวาคม 2556		
173	คนไทย	อุเทน ชาติภิญโญ	27 ธันวาคม 2556		
174	ปฏิรูปไทย	วิเชียร สุขพันธ์	25 กุมภาพันธ์ 2557		
175	คนธรรมดาแห่ง ประเทศไทย	ธนพร ศรียากุล	5 มีนาคม 2557		
176	รักท้องถิ่นไทย	วิทน โชติเมืองปัก	8 เมษายน 2557		
177	พลังเกษตรกร ไทย	ระเด่นคัมภีร์ จันทร์ ใจ	21 เมษายน 2557		
178	ร่วมพัฒนาชาติ ไทย	ศักดิ์ชาย พรหมโท	1 พฤษภาคม 2557		
179	มหาประชาชน	ลีนา จังจรรจา	6 พฤษภาคม 2557		
180	พลังพลเมือง	ปรีดา ลีมนนทกุล	15 พฤษภาคม 2557		
181	เพื่อสหกรณ์ไทย	พรชัย อินทร์สุข	16 พฤษภาคม 2557		
182	เอกราชไทย	กัมปนาท เพิ่มสุข	19 ธันวาคม 2557		
183	ประชาธิปไตย เพื่อประชาชน	เศรษฐ์ธนา โสภา กันต์ธีร์	21 พฤษภาคม 2557		

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ-สกุล

นายจรัสศักดิ์ ขำหรั่ง

วัน เดือน ปี เกิด

22 พฤษภาคม พ.ศ.2533

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2556 ร.บ.(การปกครอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ.2551 SMART Program โรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม จ.พิษณุโลก

ประวัติการทำงาน

พ.ศ.2557 เลขาธิการพรรคไทยมหารัฐพัฒนา

